

**T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Avrupa Birliği Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**Yunanistan'ın Azınlık Politikası Bağlamında Batı Trakya
Türk Azınlığının Sorunları**

Kemal Kaya

2501050344

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOĞLU**

İstanbul, 2016



YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : KEMAL KAYA Numarası : 2501050344
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : AVRUPA BİRLİĞİ Danışmanı : DOÇ.DR.NURCAN ÖZGÜR
BAKLACIOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 11.08.2016 Saati : 11:00
Tez Başlığı : YUNANİSTAN'IN AZINLIK POLİTİKASI BAĞLAMINDA BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞININ
SORUNLARI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.MEHMET HACISALİHOĞLU		
2- DOÇ.DR.AHMET ÖZTÜRK		
3- DOÇ.DR.NURCAN ÖZGÜR BAKLACIOĞLU		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.MEHMET HÜSEYİN BİLGİN		
2-YRD.DOÇ.BİLAL ŞİNİK		KABUL

ÖZ

YUNANİSTAN’IN AZINLIK POLİTİKASI BAĞLAMINDA BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞININ SORUNLARI

Kemal Kaya

Azınlıkların kimliklerini koruma talepleri ve azınlık konusunun çatışmacı potansiyeli, devletleri bu alanda hassas olmaya itmiştir. Bu bağlamda insan hak ve özgürlüklerinin bir parçası olarak değerlendirilen azınlık haklarının geliştirilmesine yönelik ortaya koyulan uluslararası metinlerde devletlerin politik bağımsızlığına ve ülkesel bütünlüğüne önem verilmektedir. Bu denklemde devletler, içinde barındırdığı azınlıkları baskıcı politikalarla asimile etmek yerine, bu alana yönelik uygulamalarını uluslararası standartlara yaklaştırabildiği ölçüde ülkelerinde barış ve istikrarı tesis etmektedir.

Tezin amacı, azınlık statüsü Lozan Antlaşması ile belirlenen Batı Trakya Türk azınlığına yönelik daha çok dış dinamik eksenli olarak 1990’lardan sonra iyileşen Yunanistan’ın uygulamalarının bu azınlığın yaşamını ne ölçüde etki ettiğini görebilmektir. Tezin ana amacı, Batı Trakya Türk azınlık kimliğinin korunmasıyla doğrudan ilişkili olan eğitim, kültür, dil ve din ekseninde Yunanistan’ın azınlık hakları kapsamındaki uygulamalarını ve devam eden sorun alanlarını ortaya koymak, diğer taraftan azınlık haklarının öneminin ve azınlığın önceliklerinin hem ulusal hem de uluslararası platformlarda bir bütün halinde dile getirmesi bakımından azınlık derneklerinin rolünü araştırmaktır. Ortaya çıkan durumda Yunanistan, Batı Trakya Türk azınlığının “Türk” ve “azınlık” kimliğini reddetmekte ve azınlığın doğal olarak sahip olduğu kolektif haklarını bireysel haklar temeline indirgemeye çalışmaktadır. Bu noktada azınlığa ait temel kurumlar ile dernekleşme özgürlüğü gibi alanlarda Yunanistan’ın yasal düzenlemeler ve idari tedbirlerle azınlığın hukuki özerkliğini elinden almaya çalıştığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azınlık, Batı Trakya, Lozan Antlaşması, Dernekleşme Özgürlüğü

ABSTRACT

ISSUES OF THE TURKISH MINORITY IN WESTERN THRACE IN THE CONTEXT OF GREECE MINORITY POLICY

Kemal Kaya

Demands on protecting minority identities and the conflicting potential of the minority phenomenon have caused states to be sensitive in this regard. In a sense, political independence and territorial integrity of states are emphasized in the context of international texts (covenants or agreements) on the development of minority rights which are vital part of the human rights and (political) freedoms. States establish stability and peace as long as minority policies are adjusted to international standards, and avoid assimilation and national oppression policies against minorities.

The aim of this study is to investigate the implementation of Treaty of Lausanne and its impact on the organizations and associations of the Western Thrace Turkish minority since 1990s. The main aim of the thesis is to emphasize the importance of minority rights which have played a significant role for the protection of the identity, especially related to education, culture, language, religion and to highlight minority's priorities as a whole at both national and international platforms. Greece tries to degrade the collective rights to individual rights basis through rejection of Turkish identity. At this point, it has been seen that Greece violates legal autonomy of the Turkish minority by the means of its administrative implementations and preventing autonomous structure of the organizations and the freedom of association.

Keywords: Minority, Western Thrace, Lausanne Treaty, Freedom of Association

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. Azınlık Kavramı ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları	6
1.1. Azınlık Kavramının Tanımlanması ve Azınlık Haklarının Tarihsel Gelişimi ..	6
1.2. Azınlık Haklarının Niteliği-Bireysel ve Kolektif Haklar	12
1.3. Azınlıkların Sınıflandırılması	14
1.3.1. Dilsel Azınlık	15
1.3.2. Dinsel Azınlık	15
1.3.3. Etnik Azınlık	16
1.3.4. Ulusal Azınlık	17
1.4. Azınlık Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması.....	18
1.4.1. İki Büyük Savaş Sonrası Dönem	20
1.4.2. Uluslararası Örgütler Çerçevesinde Koruma	22
1.4.2.1. Birleşmiş Milletler Sisteminde Azınlık Hakları	23
1.4.2.2. Avrupa Konseyi'nde Azınlık Hakları.....	26
1.4.2.3. AGİT'de Azınlık Hakları	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	32
2. Batı Trakya Türk Azınlığının Statüsü ve AB'nin Azınlık Hakları Yaklaşımı.....	32
2.1. Batı Trakya Tarihi	32
2.2. Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuksal Statüsü	34
2.2.1. 1830 Londra Protokolü ve 1881 İstanbul Uluslararası Sözleşmesi	35

2.2.2. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol	36
2.2.3. 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i	37
2.2.4. 30 Ocak 1923 Türk-Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol	38
2.2.5. 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması	38
2.2.6. 1926 Atina, 1930 Ankara, 1933 Ankara Anlaşmaları	40
2.3. AB'nin Azınlık Hakları Yaklaşımı	41
2.3.1. AB'de Azınlık Haklarının Gelişimi ve AB Organlarının Çalışmaları	42
2.3.2. Avrupa Birliği'nde Azınlıklarla ilgili Hukuki Metinler	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
3. Batı Trakya'daki Türk Azınlığının Temel Problemleri ve Güncel Sorunlar	49
3.1. Batı Trakya Türklerinin Örgütlenme Sorunları	56
3.1.1. İlk Örgütlenme Yapıları olan “Cemaat-ı İslamiyeler”	60
3.1.2. Örgütlenme Hürriyetinin Sınırı Olarak “Türk” Etnik Adı	61
3.1.3. Dernekleşme Özgürlüğüne İlişkin Davalar	62
3.1.4. Yunanistan İç hukukunda ve Uluslararası Temel Belgelerde Dernekleşme Özgürlüğü	65
3.2. Kimlik Sorunu ve Demografik Baskı	69
3.3. Müftülük Sorunu	71
3.4. Vakıflar Sorunu	75
3.5. Eğitim Sorunu	78
3.5.1. Ders Kitapları ve Öğretmen Sorunu	80
3.5.2. Azınlık Kimliğine Uygun Eğitim İmkanlarının Yetersizliği ve Okul Öncesi Eğitim Sorunu	82
3.6. Kamu Hizmetlerinde Ayrımcılık Sorunu	83

3.7. Yunanistan Uyuğundan Çıkarılan Uyuksuz Kalanlar Sorunu ve Pasaport Uygulaması.....	84
3.8. Siyasi Yaşama Katılım Sorunu.....	86
3.9. Taşınmaz Mülk Edinmede İzin Sistemi ve Yasak Bölge Uygulaması Sorunu	88
3.10. Ekonomik Sorunlar.....	89
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	100
EKLER.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AK	: Avrupa Konseyi
AP	: Avrupa Parlamentosu
ATYGF	: Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu
AYK	: Azınlık Yüksek Kurulu
AZHB	: Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildirge
BM	: Birleşmiş Milletler
BTAYTD	: Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği
CERD	: The Committee on the Elimination of Racial Discrimination
DİKATSA	: Diapanepistimiako Kentro Anagnorisis Titlon Spoudon Allodapis
ECRI	: European Commission against Racism and Intolerance
FUEN	: The Federal Union of European Nationalities
GTGB	: Gümölcine Türk Gençler Birliği
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KSH	: Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi
MC	: Milletler Cemiyeti
SÖPA	: Selanik Özel Pedagoji Akademisi
UAYK	: Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği

GİRİŞ

Azınlık kavramı ve azınlıklar sorunu geçtiğimiz yüzyılda devletleri ve dünya siyasetini meşgul eden konulardan birisi olmuş, küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin karşılaştıkları azınlık sorunları meydan okuyucu bir düzlemde baş edilmesi gereken bir alan olarak kendini göstermiştir. Yerel veya bölgesel düzeyde ortaya çıkan azınlıklar konusu zamanla evrensel boyutu ile ön plana çıkmıştır. İlk ortaya çıktığı yıllarda bir insan hakları sorunu olarak ele alınan konu daha geniş ve spesifik bir çerçeveye oturarak siyasal yönüyle birlikte azınlık hakları bağlamında tartışılmış ve uluslararası hukukta kendi yerini almıştır. Belirli bir döneme kadar, azınlık hakları ve insan hakları alanındaki sorunlara eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkeleri çerçevesinde çözüm bulunabileceği yaklaşımını gösteren uluslararası toplum, bu ilkelerin tek başına yeterli olmayacağını düşünmüştür. Bundan hareketle, ilave özel önlemlerin alınması yönünde çaba göstermiş, özellikle kimliğin korunmasıyla doğrudan ilgili olan eğitim, kültür, dil ve din temelinde özel önlemlerin, siyasal, ekonomik ve toplumsal alanları kapsayacak şekilde genişletmeye çalışmıştır.¹

Azınlıklar ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte istikrarsızlık oluşturan bir tehdit olarak görülmüş, ancak etnik ve ulusal grupların talepleri devletlerin iç politikasında ve uluslararası politikada karşılık bularak ikili anlaşmalarda ve uluslararası anlaşmalarda azınlık hakları olarak düzenlenmiştir. Azınlıklar tarihsel olarak ulus devletlerin ortaya çıktığı dönemde uluslararası düzeyde gündeme oturmuş ve kurumsallık kazanmaya başlamıştır. Klasik-ulus devlet anlayışında azınlık rejimi hep sorunlu alan olmuş, o nedenle de azınlıkların korunması ulus-devletin temel birtakım niteliklerini aşındırmıştır. Ulus-üstü yapılanmalar bu süreçte ancak ulusal yapıların zayıflamasının ve egemenliklerinden feragat etmelerinin bir sonucu olarak kendine hayat sahası bulmuştur.² Devletlerin ulusal çıkarları imzaladıkları ikili ve çok taraflı uluslararası hukuk metinlerdeki taahhütleri ile çarpışmaktadır. Bu sebeple, uluslararası alanda gündeme giren bir konu olarak azınlıklar, ister insan hakları ister azınlık hakları bağlamında olsun en fazla ihmale uğrayan gruplardan biri olmuştur.

¹ Zeri İnanç, **Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları**, Der., Ankara, Ütopya Yayınları, 2004, s.22

² Erol Kurubaş, **Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, Ankara, Asil Yayınları, 2006, s.4

Ancak tarihsel yaşanmışlık, insan haklarının azınlık haklarını çözmedeki eksiklikleri azınlık haklarının insan hakları kategorisi altına toplanmayacağını göstermiştir.

Azınlık kavramı modern ulus devletin ortaya çıkış süreciyle birlikte ilk olarak Avrupa’da din savaşları ile dinsel azınlık olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Ulus devlet yapısı, sınırları içerisinde yaşayan tüm halkın ortak değerler etrafında türdeş bir toplum tasavvur ettiği için sorunludur. Ulusçuluk ile self-determinasyon arasındaki gerilim neticesinde ulus-devlet ile azınlık çıkarları çatışmaktadır. Neticede azınlıklar hem kökleriyle bağlarını korumak isterler hem de bulundukları ülkenin insanlarıyla aynı avantajlara sahip olmak isterler.³

1. Dünya Savaşı sonunda kurulan Milletler Cemiyeti (MC) sitemi azınlıkların korunmasında tam istikrar sağlamamıştı ve azınlık rejimi dönemsel açıdan ihtiyaçlara cevap verememişti. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından, azınlık haklarına ilişkin farklı bir yaklaşımın gerekli olduğu ortaya çıkmıştı. Geleneksel insan hakları kıstaslarının kültürel azınlıklarla ilgili temel problemleri çözmekten aciz kalması azınlık haklarının salt insan hakları kategorisinde değerlendirilemeyeceğini ortaya koymaktadır.⁴ Azınlıkların demokrasi ve insan haklarının önemli bir parçası olması sebebiyle uluslararası ve bölgesel düzeyde önemli kararlar alınmış ve konuya ilişkin normatif düzenlemelere gidilmiştir.⁵ 2. Dünya Savaşı sonrası insan haklarına dayalı yeni bir azınlık anlayışı gelişmiştir. Yaşanan tecrübeler içinde birçok ulusu barındıran Batılı ülkelerde fikri bir dönüşüm sağlanmış, artık azınlık milliyetçiliğini ezmenin ters sonuçlar doğurduğu kabul edilmiş ve federal bir yönetim tarzı, çokuluslu devletlerde istikrarın bir yolu olarak görülmüştür. Azınlığın özerkliğini, devletin güvenliği için bir tehdit olarak görme yönündeki yaygın anlayış Türkiye ve Doğu Avrupa’da azınlık haklarıyla ilgili hemen her tartışmada dile getirilmiştir. Birçok ulusal azınlığın komşu devletlerle azımsanmayacak soydaş grupları olması sorunu daha karmaşık hale getirmektedir. Azınlık konusunun çatışmacı potansiyeli azınlığın taleplerinin ulus-aşırı bir boyut kazanmasına yol açmaktadır.⁶ İki kutupluluğun sona ermesinden sonra eski sosyalist ülkeler ve kimi üçüncü dünya ülkeleri rejimlerinin değişmesi ideolojik

³ Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2009, s.72

⁴ Will Kymlicka, **Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi**, Çev. Abdullah Yılmaz, Oxford University Press, 1998, s.30

⁵ Kurubaş, **a.g.e.**,s.2

⁶ Kymlicka, **a.g.e.**,s.18-19

kamplaşmaların yerini kimlik sorunlarının almasına ve bu ülkelerde etnik, dinsel, dilsel ya da ulusal temele dayalı azınlık sorunlarının baş göstermesine neden olmuştur.⁷ Bu ülkelerin karşı karşıya kaldığı bu durum, azınlık haklarının buralarda da kabul edilmesiyle sonuçlandı ve bu sorunlar sadece devletlerin iç politikasını ilgilendiren ulusal bir sorun olarak değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası istikrarı etkileyen bir hal almıştır. Esasen azınlıklar 1990'lara kadar her zaman insan haklarının bir parçası olarak algılanmıştır. Tarihsel süreçle birlikte azınlıklar ve azınlık hakları Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Birliği (AB) gibi yapılar tarafından çeşitli sözleşme ve belgelere konu olmuştur. Bu süreçte AB, azınlıkların korunması ile ilgili olarak BM, AK ve AGİT tarafından oluşturulan standartları benimsemiş ve AK çerçevesinde oluşturulan azınlık rejimini esas almıştır. AB'nin azınlıklara yönelik bir dış politika geliştirmesi Doğu Bloku'nun yıkılması sonucu bu ülkelere doğru genişlemeye karar vermesi ile olmuştur.

Bir AB üyesi olan Yunanistan'da Müslüman Türkler, Romanlar, Müslüman Pomaklar/Bulgarlar, Müslüman ve Ortodoks Arnavutlar, Slav-Ortodoks Makedonlar, Latin kökenli Vlahlar, Ermeniler ve Yahudilerden oluşan milletler yaşamaktadır. Batı Trakya Türkleri bu gruplar içerisinde etnik kimliği Yunan hükümeti tarafından tanınmamasına rağmen, azınlık statüsü uluslararası güvence kapsamına giren tek topluluktur. Azınlık hakları bağlamında Yunanistan, ülkede yaşayan Müslüman Türklerle ilgili imzalamış olduğu ikili ve çok taraflı antlaşmalar ile yükümlülük altına girmiştir. Bu temel antlaşmalar; 1830 Londra Protokolü, 2 Temmuz 1981 Antlaşması, 14 Kasım 1913 Atina Barış Antlaşması, 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i, 1923 Lozan Barış Antlaşması ve buna bağlı yapılan anlaşmalardır. Batı Trakya Türk toplumuna "azınlık" statüsü tanıyan 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın 37 ile 45. maddelerinde, Türkiye'deki Müslüman olmayan Azınlıkların haklarına ilişkin düzenlemeleri içermekte ve Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklara tanıdığı benzer hakların Yunanistan tarafından da, topraklarında yaşayan Müslüman azınlığa tanındığı belirtilmiştir.

⁷ Kurubaş, a.g.e.,s.3

Azınlık hakları bağlamında Batı Trakya Türkleri idari, hukuki ve eğitim alanlarında özerklikleri söz konusudur. Azınlık haklarından yararlandırımları bakımından Yunan makamlarının uygulamalarının 1960'lerden itibaren aşamalı olarak geriye gittiği görülmektedir. Dönemsellik ayrımı itibariyle ise 1990 öncesi ve sonrası uygulamalar belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Belirli alanlarda ve belirli dönemlerde iyileşmeler yaşandığı Batı Trakya Türk azınlığının haklarında günümüzde de birçok ihlaller devam etmektedir. Azınlık hakları bağlamında dernekleşme özgürlüğü, etnik kimliğin tanınmaması, din ve vicdan özgürlüğü, siyasal yaşama katılımda kısıtlamalar, kamuda istihdam edilmeme, vatandaşlıktan çıkarılma, vakıfların yönetiminin azınlığın yapacağı seçimle belirlenmesine izin verilmemesi gibi birçok alanda devam eden ihlallerin yanında azınlığın temel sorunlarından eğitim ve ekonomik alanlarda yaşanan sıkıntılar çözülememiştir. Özellikle, dernekleşme özgürlüğü Batı Trakya Türklerinin azınlık haklarını dile getirmesi ve bu hakların bir kolektif özgürlük alanı olarak ortaya çıkması açısından büyük önem arz etmektedir. Dernekler sayesinde Batı Trakya Türk azınlığı hem kimliğini muhafaza etmekte hem de yaşadığı toplumun bütün yönlerine katılarak kendisini ifade etme imkânı bulmaktadır. Batı Trakya Türklerinin ilk örgütlenme yapıları olan Cemaat-i İslamiyeler, modern örgüt yapılarının ortaya çıkmasına kadar azınlığın dini sosyal ve kültürel yaşamına etki eden ve önemli görevler icra eden bir temsil organı olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Trakya Türk azınlığının kendi kimlikleri çerçevesinde örgütlenmeleri yasaklanmış, isminde Türk kelimesi bulunan tüm dernek ve kurumlar kapatılmıştır. Yunanistan bu dernekleri isimleri dolayısıyla devletin bütünlüğüne karşı bir risk olarak görmüştür.

Bu çerçevede çalışmanın konusu olan Yunanistan'daki azınlık hakları, hem üyesi olduğu AB içerisinde kurumsal çerçevede hem de tarihsel çerçevede değerlendirilecektir. Bir tarafta, azınlık statüsünü Lozan Antlaşması ile sağlanmış bulunan Batı Trakya Türk azınlığının 1920'lerden günümüze kadar yaşamış olduğu azınlık ihlalleri ortaya koyulacak, diğer taraftan bu azınlığın kazanmış olduğu "Avrupa Vatandaşlığı" statüsü ile birlikte AB içerisinde azınlık haklarını ve ihlallerini dile getirecek enstrümanlar sorgulanacaktır. Batı Trakya Türk azınlığının karşılaştığı sorunlar şüphesiz kendi iç dinamikleri kadar dış dinamikleri de içinde barındırması sebebiyle çok yönlüdür. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin seyrinin azınlık

politikalarına etkisi azımsanmayacak derecede büyüktür. Fakat çalışmanın sınırlılıkları çerçevesinde bu konuya girilmemiştir. Azınlıkların statüsüne ilişkin yorum yapılırken birincil kaynaklara başvurulmuştur. Batı Trakya Müslüman/Türk azınlığının sorunlarının tespitinde bağımsız kurum ve kuruluşların hazırlamış olduğu uluslararası raporlara ile azınlığa ait gazete, dergi ve internet sitelerine bakılmıştır.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde azınlık haklarının tarihsel gelişimi, azınlıkların sınıflandırılması ele alınmıştır. Azınlıkların korunmasında yapılan düzenlemeler ile Birinci Dünya Savaşı öncesi durum ve Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler, AGİT ve Avrupa Konseyi çerçevesinde azınlık haklarının tarihsel ve niteliksel gelişimi ve bu uluslararası metinlerde ne şekilde yer aldığı incelenmiştir. İkinci bölümde, Yunanistan'ın Osmanlı Devletine karşı elde etmiş olduğu kazanımlar sonrası yapılan çeşitli anlaşmalar incelenmiş ve bu topraklarda yaşayan Müslüman Türk azınlığının günümüze kadar azınlık hakları bağlamında karşılaşmış olduğu problemler ana hatlarıyla çizilmiştir. Avrupa Birliği'ne üye olan Yunanistan'ın ülkesindeki azınlıklara uyguladığı azınlık politikalarına AB'nin neden bağlayıcı ve zorlayıcı tedbirler alamadığı sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Batı Trakya Türk azınlığının günümüz problemleri incelenmiştir. Özellikle Batı Trakya Türklerinin Lozan Antlaşması ile birlikte kazandığı azınlık statüsüyle hangi hakların elde edildiği, Yunanistan'daki Türk azınlığa yapılan uygulamalarda dernekleşme/örgütlenme özgürlüğü bağlamında incelenmiştir. Örgütlenme özgürlüğü önündeki engelleri açıklamadan önce dinsel ve ulusal kimlik tartışmalarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Yunanistan iç hukukunda ve Yunanistan'ın taraf olduğu uluslararası metinlerde dernekleşme özgürlüğünün ele alınış biçimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yunanistan'ın sorumluluğu ve azınlık hakları bağlamında kendini taahhüt altına soktuğu diğer uluslararası anlaşmalardaki yükümlüklerini benimsememesi sebebiyle Türk azınlığının maruz kaldığı sorunlar incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Azınlık Kavramı ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları

1.1. Azınlık Kavramının Tanımlanması ve Azınlık Haklarının Tarihsel Gelişimi

Azınlıkların günümüzde genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Azınlık, nüfusun geri kalan kısmından ırksal, etnik, dilsel kültürel ya da dinsel açıdan farklı olan grup olarak basitçe tanımlanabilir. Azınlık kelimesinin Türk Dil Kurumu sözlüğündeki anlamı “bir toplulukta kendine özgü nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, ekalliyet, çoğunluk karşıtı” olarak açıklanmaktadır.⁸ O halde azınlıklar, kendi kimlikleriyle devletin egemenlik alanı içinde yerleşik olan ve siyasal üyelik tanımlama ölçütlerine uymayan siyasal yabancılar olup, nihai hedeflerini gerçekleştirmeyen ve başka bir ulusun kurduğu devletin sınırları içinde yaşamak zorunda bırakılmış etnik ya da ulusal gruplar olarak görülür.⁹

Baskın Oran, sosyolojik açıdan azınlık kavramını bir toplulukta sayısal bakımdan azınlık olan, başat olmayan, çoğunluktan farklı niteliklere sahip ve bu niteliklerini hukuki açıdan korumaya çalışan grup olarak niteler. Hukuksal açıdan ise uluslararası hukukta kavramın tanımlanmasındaki güçlüğü dikkat çeker.¹⁰ Bir devletin sınırları içinde yaşayan herhangi bir grubu "azınlık" olarak nitelendirebilecek faktörler, o grubun doğrudan doğruya dinsel, dilsel ya da kültürel olarak "büyük toplum"dan farklı olduğunun gözlenmesi ile değil, o grubun kendini nasıl algıladığıyla, kendisini "büyük toplum" içinde nasıl konumlandığıyla ve "büyük toplum"un onu nasıl gördüğüyle ilgilidir.¹¹ Azınlık grup, egemen grup karşısında alt bir gruba sahiptir ve bu ayrışma

⁸ Türk Dil Kurumu sözlüğü, (Çevrimiçi), <http://www.tdk.org.tr>, 3 Ocak 2015

⁹ Jennifer Jackson Preece, **Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi**, Çev. Ayşegül Demir, İstanbul, Don Kişot Yayınları, 2001, s.17

¹⁰ Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar...**, s.67

¹¹ Suavi Aydın, “Azınlık Kavramına İçeriden Bakmak”, **Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, Der. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı, İstanbul, Tesev Yayınları, 2005, s.123

egemen grup tarafından bizzat oluşturulmuştur. Diğer nesnel ölçüt ise, azınlığın egemen toplumdan fiziksel, etnik, kültürel ya da dinsel açıdan ayrılmasıdır.¹²

Azınlık hakları ise, çoğunluktan farklı etnik, kültürel, dinsel ya da dinsel özelliklere sahip bir grubun ortak kimliğini ve bu kimliği koruma isteği olarak görülür. Devletler, hukuki anlamda kendilerini bağlayacak bir tanımlamadan kaçınmışlardır. Azınlık hakları, “ *kendi dilini kullanabilme, dini ibadetlerini yerine getirme, kültürel özelliklerini yaşayabilme/yaşatabilme, kendi dinsel-kültürel kurumlarına, derneklerine, eğitim kurumlarına sahip olma, vatandaş oldukları devletin karar mekanizmalarına katılma, medeni ve siyasal haklardan yararlanma, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın her alanında kendi özelliklerini koruyarak var olma hakkıdır.*”¹³ Aslında, birçok sosyolojik ve hukuki tanımlamalarla birlikte azınlık kelimesinin anlamı herkesçe ve devletlerce farklı yorumlanmıştır.

Azınlık kavramı 16. Yüzyılda merkezi devlet kavramıyla eşzamanlı bir süreci takip eder. Ortaçağ’da Kilise topluma egemendi ve kişilerin tutunum ideolojisi dindi. Fiili olarak azınlık durumunda olan Yahudileri saymazsak bu dönemde azınlık kavramından bahsetmek güçtü. İlk olarak “Dinsel Azınlıklar”ın ortaya çıktığı Reformasyon’dan sonra bu kavramın ideolojisinin “milliyetçilik” olarak değişmesiyle “Ulusal Azınlıklar”a dönüşmüştür.¹⁴ 1598 tarihinde imzalanan Nantes Fermanı ile Fransa’da Katoliklerle Protestanlar arasındaki din savaşları son bulmuş ve Protestan uyruklarına dinsel özgürlük tanınarak toplu ibadet etmeleri ve yurttaşlık haklarından tam olarak yararlanma imkânı verilmiştir.¹⁵ Aslında, devletler kendilerini "etnik" ve "dinsel" sınırlarla tanımlamaya başladıktan sonra, "öteki"nin resmiyet kazanması azınlık sorununun ortaya çıkarmıştır.

"Azınlık" kavramının ortaya çıkışı ise, Avrupa'da devletlerin diğer devletler içerisinde bulunan ve birçok nedenle kendilerini korumak zorunda hissettikleri toplulukların hukukuyla ilgili olarak ya da bu tür topluluklar üzerinden siyasal olarak belirli kazanımlar elde etmek amacıyla, devletler arasında ortaya çıkan bir sorun

¹² Kadir Canatan, **Avrupa'da ulusal Azınlıklar Hollanda Friesland Örneği**, İstanbul, Yarin Yayınları, 2013, s.76-77

¹³ İnanç, **a.g.e.**, s.16

¹⁴ Oran, **a.g.e.**, s.66

¹⁵ Jennifer Jackson Preece, “Minority Rights in Europe: From Westphalia to Helsinki”, **Review of International Studies**, 1997, s.76,

alanının doğmasıyla ilişkilidir.¹⁶ Avrupa’da bazı ülkelerde burjuvazinin güçlenmesi, dindeki milliyetçiliğin Protestanlığı doğurması ve ortaya çıkan bu yeni mezhebin ortaya çıktığı yeni devletlerin Vatikan’ı bir tarafa bırakarak Luther gibilerini desteklemesi ve uyruklarının mezhebini bizzat saptamaya çalışması ve nihayetinde devletlerin başka bir devlette yaşayan “mezhepdaş”larının haklarını koruma girişimleri gibi faktörler sıralanabilir.¹⁷

Westphalia (Vestfalya) Antlaşmaları ile Avrupa’da belli bir dönem için barış tesis edilmiş, din ve inanç alanında karşılıklı saygı ve hoşgörü, Protestan-Katolik eşitliği ve dinsel azınlıkların korunması ilkeleri kabul edilmiştir. 1648 tarihli Westphalia Kongresi’nde alınan bu kararlarla “dinsel azınlıklar”dan söz edilmiştir.¹⁸ Westphalia ile birlikte din savaşları marifetiyle yapılan eziyetlerden sonra taraflar dinsel azınlıkların ortadan kaldırılamayacağını anladılar ve çıkarmış oldukları karşılıklı belgeler ile koruma altına aldılar.¹⁹ Azınlık hakları ilk olarak, dinsel grupların/azınlıkların haklarının korunmasına dayanan bir temelde ortaya çıkmıştır. 1815 Viyana Kongresi’nde ise azınlıklar ilk kez dinsel topluluk olarak değil, ulusal gruplar olarak tanımlanmışlardır. Bu belirleme, sınırların yeniden çizildiği Avrupa siyasi coğrafyası için önemli bir milattır.²⁰

Ulus-devletleri oluşturan milliyetçiliğin ideolojik çerçevesi içinde yeni siyasete soktuğu temel fikir: ulusal sınırlarla devletin sınırlarının örtüşmesi gereği, devletin ulusal olarak türdeş bir varlığa dayanması ve kültürel ve iktisadî bakımdan türdeş bir bütün olan ulusun siyasal olarak bir araya getirilmesiydi.²¹ Ulus devletlerin ortaya çıkması ve imparatorlukların tasfiyesinde önemli rol oynayan azınlıklar, bu sefer küreselleşmenin ve ulus-üstü yapılanmalar karşısında engel olarak görülen veya bu alanlarda engeller çıkartabileceği düşünülen ulus-devletlerin zayıflatılmasında veya dönüştürülmesinde kullanılan bir araç haline gelmiştir.²² Ortaya çıkan yeni durumda azınlıklar, uluslararası güç dengeleri açısından olduğu kadar ulus-devlet ve uluslaşma

¹⁶ Aydın, **a.g.e.**, s.125

¹⁷ Oran, **a.g.e.**, s.119

¹⁸ Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, İstanbul, Beta Basım, 2001, s.253-254

¹⁹ Oran, **a.g.e.**, s. 120

²⁰ Preece, **a.g.e.**, s.75

²¹ Suavi, **a.g.e.**, s.123

²² Kurubaş, **a.g.e.**, s.3

konsepti ile buna bağılı ulusçuluk, ulusal kimlik, self-determinasyon, yurttaşlık, etnisite, demokrasi kavramları çerçevesinde konumlandırılması gereken bir olgudur. Bu nedenle azınlık sorunları ve uygulamaları ortaya konulurken tarihsel olarak uluslaşmanın nasıl yaşandığı ve ulus-devletin nasıl doğduğu bu süreçte otorite-birey, otorite-etnik grup arasında ilişkilerin nasıl geliştiğı önemlidir.²³

İlk başta, azınlıkların belirlenmesinde objektif ve subjektif teoriler geliştirilmiştir. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında temsil edilen objektif teori, azınlıkların nesnel kriterlerle ortak köken, kültür, ana dil, yerleşim alanı gibi faktörler ile belirlenebileceğini ileri sürmüştür. Buna karşılık subjektif teori ise, öznenin kendi iradesinden hareket etmektedir. Sonuçta her iki teori de tek başına geçerli olamamış²⁴ ve 20. yüzyılın başları “etnik azınlığın” yerini “ulusal azınlığın” aldığı yıllar olmuştur. Ulusal azınlıklar sadece ulus-devlet olarak örgütlenmiş bir varlığın aynı ulusa mensup saydığı ve sınırları dışında kalan başka toplulukların kendini başka bir ulusal varlıkla tanımlayan bir ulus-devlet içindeki durumunu anlatan bir kavrama dönüşmüştür.²⁵

Uluslararası belgelere bakıldığında MC, BM ve AGİT belgelerinde azınlık tanımına yer verilmemekle birlikte Milletler Cemiyeti döneminde 1930’da Uluslararası Adalet Divanı tarafından önerilen azınlık tanımında: *“Tarihsel olarak belli bir ülkede veya bölgede yaşayan, aynı ırktan, dini ve dili bir, kendine özgü gelenekleri olan, ortak dil, din, gelenek ve ırk kimliği ile dayanışma duygularıyla birbirine bağılı, geleneklerini koruma, inançlarını ve ibadet etme biçimlerini sürdürme, aynı soydan olma ruhu ve geleneğine uygun olarak çocuklarını eğitime ve yetiştirme haklarını güvence altına almak isteyen, karşılıklı yardımlaşma ruhuna sahip bir topluluktur.”* denilmektedir.²⁶

Azınlık kavramının tanımlanması sorunu azınlığın korunmasının BM çalışmalarında ve normlarında evrensel bir karaktere dönüştürülmeye çalışılması ile güncel bir sorun haline getirilmiştir.²⁷ Uluslararası hukukta genel kabul gören bir azınlık tanımının yapılması hususunda uzlaşa yoktur. Ancak BM İnsan Haklarının

²³ A.e., s.6

²⁴ Ayşe Füsün Arsava, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara, AÜSBF Yayını, 1993, s.67

²⁵ Suavi, a.g.e., s.127

²⁶ Kurubaş, a.g.e., s.16

²⁷ Arsava, a.g.e., s.42

Korunması ve Geliştirilmesi Alt Komisyonu raportörleri F. Capatorti'nin ve J. Descennes'in yapmış olduğu tanımlar güncelliğini korumaktadır.

F. Capatorti'ye göre azınlık: *“Bir devletin geri kalan nüfusundan sayıca az olan, başat konumda olmayan, üyeleri –o devletin vatandaşları olan- nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel veya dilsel özelliklere sahip ve üstü örtülü de olsa, kendi kültürlerini, geleneklerini, dinlerini veya dillerini korumaya yönelik bir dayanışma duygusu gösteren gruptur.”* J. Descenes'in yaptığı tanıma göre azınlık : *“Bir devlette sayısal olarak azınlık oluşturan ve başat konumda olmayan ve o devletin, nüfusun çoğunluğundan farklı etnik, dilsel veya dinsel özelliklere sahip, birbirleriyle dayanışma duygusu içinde, üstü örtülü de olsa, varlığını sürdürmek için ortak bir iradeyle hareket eden ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etme olan, bir grup vatandaştır.”* denilmektedir.²⁸

Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nin Ek Protokolünde yer alan diğer bir tanıma göre: *“Ulusal azınlık, bir devletin ülkesinde ikamet eden ve bundan dolayı o devletin vatandaşı olan, o devletle eskiden beri süregelen, sıkı ve sürekli bağlarını koruyan, ayırt edici etnik, kültürel, dinsel ya da dilsel özellikler gösteren, o devletin ya da o devletin bir bölgesinin geri kalan nüfusundan sayıca az olmasına rağmen, yeterli derecede temsil edilen, kültürleri, gelenekleri, dinleri ya da dilleri dahil olmak üzere, ortak kimliklerini oluşturan öğeleri hep birlikte koruma kaygısıyla yönelen kişiler grubudur.”*²⁹ Bu tanımda münhasıran ulusal azınlıklardan bahsedilmiştir.

Tarihsel olarak, azınlıklar uluslararası barış ve istikrarı tehdit eden bir niteliğe sahiptir. Özellikle evrensel bir insan hakları rejiminin doğmadığı dönemlerde (1945 öncesi) azınlıklar devletlerin dış politikalarında diğer ülkelere müdahale etmek ve içişlerine karışmak için bir vasıta olarak kullanılmıştır. Uluslararası ilişkilerin önemli bir konusu olan azınlıklar sorun alanı olarak görülür. Çünkü konu modern devlet ve uluslararası sistem açısından yapısal nitelikte olup, temelde düzen bozucu bir karaktere sahiptir. Ancak konu zamanla ulusal olduğu kadar çözülemediği oranda uluslararası düzeye taşınarak uluslararası nitelik kazanmıştır.³⁰

²⁸ Kurubaş, **a.g.e.**, s.16; Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, İstanbul, Su Yayınları, 2001, s.95

²⁹ Kurubaş, **a.g.e.**, s.17

³⁰ **A.e.**, s.1-2

20. yüzyılda yaşanan 1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı, azınlıkların korunması hususunda önemli dönüm noktaları olmuştur. Savaş sonrası kimi ülkelerin el değiştirmesi veya başka ülke toprakları içerisinde kalması azınlıkların korunması sorununu Avrupa’da genel bir sorun haline getirmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan düzenlemeler, azınlıkları koruma yalnızca Avrupa’da yaşayan azınlıklarla ilgiliydi ve insan hakları konusu devletlerin iç işi sayılmaktaydı.³¹

Sovyetler Birliği’nin yıkılmasından sonra ise ulusal kimlik ve devletin niteliği tartışmanın odağına oturmuş, ulus-devletçi geleneksel kimliklerin yeniden canlanan devlet-altı “etnik” ya da “kültürel” farklılıkları nasıl bağdaştırabileceği sorusuna cevap aranmıştır.³² Yaşanan çatışmalarda etnik-kültürel kimliklerin ön plana çıkmasıyla, klasik insan hakları hukukunun ötesinde bu yeni bölünmelerden kaynaklanan uzlaşmazlıkları düzenleyecek farklı bir hukukun -“Azınlık Hakları Hukuku”nun- oluşumuna ihtiyaç duyuldu.³³

Ancak, azınlıkların korunmasının devletlerin egemenliklerini sınırlaması anlamına geldiğinden devletler mümkün olduğu kadar az sayıda grubu azınlık olarak tanımayı tercih ederler. Azınlıkların tanınmasının ulusal birliklerini tehdit etmesi çoğu devleti endişelendirmiştir.³⁴ Doğası gereği azınlığın kendi alt/objektif kimliğini koruması, mensubu olduğu devletle arasında bir çatışma durumunu ortaya çıkarır.³⁵ AGİK, BM ve Avrupa Konseyi tarafından üretilen belgelere bakıldığında azınlık tanımında bir belirsizlik ve sorunun siyasi yönü göz önüne alındığında devletlere kendi ülkelerindeki azınlıkların varlığını reddetme ya da azınlık statüsünü dar yorumlamalarına imkan vermektedir.³⁶ Dolayısıyla, uluslararası ve bölgesel anlaşmalara bakıldığında uluslararası hukukta azınlığın resmi bir tanımı olmadığı görülmektedir.

Azınlıklar rejimini, gerek uluslararası toplum, gerek devletler, gerekse azınlıklar kendi çıkarları için bir araç konumunda görmeleri, konun bu ikircikli yapısı onun en önemli zafiyetini oluşturmaktadır.³⁷ Küreselleşme ile birlikte günümüzde azınlık

³¹ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Ankara, Turhan Kitabevi, 1999, s.157-199

³² Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.9

³³ **A.e.**, s.21

³⁴ Arsava, **a.g.e.**, 42

³⁵ Oran, **a.g.e.**, s.77

³⁶ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.28

³⁷ Kurubaş, **a.g.e.**, s.99

haklarının ev sahibi ülke tarafından ortadan kaldırılması uluslararası kabul görmez. Bu konuda gelişmiş uluslararası mekanizmaların varlığı azınlıklar konusunu daha görünebilir kılmıştır. Azınlık hakların gittikçe güçlendiği dünyamızda uygar ülkelerin konuya getirdikleri çözümler 3 başlık halinde toplanabilir. Bunlardan ilki, devletler tarafından bizzat imza altına alınan ve uluslararası belge ile garanti edilen hakların söz konusu olduğu durumdur. Bu tür korumada azınlıklara bir takım haklar verilse de genel anlamda çoğunluktan soyutlanmakta ve “dışarının adamı” muamelesi görerek çoğunluk tarafından hedef gösterilmekten kaçamamaktadır. İkincisi, ülkelerin içinde bulundurduğu özel guruplara tanıdığı “çokkültürcülük” ekseninde yaptığı uygulamalardır. Bunlara örnek olarak ABD, Avustralya ve Kanada gibi Beyaz Kolonların göçle oluşturdukları ülkelerde özellikle yerlilere ve kimi özel guruplara tanıdığı haklardır. Üçüncüsü ise, ev sahibi devletin demokrasiyi grup temelinde değil, birey temelinde “genişletilmiş ve derinleştirilmiş demokrasi uygulamak” çerçevesinde azınlıklara herkese tanınmış haklardan yararlanmalarını sağlamasıdır.³⁸

Azınlıklar konusunun ulus-devletin iç politikası, dış politikası ile uluslararası sistemi ilgilendiren boyutları bulunmaktadır.³⁹ Bireysel hak mı yoksa kolektif haklar arasında mı değerlendirileceği veya self-determinasyon hakkı ile ilişkisi ne derecedir sorusu konuyu ulus-devlet açısından hassas bir zemine taşımaktadır. Uluslararası düzenlemelere bakıldığında azınlıklara tanınan hakların “genel eşitlik” ve “ayırımcılık yasağı” üzerine kurulduğu görülmektedir. İnsanların azınlık haklarına ilişkin görüşleri, temel ahlaki ve felsefi çıkarımların yanında etnik merkezîyetçi ön yargılar, uluslararası barış, süper güçler arasındaki mücadeleden duyulan endişe, demokratik uzlaşım ve sosyal uyum kaygıları gibi unsurlar tarafından etkilenmektedir.⁴⁰

1.2. Azınlık Haklarının Niteliği-Bireysel ve Kolektif Haklar

Azınlık hakları olarak bilinen hakların, -insan hakları öğretisinde sorun halinde devam eden bireysel haklar-kolektivite hakları ikileminin bir yansıması olarak- birer grup olarak azınlıklara tanınan haklar olduğu ileri sürüldüğü gibi, söz konusu hakların

³⁸ Oran, **a.g.e.**, s.80-82

³⁹ **A.e.**, s.65

⁴⁰ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.64,

bu gruplara ait bireylere tanınan haklar olduğu da savunulmaktadır.⁴¹ Azınlık hakların korunmasında eğilim bu hakkın bireysel hak olduğu şeklindedir. Sözleşmelerde genel olarak “azınlığa mensup bireyler”den bahsetmesi, devletlerin azınlıklara uluslararası kişilik vermek istememeleri ve grupların bireyleri ezmesinin önüne geçilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır.⁴² Bu nedenle hem bireysel hem de kolektif boyuta sahiptir. Aslında her iki tür hak ta iç içe geçmiştir.

Kolektif haklar, (grup hakları) yasal terim olarak belli bir grup tarafından talep edilen ve belli bir gruba sağlanan haklar olarak ifade edilmektedir.⁴³ Doğal yoruma göre, “kolektif haklar” gruplar tarafından kullanılan ve onlara uygun düşen hakları ifade etmekle birlikte bireysel haklarla çelişerek bireyin özgürlük alanını kısıtlayabilmektedir.⁴⁴ Bireysel haklar ise, kişilerin tek başlarına sahip olduğu ve kullanabildiği hakları belirtir. Bu anlamda, insan hakları, temel özgürlükler ve medeni haklar bireysel niteliği öne çıkan haklar olarak görülür. Bu hakları birey kendi adına isteyebilmektedir.⁴⁵ Bireysel haklar münferit kişilerin birey olarak doğrudan sahip oldukları haklardır.

Diğer taraftan, kişi hakları güçlendirilerek grup haklarının yaşam alanını genişletilebilir. Örgütlenme, düşünce ve din ve inanç özgürlüğü gibi temel insan hakları, bireylere tanımakla birlikte, bir grup içerisinde bu hakların beraber kullanılmasına imkân verecektir. Yani, kişi hakları sağlam temele kavuşturulduğunda, farklı azınlık üyelerine ek bir hak tanınmasına gerek kalmayacaktır.⁴⁶

Grup haklarının temelde bireysel haklarla ilişkisini ölçmek kendi başına tartışmalıdır. Bu haklar grupla organik bağı olan kişilerin örgütlenmesi ve temsilinden başlayarak grup kimliğini ifade eden dil, din ve kültür gibi öğelerin yaşanması ve korunması gibi birçok alanda avantaj sağlayabilir.⁴⁷ Azınlığa mensup bireylere verilen kişisel tercih hakkı, devlete karşı grup kimliğinin, gruba karşı da birey kimliğinin

⁴¹ Gökçen Alpkaya, **Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Azınlıklara İlişkin Bazı Gelişmeler**, TODAİ İnsan Hakları Yıllığı, 1992, s.157

⁴² Kurubaş, **a.g.e.**, s.41

⁴³ Gaetano Pentassuglia, **Minorities In International Law**, Strasbourg, Council Of Europe Publishing, 2002, s.47

⁴⁴ Kymlicka, **a.g.e.**, s.87

⁴⁵ Kurubaş, **a.g.e.**, s.40-41

⁴⁶ Kymlicka, **a.g.e.**, s.28-29

⁴⁷ Canatan, **a.g.e.**, s.55

korunmasına imkân verir.⁴⁸ Aslında kolektif hak, grubun hayatta kalması için etnik, dilsel ya da dinsel azınlık ekseninde kendini konumlandırmıştır.⁴⁹ Etnik ya da ulusal bir grubun talep ettiği haklar talep edilen mekanizmalar açısından farklılık gösterir. Birincisi bir grubun kendi üyeleri arasında karşısında talep ettiği haklar, ikincisi ise grubun genelde toplum karşısında haklarla ilgilidir.⁵⁰

Uluslararası Belgelerde azınlık hakkının bireysel boyutu ön plandadır. Bu vurgu azınlıkların “kendi kaderini tayin hakkı” bağlamında ayrılıkçı taleplerin önlenmesi içindir. Bu yüzden “kolektif haklar” yorumu devletleri siyasi anlamda bir ayrılık talebi ile karşı karşıya bırakacağından azınlık hakları “bireysel haklar” olarak görülmüştür. Azınlık hakları konusundaki uluslararası belgeler bireysel boyutlarıyla öne çıkmakla birlikte bu haklar, azınlıkların varlık ve kimlik hakkı bağlamında öne çıkmaktadır. Diğer taraftan, kendi kültürlerini, dillerini veya dinlerini yaşatma ve koruma hakkı ile asimilasyon yasağı, devletlerin bu alandaki pozitif yükümlülükleri düşünüldüğünde, dolaylı da olsa azınlıkların grup kimliğinin korunması sonucunu doğurmaktadır.⁵¹

Uluslararası sözleşmelerde kabul edilen azınlık haklarının bireysel veya kolektif nitelikli haklar olduğu konusundaki tartışmalara bakıldığında uluslararası belgelerin her iki görüşü de destekleyen hükümlere yer verdiği anlaşılmıştır. Uluslararası alanda vurgu 1948 BM İnsan Hakları Bildirgesi’nde de olduğu gibi bireyci ve evrenselcidir. Burada “Azınlık hakları”ndan değil, “Azınlığa mensup kişilerin hakları”ndan bahsetmektedir.⁵²

1.3. Azınlıkların Sınıflandırılması

Azınlıklar homojen bir grup olarak görülmediğinden toplumda çeşitli azınlık tiplerine rastlanmaktadır. Burada azınlıkları nasıl sınıflandırılacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Belli azınlık grupları kendi içerisinde de alt-azınlık gruplarına bölünebilmektedir.⁵³ Bir grubun hangi azınlık sınıfına girdiği, hangi azınlık

⁴⁸ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.64

⁴⁹ Michael Hartney, “Some Confusions Concerning Collective Rights” in Will Kymlicka (ed) **The Rights of Minority Cultures**, Oxford University Press, 1995, s.202

⁵⁰ Kymlicka, **a.g.e.**, s.73

⁵¹ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.64

⁵² Oran, **a.g.e.**, s.84

⁵³ Canatan, **a.g.e.**, s.41

haklarından yararlanacağını belirlenmesi açısından önemlidir.⁵⁴ Azınlıklar için dört temel sınıflandırma yapılmıştır.

1.3.1. Dilsel Azınlık

Dilsel farklılıklar, etnik ve kültürel farklılığın ortaya koyduğu bir sonuçtur. Bir çoğunluk dilinin diyalekti azınlık dili olarak kabul edilemez. Aslında dilsel farklılık genellikle etnik ve kültürel farklılığın temel unsuru sayılmaktadır. Bundan dolayı çoğu zaman bir dil azınlığı, etnik ya da ulusal azınlığa karşılık gelmektedir. Kimi ülkeler bazı grupları sadece dilsel azınlık grubuna sokarak onların siyasal taleplerinin önüne geçmeye çalışır. Buna örnek olarak, İtalya’da Franko-Provençaller, Walserler gibi.⁵⁵

Dilsel azınlıkların belirlenmesinde kullanılan en önemli ölçütlerden birisi Avrupa Konseyi’nin kabul ettiği “Bölgesel ya da Azınlık dilleri Avrupa Şartı”ndaki tanımdır. Şart’ın 1. maddesinde bölgesel diller ya da azınlık dillerini, *“bir devletin ülkesi içinde, o devletin nüfusunun geri kalanından sayıca az bir grup oluşturan vatandaşların geleneksel olarak kullandığı, o devletin resmi dil ya da dillerinden farklı diller”* olarak tanımlamaktadır.⁵⁶

1.3.2. Dinsel Azınlık

İlk azınlık kavramının ortaya çıktığı 16. Yüzyıl Avrupası’nda dinsel azınlık olarak ayrılmıştır. 17. yüzyıldan itibaren ise, dinsel azınlıkların korunmasına ilişkin olarak ikili anlaşmalar yapılmaya başlanmıştır. Bunların ilki 1648 Vestfalya Antlaşması ve sonrasında yapılan Oliva (1650), Dresden (1745), Hubertusburg (1763), Varşova (1772) Anlaşmalarında dinsel azınlıkların durumlarına ilişkin hükümler bulunmaktadır.⁵⁷

Dinsel azınlık mezhepsel azınlıkları da içermektedir (Katolik çoğunluk içindeki Protestan azınlık gibi). Dini azınlık, azınlık grubun farklılıklarından birini öne çıkarıyorsa önem kazanmakta ve din ve vicdan özgürlüğü bağlamında doğrudan insan haklarından biri sayılarak korunmaktadır. Ancak az da olsa çoğunluktan farklılaşan

⁵⁴ Kurubaş, a.g.e., s.36

⁵⁵ A.e., s.35

⁵⁶ Çavuşoğlu, a.g.e., s.42

⁵⁷ Preece, a.g.e., s.77

dini inanışlar bulundukları toplumda sorunlara yol açabilmektedir. Günümüzde de dinsel azınlık olarak kastedilen bu gruplara örnek olarak Türkiye’deki “Türk Ortodokslar”, Çin’deki “Müslüman Huiler” ve Irak’taki “Arap Sünniler” verilebilir.⁵⁸

Bir dine mensubiyet kişinin kendisine bağlı subjektif bir karardır. Ancak dini grup, bir gelenek, ortak tarih, organize olma ve grup üyelerinin birbirleri ile ilişki içinde bulunması gibi belirli objektif özellikler göstermesi durumunda azınlık olarak tanınmaktadır.⁵⁹ Herhangi bir dine inanış kişinin bir azınlığa mensubiyetini belirlemede genel bir prensip değildir. Bu ancak din kriterinin azınlık grubunu objektif olarak toplumun çoğunluk teşkil eden kesiminden fark edilir bir şekilde ayırt edilmesi ve mensubu bulunan dinin, grup üyelerinin yaşam ve kültürünü etkilemesi koşulu ile söz konusu olabilir. Örneğin, çoğunluğun ateist olduğu toplumlarda dini inançları olan gruplar dini azınlık olarak kabul edilmektedir. Bu durum özellikle ilgili devlette temel hak olarak dinin serbest şekilde icrası temin edilmediği toplumlarda önemlidir.⁶⁰ Günümüzde, dinsel azınlıkların temel kaygısı, içinde bulundukları toplumun egemen dini inanışının siyasal olarak devlet sisteminde yer bulması ve bunun sonucunda o inançtan olmayan toplumun diğer bireyleri tarafından azınlık dininin inançlarına müdahale edilmesidir.⁶¹

1.3.3. Etnik Azınlık

Etnik azınlık, “çoğunluğunkinden farklı ortak kültüre sahip grup” olarak tanımlanmaktadır.⁶² Etnik azınlıkların karakteristik özellikleri denilince münhasıran o gruba özgü olan özellikler olan ortak dil, ortak kültür, ortak tarih, kader ve ortak gelecek anlaşılmalıdır. Dinsel ve dilsel azınlıklar da aynı zamanda etnik azınlık kabul edilebilir. Etnik özellikler taşıyan her grup mutlaka etnik azınlık olarak görülmez. Bunun için gerekli olan etnik grubun kendi kimliğinin bilincinde olması ve bu kimliği muhafaza etme isteğinin mevcut olmasıdır.⁶³

⁵⁸ Kurubaş, **a.g.e.**, s.34

⁵⁹ Arsava, **a.g.e.**, s.56

⁶⁰ **A.e.**, s.57

⁶¹ Jennifer Jackson Preece, **Minority Rights: Between Diversity and Community**, Cambridge, Polity Press, 2005,

⁶² Olgun Akbulut, **Barış İçinde Birlikte Yaşamının Hukuk Zemini**, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2008, s.22

⁶³ Arsava, **a.g.e.**, s.54-55

Objektif ve subjektif unsurlar çerçevesinde etnisitenin öğelerini, gerçek ya da kurgusal bir tarihsel geçmişe duyulan inanç, ırk, dil, din gibi paylaşılan kültürel öğeler, gerçek ya da sembolik bir coğrafi merkez, bir gruba ait olma bilinci ve grup dışındakiler tarafından grup farklılığının tanınması belirlemiştir.⁶⁴ Bu anlamda, kültürel farklılık, etnik kimliğin temelini oluşturur ve etnik farklılığa denk anlamda kabul görür.⁶⁵ Bir etnik azınlık grubunu belirlerken ona ait ortak dil ve tarih gibi kültürel öğelere bakmak gerekir. Irksal özelliklerden ziyade kültürel nitelikler ortak kökeni belirginleştirmektedir. Bu yüzden etnik azınlıklar aynı zamanda dilsel azınlıktır, fakat her zaman ulusal veya dinsel azınlık değildir.⁶⁶

1.3.4. Ulusal Azınlık

Bir devletin ülkesinde çeşitli ulusal azınlık gruplarının yaşaması mümkündür. "Ulusal azınlık" bir devletin ulusal sınırları içinde, mensubu olduğu devletle vatandaşlık bağı bulunan etnik, dinsel ya da dilsel azınlıkların tamamını kapsar.⁶⁷ Dinsel, dilsel ve etnik azınlıkların haklarının yanında ulusal kimliklerini koruma hakkına da sahip olan ulusal azınlıklar, azınlık türleri arasında en geniş haklara sahip gruplar olarak görülür. Bundan dolayı ulusal azınlıklar, en sağlam ve geniş azınlık korumasından yararlanırlar.⁶⁸

Ulusal azınlıklar, etnik azınlıklardan ayrılan en belirgin yönü etnik azınlıkların gösterdikleri özelliklerin yanında, siyasi karar mekanizmasına katılma iradesine sahiptir.⁶⁹ Akbulut, ulusal azınlığı üç tür grupta kategorize etmektedir. Birincisi, *“mevcut bir ulus ile akrabalık bağı olan ve fakat akraba ulusun yaşadığı ülkeden başka bir ülkede yaşayan insan topluluğu”*dur. İkincisi *“kalabalık bir nüfusa ve ulus olma bilincine sahip azınlık gruplar”*dır. Üçüncüsü ise, *“yaşadığı ülkedeki ulusla akrabalık bağı olmamasına rağmen, başkaca bir ulusla ya da devletlerle de akrabalık bağı olup olmadığına bakılmaksızın, uzun süreden beri orada yaşıyor olmakla, içinde*

⁶⁴ Martin Bulmer, Race and Ethnicity, **Key Variables in Social Investigation**, Der. R. G. Burgess, London, Routledge, 1986, s.54

⁶⁵ Aydın, **a.g.e.**, s.127

⁶⁶ Kurubaş, **a.g.e.**, s.35-36

⁶⁷ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.41

⁶⁸ Kurubaş, **a.g.e.**, s.36

⁶⁹ Arsava, **a.g.e.**, 55

yaşadığı toplumun ulusal kültürüne katkısı sonucu ulusal azınlık sayılan gruplar” olarak niteler.⁷⁰

Ulusal azınlıklar ilk olarak 1815 Viyana Kongre’sinden sonra milliyetçi fikirleri dizginlemek, monarşileri kurtarmak şeklindeki “Avrupa Uyumu”yla gündeme gelmiş, büyük devletlerin kolektif koruması altına alınmıştır. Dinsel azınlıkların yanında ilk kez “ulusal” azınlıklar da Rusya-Prusya-Avusturya arasında bölünmüş Polonya ulusu bağlamında koruma altına alınmıştır.⁷¹

Oran, ulusal azınlıkların doğuşunu ve uluslararası hukuka girişini 3 döneme refere ederek açıklar: 1) İçinde farklı ulusları barındıran Avusturya-Macaristan’ın dağılması ve Rusya’nın altüst oluşu, 2) Azınlıkların statülerinin tanınması konusunda barışçı ve sosyalist grupların yoğun çaba içine girmesi, 3) I. Dünya Savaşı sonrası kazananların, yenilenlerin topraklarını paylaşması ve Doğu Avrupa-Balkanlarda yeni devletlerin kurulması ya da eskilerin genişlemesinden doğacak sorunların farkına varmalarıdır.⁷²

1.4. Azınlık Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması

Azınlıklarla ilgili uluslararası belgelerin insan hakları konusunu esas olarak devletlerin iç hukukuna bıraktığı, uluslararası düzeyde yalnızca asgari normları saptadığı 1945’ten sonraki yıllardan, insan haklarının evrensel normları, uluslararası yargısal ve diğer denetim yolları ve yaptırımlarıyla iç sorunun ötesinde uluslararası alana taşındığı 1990’lı yıllara kayda değer dönüşüm geçirmiştir.⁷³ Uluslararası ve bölgesel insan hakları hukukunda ayrımcılık yasağı en temel ilkelerden sayılmaktadır. Ayrımcılık yasağı, her belge üzerinde farklı bir boyutla ele alınmış olsa da hemen hepsinde, hiç kimsenin ırk, renk, dil, din, ulusal, etnik veya toplumsal köken temelinde ayrımcılığa maruz kalmayacağı belirtilmiştir.⁷⁴ Azınlık haklarının uluslararası koruma ile güvence altına alınmasının daha etkili olduğunu düşünen bazı hukukçular ve

⁷⁰ Akbulut, **a.g.e.**, s.37

⁷¹ Oran **a.g.e.**, s.123

⁷² **A.e.**, s.124-125

⁷³ Alpkaya, **a.g.e.**, s.147

⁷⁴ İnanç, **a.g.e.**, s.22

siyasiler, bunun nedeni olarak da azınlık haklarının hassas bir konu olmasından dolayı ilgili devletlerin tarafsız kalamayacağını ileri sürmektedir.⁷⁵

Kurubaş'a göre azınlıkların uluslararası bir nitelik kazanması 6 nedenle açıklanmaktadır. Birincisi, kimi azınlıkların sınır aşan niteliğe sahip olması ve bunun neticesinde kimi azınlıkların bir akraba devleti ya da komşu devlette yaşayan akraba azınlıkları bulunmaktadır. İkincisi, azınlık hakları ve azınlıkların korunması normatif olarak evrensel insan haklarının bir parçası olarak görülmesidir. Özellikle azınlık haklarıyla yakından ilgilenen hükümet dışı kuruluşlar hazırladıkları raporlarla bu sorunu uluslararası kamuoyunun gündemine getirmekte ve devletlerin dış politikalarını etkileyebilmektedirler. Üçüncüsü, devletlerin azınlık gruplarının içinde yaşadığı rakip veya düşman devletlere karşı stratejik kazanımlar elde edebilmek amacıyla o devletin esasen iç işi sayılabilecek azınlık sorunlarına müdahale etmeleri ve bu sorunu kullanmaya çalışmalarıdır. Dördüncüsü, bir devletin uluslararası anlaşmalar çerçevesinde veya dışında bir diğer ülkedeki soydaşlarının haklarının koruma arzusu(himayeci dış politika)ndan kaynaklanmaktadır. Beşincisi, devletlerin başka ülkelerde yaşayan etnik yandaşlarından yararlanmaya çalışması sonucunda başka devletin siyasal sınırları içinde yaşayan bu toplulukların yaşadığı toprakları üzerinde hak iddia etmesi. Altıncısı ise, azınlık sorunlarının azınlığın yaşadığı ülke içinde istikrarsızlıklara yol açması ve bunun çeşitli nedenlerle bölgesel dengeleri olumsuz etkileyeceğinin düşünülmesi sonucunda uluslararası platforma taşınmasıdır.⁷⁶

Soğuk Savaşın bitimine kadar olan süreçte insan hakları ve azınlık hakları ayrımı söz konusu değildir. O dönemde ortaya konulan BM, Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) çerçevesinde kabul edilen insan hakları belgelerine bakıldığında, bireyler arasında din, dil, milliyet ve cinsiyet gibi ölçütlere dayanılarak “ayrımcılık gözetilmeyeceği” ilkesinin ön plana çıktığı görülmektedir.⁷⁷

⁷⁵ Canatan, **a.g.e.**, s.56

⁷⁶ Kurubaş, **a.g.e.**, s.24-27

⁷⁷ Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri, I. Cilt: Bölgesel Sistemler**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2010, s.5-713

BM, AGİT, ve AK’de azınlıkların korunmasında ortak standartlar belirlenmesi ve bununla ilgili denetim mekanizmalarının gelişmesi, yaptırım açısından eksik kalsa da birçok Avrupalı devlet tarafından benimsenmesiyle evrensel bir azınlık rejiminden söz etmek mümkün olmasa bile insan hakları temelinde bölgesel düzeyde azınlık alt rejiminin oluşması bakımından önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.⁷⁸ AK ve AGİT belgelerine bakıldığında azınlık hakları konusunda değişmeyen devlet egemenliği, toprak bütünlüğü, içişlere karışmama gibi devletçi ilkeler devlet haklarının azınlık haklarının üstünde yer almasına sebep olurken diğer taraftan azınlık haklarının da devlet karşısında ciddi kazanımları oldu ve azınlık sorunları uluslararası toplumun meşru konularından biri haline geldi.⁷⁹

Uluslararası metinler azınlık grubunu dikey ilişkiler bağlamında ele almakta ve devlet-grup ilişkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁸⁰ İnsan hak ve özgürlüklerinin tanınması ve geliştirilmesine ilişkin tüm uluslararası düzenlemelerde “devletlerin ülkesel bütünlüğünün, politik bağımsızlığının korunmasıdır” temel ilkesi geçerlidir. Bu ilke, BM, AK, AGİT vb. uluslararası kuruluşların hemen bütün belgelerinde bulunmaktadır. Bu uluslararası kuruluşların ortak yanı, azınlık sorunlarının bu ilkeye uyulması kaydıyla evrensel insan haklarına dayalı çözülmesini öngörmeleridir. Azınlıklarla ilgili sorunlar, devletlerin salt “saklı ulusal yetki alanında” bir konu olmaktan çıkmış, uluslararası toplumun meşru ilgi alanında yer aldığı devletlerin azınlıklara yönelik yaklaşımlarının veya uygulamalarında uluslararası örgütlerin ve/veya insan/azınlık hakları konusunda faaliyet gösteren çeşitli hükümet dışı kuruluşların (NGO) izlemelerinin ve denetimlerinin de söz konusu olduğu bir süreçtir.⁸¹

1.4.1. İki Büyük Savaş Sonrası Dönem

20. yüzyılda meydana gelen iki büyük savaş arasında azınlık hakları konusunda yeni düzenlemelere gidilmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan MC, genel olarak

⁷⁸ Kurubaş, **a.g.e.**, s.93

⁷⁹ **A.e.**, s.70

⁸⁰ Canatan, **a.g.e.**, s.76

⁸¹ Emre Aykoç, **Türkiye ve Yunanistan’ın Azınlık Politikaları: İkili İlişkiler, Ulusçuluklar ve Azınlık Hakları Ekseninde Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2009, İstanbul, s.1

başarısız bir uluslararası örgütlenme olmuş ve kendinden bekleneni yerine getiremeyerek ikinci büyük savaşa engel olamamıştır.

1. Dünya Savaşı'nın galip devletleri yeni bir dünya savaşını önlemek için tedbirler alınması gerektiğini düşünmüş ve bunun MC kapsamında bir uluslararası örgütün kurulmasıyla gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Fakat Avrupa'da sınırların yeniden çizilmesinden sonra durumdan hoşnutsuz grupların ortaya çıkması yeni bir savaşın önlenmesi için bu hoşnutsuzluğun giderilmesini gerekli kılmıştır.⁸² Savaş sonrası oluşturulan Milletler Cemiyeti sisteminde temel hedef, ülkelerin toprak bütünlüğünün sağlanması ve siyasi dengelerin korunmasına önem verildiğinden etkili bir azınlık rejimi kurulmasından bahsetmek güçtür.

Savaş kazanan ve Şartı hazırlayan devletler, yeni bir dünya savaşının çıkmaması için sınırların değişmemesi gerektiğini ve mevcut sınırların da korunması gerektiğinden hareketle azınlıklar konusunu gündemde tutmamayı tercih ettiler.⁸³ Daha sonra MC sistemindeki azınlık politikalarının etkili olmadığı anlaşıldığı üzerine sistemin çökmesiyle diktatörlüğün arttığı, nefretin arttığı, toleransın azaldığı ve milliyetçiliğin aşırılaştığı ortamda azınlıklar kaçınılmaz olarak sistemin temel kurbanları olarak ortaya çıkmıştır.⁸⁴ Ortaya çıkan son durum, MC sisteminde azınlıklara ilişkin üretilen politikaların sorgulanmasına neden olmuştur ve yeni çözüm arayışları bulunması gerektiği anlaşılmıştır.

MC Sözleşmesi'nin 11. maddesine göre cemiyete üye olan ülkeler azınlıklarla ilgili şikâyetlerini bildirme imkanına sahipti fakat şikâyet sonrası işleyen bir yaptırım mekanizmasının olmaması bu yapıyı işlemez hale getirdi.⁸⁵ MC sisteminin getirdiği iki önemli yenilik ise, ilk kez bir uluslararası örgüt denetiminin ve güvencesinin ortaya çıkması ve Uluslararası Adalet Divanı'nın kurulması ile azınlıklarla ilgili bir anlaşmazlık durumunda Divan'da kesin hüküm veriliyordu.⁸⁶ Bu sistem evrensel veya insancıl saiklerle değil, siyasi nedenlerle günümüze kadar getirilmiş en komple azınlık sistemini oluşturmaktaydı.⁸⁷

2. Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş

⁸² İnanç, **a.g.e.**, s.18

⁸³ Preece, **Minority Rights in Europe...**, s.84

⁸⁴ Pentassuglia, **a.g.e.**, s.29

⁸⁵ Canatan, **a.g.e.**, s.57

⁸⁶ Oran, **a.g.e.**, s.127

⁸⁷ **A.e.**, s.128

Milletler ise, eşitlik ve ayrım gözetmeme ilkesi temelinde herkesin temel hak ve özgürlüklerden yararlanmasının sorunu çözeceği ve kalıcı barışın bu sayede sağlanacağı esasına dayanmıştır. Bu dönemden sonra “azınlık” kavramı uluslararası anlaşmalarda yer almaya başlamış⁸⁸ ve insan haklarının önem kazanmasıyla azınlık hakları daha evrensel bir nitelik kazanarak gündeme oturmuştur.

1.4.2. Uluslararası Örgütler Çerçevesinde Koruma

Ayrımcılığın önlenmesinden azınlığın korunmasına doğru bir yönelimin olduğu, devletlerin bu süreçte sadece negatif haklar olarak değil pozitif haklar⁸⁹ anlamında da katkı yapması yani bizzat azınlıklar için koruma koşullarını oluşturması, sadece vatandaşların değil göçmenlerin, mültecilerin veya uyruksuzların da azınlık olarak sayılması, bireysel haklarla birlikte kullanılabilecek haklara bir eğilim olması, devletlere hangi grubu azınlık sayacağı konusundaki takdir hakkını kısıtlaması gibi gelişmelerle azınlıkların durumunun nitelik olarak geliştiği görülmektedir.⁹⁰

Oran’a göre insan ve azınlık haklarının Soğuk Savaş sonrası seyri “mekan” ve “nitelik” olarak güçlenmiştir. Soğuk Savaş mücadelesinin Batı’nın galibiyeti ile sonuçlanmasından sonra insan ve azınlık hakları odak nokta haline geldi. SSCB’nin üçüncü dünya rejimlerini destekten yoksun bırakmasıyla farklı etnik milletleri içinde bulunduran eski Doğu Bloku ülkelerindeki rejimlerin değişmesinin ortaya çıkardığı açık toplum anlayışı ve Avrupa’da yoğunlaşan göçmenlerin oluşturduğu fiili azınlık durumları mekânsal anlamda yaşanan coğrafyadaki insan hakları ve azınlıkların durumlarının yeniden gözden geçirilmesine sebep oldu.⁹¹ Günümüzde azınlık haklarına ilişkin uluslararası normların düzenlenmesi etnik çatışmadan doğan krizleri yönetme ve istikrar arayışının sonucudur.

⁸⁸ Canatan, **a.g.e.**, s.57

⁸⁹ Pozitif Hak: Yalnızca “dezavantajlı” gruplara mensup bireylere verilen haklardır. Yani bunlar tüm yurttaşlara tanınmaz; yalnızca azınlığa tanınır. Negatif Hak: Bir ülkenin tüm vatandaşlarına tanınan bireysel haklardır. Örneğin yasa önünde eşitlik, siyasal hak eşitliği, dinini uygulama özgürlüğü, mülkiyet, seyahat, vs. Baskın Oran, **Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İhtihat, Uygulama**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.32

⁹⁰ Oran, **Küreselleşme...**, s.137-139

⁹¹ **A.e.**, s.137-139

1.4.2.1. Birleşmiş Miller Sisteminde Azınlık Hakları

BM'nin kurulmasıyla azınlıklara yaklaşım yerel ya da bölgesel değil evrensel düzeyde kabul görmüş, sorunun bir insan hakları sorunu olduğu vurgulanmıştır. İki farklı anlayış çerçevesinde konu değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki, azınlıklara özel haklar tanınmaması gerektiği, temelinde eşitlik ve ayrım gözetmeme ilkelerinin bulunduğu insan haklarına saygının gerçekleştirilmesinin yeterli olacağı egemen görüştür. İkincisi ise, insan hakları temelli yaklaşımın yanında azınlık haklarına ayrıca yer verilmesi gerektiği görüşüdür.⁹²

İnsan haklarına yönelik olarak BM Antlaşması'nın giriş bölümünde BM, *“İnsan temel haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancı ilan etmeye...”* ifadesi yer almaktadır. BM Kurucu Antlaşması'nın azınlıkları ilgilendiren 1., 13., 62. ve 76. maddeleri örgütün azınlıklarına bakış açısını yansıtmaktadır. BM Antlaşması'nın 76. maddesinde, *“İrk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesini teşvik etmek”*ten söz edilmekteydi.⁹³ Devletlere sınırları içindeki dezavantajlı gruplara karşı bir yükümlülük yüklemiyordu. Herkes tarafından kullanılacak negatif haklardan yararlanma imkanı sağlıyordu.

BM Antlaşmasının 2/7. maddesinde sözü edilen “ulusal yetki” kavramına dayanan devletlerin egemenliklerinden ödün vermemeleri sonucu insan haklarının yalnızca bildirilerde kalmaya başlaması, devletlerin insan haklarına saygı göstereceklerine ilişkin umudu ortadan kaldırdı ve yeni bir tamamlayıcı yol bulunmasını gerekli kıldı. Bu çerçevede Ekonomik ve Sosyal Konsey'e (ECOSOS) bağlı hükümet temsilcilerinden oluşan İnsan Hakları Komisyonu'na (UNCHR), “ayrımcılığın önlenmesi” ve “azınlıkların korunması” konularında yardımcı olması için alt komisyon kurma yetkisi verildi. Bunun neticesinde 1947'de Komisyon'a bağlı uzmanlardan oluşan “Ayrımın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu”

⁹² Alpkaya, a.g.e., s.148-149

⁹³ Mehmet Genç, **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, 1. Cilt, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1999, s.32-46

kuruldu.⁹⁴ Daha sonra bu komisyon 1999'da İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Alt Komisyonu olarak değiştirildi.

Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu tarafından 1949 yılında kabul edilen azınlık tanımı hâlen BM'nin resmî azınlık tanımıdır. Bu tanıma göre azınlık; *"bir toplum içinde sürekli etnik, dil ve dinî geleneklere yahut diğer önemli özelliklere sahip olan, bu özellikleri ile toplumun diğer kesimlerinden açık olarak ayrılan ve bu özellikleri muhafaza etmek isteyen, hâkim pozisyonda bulunmayan gruplar"*dır.⁹⁵

BM'nin azınlıklara ilgisi sınırlı kalmış ve uluslararası alanda çözüm sağlama konusunda bir inisiyatif aldığı da söylenemez. Dönemin koşullarına uygun şekilde hareket eden BM, azınlıkların korunmasını pozitif nitelikli azınlık hakları çerçevesinde değil, negatif nitelikli insan hakları çerçevesinde değerlendirmiştir.⁹⁶ BM bünyesinde insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla oluşturulan çok sayıda BM organı, bu alanda standart normlar oluşturarak insan haklarının etkin olarak yaşama geçirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bunu yaparken devletlerin taraf oldukları uluslararası sözleşmelere uyup uymadıklarını denetlemektedir.⁹⁷

BM nezdinde azınlıkla ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak oluşturulan hukuki düzenlemeler olarak; Birleşmiş Milletler Şartı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme 1984 Tarihli İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı Veya Küçültücü Davranış Veya Cezalara Karşı Sözleşme, (CERD), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW), 1981 Tarihli Dine ve İnanca Dayalı Müsamahasızlığın ve Ayrımcılığın Bütün Şekilleriyle Ortadan Kaldırılması Hakkında Bildiri, Birleşmiş Milletler Ulusal Veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildiri'si sayılabilir.

⁹⁴ Kurubaş, **a.g.e.**, s.57

⁹⁵ Arsava, **a.g.e.**, s.42-43

⁹⁶ Kurubaş, **a.g.e.**, s.59

⁹⁷ İnanç, **a.g.e.**, s.27

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, bağlayıcı bir hukuk belgesi olma niteliği bulunmasa da hem standart koyan hem norm oluşturan özelliğiyle, kendinden sonraki uluslararası sözleşme ve bildirgelere kaynaklık etme bakımından en çok sözü edilen ve hak ihlallerinde ve taleplerinde en sık başvurulmuş uluslararası hukuk metinlerinden biri olmuştur. Ancak, 1948 yılında BM tarafından kabul edilen 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde azınlık haklarına yer verilmemiştir. Sadece ayrımcılığın önlenmesine yönelik ifadeler yer vermiştir.⁹⁸

BM tarafından yapılan diğer düzenlemeler içerisinde doğrudan “azınlık haklarının korunmasına” yönelik düzenlemeler getiren tek belge Ulusal veya Etnik, Dinsel, Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Beyanname'dir. 18 Aralık 1992'de kabul edilen beyanname hukuken bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte, özel olarak azınlıkların haklarını içeren ilk uluslararası belge olması nedeniyle önemlidir. Beyanname'de, devletlerin kendi topraklarındaki ulusal veya etnik, kültürel, dini ve dilsel kimliklere mensup bireylerin “kimliğini geliştirme ve varlığını koruma” gereğine gönderme yapılarak, kültürünü ve dinini yaşama, dilini kullanma, toplumsal ilişkilerde, ekonomik ve kamusal alanda var olma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanımından dolayı zarara uğramama haklarına sahip olduklarına vurgu yapılmıştır.⁹⁹

Bildirge'de ayrıca “ayrımcılığın önlenmesi”nden “azınlıkların korunması”na yönelik adımların atıldığı görülmektedir. Bir sözleşme olmadığı için bağlayıcılığı bulunmayan metinde bir taraftan negatif haklar niteliğindeki dernek kurma ve sınırlar ötesi ilişkiler kurmada devletin engel çıkarmamasından, diğer taraftan kimliğini ifade etme, kendi dilini öğrenme ve o dilde eğitim görme gibi pozitif haklardan bahsetmektedir.¹⁰⁰

Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 27. maddesinde: “*Etnik, dinsel ya da dilsel azınlıkların bulunduğu ülkelerde, bu azınlıklara mensup kişiler, gruplarının diğer üyeleriyle birlikte, kendi kültürlerini yaşamak, kendi dinlerini açıkça ilan etmek ve uygulamak, ya da kendi dillerini kullanmak hakkından yoksun bırakılamazlar*” denilmektedir. Bu haliyle madde BM'nin kurulmasından bu yana

⁹⁸ Oran, **a.g.e.**, s.129

⁹⁹ Kurubaş, **a.g.e.**, s.72

¹⁰⁰ Oran, **a.g.e.**, s.133

azınlıkların korunması ile ilgili en ileri metin olma özelliği taşımaktadır.¹⁰¹ Bu sözleşmeyle ilk defa belirli ülkede bulunan bir azınlığın değil, sözleşmeye taraf olan bütün devletlerdeki etnik, dinsel ve dilsel azınlıklara mensup kişilerin hakları tanınmış ve güvence kapsamına alınmıştır.¹⁰²

1.4.2.2. Avrupa Konseyi’nde Azınlık Hakları

Avrupa Konseyi’nin azınlık sorunlarına ilgisi, özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra yoğunlaşmıştır. AK’nin insan haklarının korunmasına ilişkin kabul ettiği temel metin 1950 ‘de imzalanan ve 1953’te yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’dir. Sözleşmede “azınlık” terimi geçmekle birlikte azınlık hakları ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. “Ayrımcılığın önlenmesi”nin bulunduğu, fakat “ayrımcılığın korunması”nın bulunmadığı sözleşmenin en önemli yanı etkili bir denetim mekanizmasına sahip olmasıdır. “ayrım gözetmeme” ilkesi çerçevesinde dil, din, renk, köken gibi ölçütün yanında “ulusal bir azınlığa mensubiyet” ölçütü de getirilmiştir.¹⁰³

AK’nin insan haklarının korunmasına ilişkin kabul ettiği ilke belge olan AİHS’ten sonra bu yapıya ek bir protokolle azınlık haklarının insan hakları koruma sistemine katılması için yürütülen çabaları sonuçsuz kalmıştır. Ancak 1954 yılında yürürlüğe giren Avrupa Kültür Sözleşmesi ile birlikte AK’nin benimsemiş olduğu kültür politikası, ortak bir Avrupa kültürel kimliği oluşturması ile kültürel özellikleri korunmasına önem vermesi nedeniyle azınlıkların korunması yönelik çalışmaların altyapısını oluşturmuştur.¹⁰⁴

Avrupa Konseyi’nin doğrudan azınlıkların korunmasına yönelik ilgisi ise, Doğu Bloku’nun yıkılması sonrası barış ve istikrarın tesisine yönelik azınlık sorunlarının barındırdığı tehditle birlikte Doğu Avrupa ülkelerinin Konsey’e katılması ile ortaya çıkmıştır. 1990–1995 yılları arasında ulusal azınlıkların sorunlarının eski komünist ülkelerin demokratik gelişmelerinin önünde bir engel olduğu tespit edilmiş,

¹⁰¹ Oran, **a.g.e.**, s.131

¹⁰² Alpkaya, **a.g.e.**, s.151

¹⁰³ Oran, **a.g.e.**, s.134; Kurubaş, **a.g.e.**, s.66

¹⁰⁴ Kurubaş, **a.g.e.**, 66-67

ekonomik ve sosyal alanlarda çözülmesi gereken problem alanı olarak görülmüştür.¹⁰⁵ Gelineen noktada, AK çerçevesinde azınlıkların korunmasına ilişkin önemli belgeler kabul edilerek uygulamaya koyulmuştur. Bu anlamda, Azınlıklara yönelik asimilasyonist politikaların kesin olarak önüne geçilmesi ve korumasını amaçlayan iki temel belgeden biri Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı, diğeri Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi olmuştur.¹⁰⁶

Avrupa Konseyi'nin hazırlamış olduğu Bölgesel veya Azınlık Dilleri için Avrupa Şartı, 5 Kasım 1992'de imzaya açılarak 1 Mart 1998'de yürürlüğe girmiştir. Belgeyi Şubat 2006 itibariyle 20 ülke onaylamış, (Finlandiya, Almanya, Danimarka, Hollanda, İsveç, Macaristan, Norveç, Hırvatistan, İsviçre, Liechtenstein, İspanya, İngiltere, Fransa, Avusturya, Slovenya, Slovakya, Ermenistan, Kıbrıs Rum Kesimi, Sırbistan-Karadağ, Lüksemburg) taraf devletlerden bazıları yayınladıkları bildirilerle Şart'ın bazı maddelerini nasıl yorumlayacaklarını açıklamışlardır.¹⁰⁷ Avrupa Konseyi bünyesinde azınlıkların korunmasıyla ilgili oluşturulan Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın 1. maddesinde “bölgesel veya azınlık dilleri” bir devletin toprakları içinde o devletin nüfusunun geri kalanından sayıca az bir grup oluşturan vatandaşların geleneksel olarak kullanılan, o devletin resmi dillerinden farklı olan diller olarak ifade edilmektedir.¹⁰⁸ Şart'ta, azınlık dillerinin birçok alanda kullanılmasının sağlanması ve azınlıkların dil kullanımı konusunda çeşitli koruma ve hak düzeneklerinin belirlendiği farklı dillerin bir arada bulunduğu toplumların karşılaştıkları sorunların nasıl aşılabileceği açıklanmaktadır.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın eksik tarafları, her ne kadar azınlıkların korumasında ileri bir adım olarak değerlendirilse de denetimin sadece tarafların sunacağı düzenli raporlara dayanması, bireysel veya ülkesel şikâyet mekanizmasının öngörülmemesi nedeniyle denetimin yetersiz kalması ve nihai değerlendirmenin Bakanlar Komitesi'nde yapılmasından ötürü siyasal nitelik kazanmasıdır.¹⁰⁹ Canatan'a göre, Şart'ın amacı Avrupa kültür mirasının bir parçası

¹⁰⁵ Jennifer Jackson Preece, “National Minority Rights Enforcement in Europe: a Difficult Balancing Act”, **The International Journal of Peace Studies**, (Çevrimiçi) http://www.gmu.edu/academic/ijps/vol3_2/Preece.htm, 3 Mart 2015

¹⁰⁶ Kurubaş, **a.g.e.**, s.74

¹⁰⁷ **A.e.**, s.74-75

¹⁰⁸ Gemalmaz, **a.g.e.**, s.475

¹⁰⁹ Kurubaş, **a.g.e.**, s.76

olan tehdit altındaki bölgesel ve azınlık dillerini korumak ve bu dilleri konuşanlara hem özel hayatında hem kamusal alanda hayat sahası tanımaktır.¹¹⁰

1 Şubat 1995'te kabul edilen ve 1 Şubat 1998'de yürürlüğe giren ve AK üyesi olmayan diğer devletlerin de imzasına açılan Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi'ni¹¹¹ onaylayan devletlere, sözleşmenin kendi ülkelerinin hangi kısımlarında ve hangi gruplar için uygulanacağını belirtme ve ayrıca, istedikleri zaman sözleşme ile bağlı olma taahhütlerini feshetme imkânı vermiştir.

Sözleşme hükümlerine bakıldığında sadece ulusal azınlıklara mahsus düzenlenmiş ilk çok taraflı ve bağlayıcı uluslararası belge niteliğinde olması göze çarpmaktadır.¹¹² Sözleşmenin giriş bölümünde; Bu Çerçeveyi imzalayan Avrupa Konseyi üyesi devletler ve diğer devletlerin, insan hakları ve temel özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi amacına dikkat çekerek, ulusal azınlıkların mevcudiyetinin korunmasının bu kıtada istikrar, demokratik güvencenin ve kıtadaki barış için vazgeçilmezliğini, çoğulcu-demokratik bir toplumdaki ulusal azınlığa ait her bireyin etnik, kültürel, dinsel ve dilbilimsel kimliğine sadece saygı göstermeyip bu özellikleri korumak ve geliştirmek üzere gerekli ortamı oluşturması gerektiğinden bahsetmektedir.

Sözleşmede farklı kimlik taleplerinin ifadelendirilmesinde uzlaşmacı bir çözüm öngörülmektedir.¹¹³ Sözleşmenin uygulanabilmesi ancak katılımcı devletlerin iç yasal düzenlemeler yapması ve uygun hükümet politikaları ile bunu desteklemesine bağlıdır.¹¹⁴ Sözleşmede, "ulusal azınlığa mensub bireylerin" kendi dillerini öğrenme, bu dilde bilgi edinme, yayın yapma, eğitim kurumları açma, ad ve soyad kullanma, ihtiyaç halinde idari makamlarla ilişkilerini azınlık dilinde yürütme ve kendi dillerinde sokak adı kullanma gibi imzacı devletlere çeşitli yükümlülükler getirmektedir. Ancak imzacı devletlerin, sözleşmenin hükümlerini ülkesinde yaşayan hangi azınlık grubuna uygulanacağını belirleyeceği bir esnekliğe sahiptir.¹¹⁵

¹¹⁰ Canatan, **a.g.e.**, s.62

¹¹¹ Framework Convention For the Protection of National Minorities, Council of Europe, Strasbourg, November 1994, H(94) 10, Ets No:157, Belgenin tam metni için bkz. **Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi ve Açıklayıcı Rapor**, (Çevrimiçi) https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_Text_FCNM_tr.pdf, 3 Mart 2015

¹¹² Kurubaş, **a.g.e.**, s.78

¹¹³ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.10

¹¹⁴ Kurubaş, **a.g.e.**, s.78

¹¹⁵ Oran, **a.g.e.**, s.135

Hukuki niteliği açısından genel olarak ulusal azınlıkların korunmasını konu alan bağlayıcı olan çok taraflı ilk belge olma özelliği taşıyan Çerçeve Sözleşmede, sözleşme tekniğinin benimsenmesi nedeniyle hükümlerin çoğu, taraf devletlerin ulusal düzeyde yasal düzenlemeler ve hükümet politikaları yoluyla uygulamayı taahhüt ettikleri ilkeleri belirleyen hükümlere benzetilmektedir. Bu nedenle, Çerçeve Sözleşme hükümlerinin doğrudan uygulanabilir olma özelliği bulunmamaktadır.¹¹⁶ Çerçeve Sözleşme’de öne çıkan husus azınlık haklarının hukukun üstünlüğü içinde, devletlerin ülke bütünlüğü ve ulusal egemenliğine saygı göstererek korunmasıdır.¹¹⁷

Çerçeve Sözleşmenin 5. maddesinde, azınlıklara iradesi dışında asimilasyon politikası uygulanamayacağı belirtilmiştir. Burada, devletlerce uygulanacak pozitif ayrımcılığın azınlık hukuku için vazgeçilmez bir durum olduğu vurgulanmaktadır.¹¹⁸ Çerçeve Sözleşme’nin 15. maddesinde de ulusal azınlıklara mensup kişilerin kültürel, sosyal, ekonomik yaşam ve kamusal yaşama katılımı sağlama için devletlere getirilen yükümlülöklere işaret etmektedir. Azınlık haklarını bu sözleşme genel olarak şekillendirmiştir. Sözleşmede farklı kimlik taleplerinin ifadelendirilmesinde uzlaşmacı bir çözüm öngörülmektedir.¹¹⁹

1.4.2.3. AGİT’de Azınlık Hakları

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) 1994’te Budapeşte Konferansıyla AGİT adını alarak kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. “Bağıtdışı birlikte işlemler” olarak nitelendirilen AGİK Belgeleri zorlayıcı güçten yoksun olup, uygulanması iyi niyet ilkesine bağlıdır. AGİT’in azınlıklar konusundaki yaklaşımının ilk örneğini Helsinki Nihai Senedi oluşturmaktadır.¹²⁰ 1990’lara kadar AGİT’te (1995 öncesi AGİK) insan hakları ve temel özgürlükler bağlamında gündeme gelen azınlıklar konusu, Doğu Bloku’nun dağılmasından sonra özellikle Orta ve Doğu Avrupa’da sürekli istikrarsızlık unsuru kazanmasıyla Avrupa’nın güvenliğini ilgilendiren temel bir konu olarak örgütün gündeminde yer almıştır.¹²¹

¹¹⁶ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.26-27

¹¹⁷ **A.e.**, s.84

¹¹⁸ **A.e.**, s.86

¹¹⁹ **A.e.**, s.10

¹²⁰ Kurubaş, **a.g.e.**, s.68-69

¹²¹ **A.e.**, s.69-84

Bir siyasi denetim mekanizması olarak incelenen AGİK'in "İnsani Boyut Mekanizması", 1989 Viyana Belgesi ile ilk şeklini almış ve daha sonra 1991 Moskova Belgesi ile geliştirilmiştir. Ortaya konulan yapı, siyasi bir denetim mekanizması olarak işlev görmektedir. İnsan hakları konularını devletlerin iç işi olmaktan çıkartarak diğer devletlerin müdahalesine açmış ve bu konuların uluslararası düzeyde tartışılmasını sağlamıştır.¹²²

Örgütün bireysel insan hakları ihlallerini araştırmak gibi bir görevi yoktur.¹²³ AGİT 'in 1992 yılında aldığı Helsinki Kararları doğrultusunda ulusal azınlıklarla ilgili sorunların çözümünde çatışmaları önleyici rol üstlenmek amacıyla Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği(UAYK) oluşturuldu.¹²⁴ Diğer taraftan Komiserlik, Etnik Gruplar Arası İlişkiler Vakfı aracılığıyla çalışma yaparak azınlık haklarının çerçevesini çizmiştir. Bu çalışmalarda azınlıkların eğitim haklarının ve kendi dilini kullanma hakkının nasıl olacağını belirlemeye çalışmıştır.¹²⁵

AGİT bünyesinde kabul edilen önemli temel belgeler, Paris Şartı, Kopenhag Belgesi ve Cenevre Raporudur. Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı 'nda ulusal azınlıkların korunması ve azınlık haklarına evrensel insan haklarının bir parçası olarak saygı gösterilmesi gerektiği ortaya koyulmuştur. AGİT bünyesinde kabul edilen Kopenhag Belgesi¹²⁶ ile ulusal azınlıklara mensup kişilerin dilsel, kültürel ve dinsel hakları; bireylerin devletin resmi dilinde öğrenim görmesinin yanı sıra kendi anadilinde öğrenim görmesi konusunda eşit olanağa sahip olması gerektiği, azınlık mensuplarının insan hakları ve temel özgürlükleri kullanmasını ve diğer vatandaşlarla eşit olarak tüm haklardan da yararlanması için katılan devletlere özel görevler yükler. Cenevre Raporu da Kopenhag Belgesi gibi Çerçeve Sözleşmede belirtilen haklarla büyük oranda benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.¹²⁷ Bunun dışında AGİT kapsamında oluşturulan "Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına İlişkin Lahey Tavsiyeleri", "Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına İlişkin Oslo Tavsiyeleri", "Ulusal Azınlıkların Kamusal Yaşama Etkin Katılımına İlişkin Lund Tavsiyeleri" ve "Radyo ve Televizyon Yayınlarında Azınlık

¹²² Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.150-154

¹²³ Oran, **a.g.e.**, s.136

¹²⁴ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.154-155

¹²⁵ Canatan, **a.g.e.**, s.60-61

¹²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. İnanc, **a.g.e.**, s.113-118

¹²⁷ Kurubaş, **a.g.e.**, s.86

dillerinin Kullanımına İlişkin Kılavuz” azınlıklar için diğer önemli belgelerdendir. AGİT belgeleri, imzalayan devletler açısından hak ve yükümlülük değil, bir niyet belgesi olduğundan ahlaki sorumluluk doğurmamaktadır.

AGİT’in azınlıklar konusundaki çalışmaları genel olarak değerlendirildiğinde, BM ve AK’dan daha kapsamlı ve doğrudan azınlıklara yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Bunda Teşkilat’ın esas görevinin Avrupa’da güvenliği sağlamak olması ve azınlıklar konusunun da güvenlik ile yakından ilişkili olmasının payı büyüktür. Ancak AGİT’in hazırlamış olduğu belgelerin, uluslararası ilişkilerde yargı organları ve benzer organlar önünde ve devletlerin iç işlerinde hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu belgelere dayanarak hak aramak mümkün olmamaktadır.¹²⁸

Sonuç olarak, uluslararası insan hakları hukuku içinde yerleştirilen azınlık haklarına uluslararası güvence açısından henüz etkin koruma sağlandığı söylenemez. BM, Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin genel koruma mekanizması içinde azınlık mensubu kişilere kişisel başvuru imkanı vermekle birlikte yargısal niteliği eksik kalmıştır. Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesinde ise kişilere değil tamamen devletlere başvuru imkanından yararlanmaktadır.¹²⁹ Genel olarak ortaya konulan uluslararası belgelerde azınlık rejimi hakkında liberal düşünceden yola çıkıldığı, evrensel bir takım çabaları olsa da Avrupa merkezli normlar oluşturulduğundan bölgesel (Avrupa merkezli) nitelikli, bağlam olarak bireysel insan haklarını esas olan, devletçi ilkelerin öne çıktığı ve konusu itibariyle meşru uluslararası ilgi alanında bulunan bir rejimden bahsedilmektedir.¹³⁰

¹²⁸ İsmail Duran, **Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan’da Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**, Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.4-42

¹²⁹ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.165

¹³⁰ Kurubaş, **a.g.e.**, s.94

İKİNCİ BÖLÜM

2. Batı Trakya Türk Azınlığının Statüsü ve AB'nin Azınlık Hakları Yaklaşımı

2.1. Batı Trakya Tarihi

Batı Trakya toplam 8.578 kilometre karelik dar bir şerit halinde kıyı boyunca uzanan bölge içerisinde üç şehirden oluşmaktadır; bunlar ülkenin en doğusunda Evros (Merkezi: Dedeağaç, Yunancası: Aleksandrupolis), ortasında Rodop (Merkezi: Gümülcine, Yunancası: Komotini) ve batısında İskeçe (Merkezi: İskeçe, Yunancası: Ksanthi)'dir. Batı Trakya, Yunanistan'ın dokuz coğrafi bölgesinden biridir ve ülkenin kuzeydogusunda yer alan "Doğu Trakya"nın doğal uzantısı konumundadır. Batı Trakya idari açıdan ise Gümülcine, İskeçe ve Dedeağaç olarak üçe ayrılmıştır. Bölgede etnik olarak Türkler, Pomaklar ve Romanlar yaşamaktadır.¹³¹ Pomaklar ve Romanlar Müslüman oldukları için ve Müslümanlıkta Türklerle özdeşleştiği için Türk olarak görülmektedir. Ancak bu topluluklara mahsus adlandırma hukuki tanımlama niteliğinde olmayıp, bölgede yaşayan azınlık topluluklarının ve Yunan toplumunun algısıdır.

Batı Trakya Bölgesi 549 yıl Türk hakimiyetinde kalmıştır. 1878 yılında yapılan Berlin Kongresi'nden sonra Trakya'ya büyük oranda müslüman nüfusu göç etmiştir. İstanbul'un güvenliği için stratejik bir adım olarak görülen bu göç politikası sonucunda 1913'lere gelindiğinde Türk nüfusu yoğunluğu %79'lara ulaşırken, Rumlar %13'e ulaşmış, geriye kalan %8'lik nüfus ise Bulgarlar, Çingeneler ve Yahudilerden oluşmaktaydı.¹³² 1923 tarihli Lozan Konferansı'nda Türk Heyeti istatistiklerine bakıldığında Batı Trakya'da en az 129.120 Müslüman Türk bulunmaktadır. Bugün ise Batı Trakya'da büyük bir çoğunluğu kırsal kesimde bulunan 150.000 kadar Müslüman Türk azınlık bulunmaktadır.¹³³ Bu sayıya bakarak Türklerin Yunanlılara nazaran

¹³¹ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986, s.7

¹³² Hikmet Öksüz, **Batı Trakya Türkleri**, Çorum, Karam Yayınları, 2006, s.2

¹³³ Fatma Tunç Yaşar, **Batı Trakya: Meriç'in Öbür Yakası**, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2005, s.13-14'den aktaran Murat Saraçlı, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Azınlıklar**, Adres Yayınları, Ankara, 2012,

varolan nüfus artışına göre günümüzde çok daha fazla Batı Trakya Türk azınlığının bulunması gerekmektedir.¹³⁴ Yunansitan'ın üç ilinde (Ksanthi, Rodopi, Evros) yoğun olarak yaşayan Batı Trakya Türk azınlığı kültürel olarak, İstanbul'un zengin ve şehirli Rum azınlığından oldukça farklıdır. Türk azınlık daha çok kırsal kesimde yaşamakta, okuma seviyesi düşük ve çoğu tarımla uğraşan bir toplum özelliği taşımaktadır.¹³⁵

1821 yılında başlayan Mora Ayaklanması ve devamında gelen 1929 tarihli Edirne Anlaşması Yunanlıların Türklere karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelesi sonucunda Yunan ulusunun özerkliğini tanıyarak ortaya çıkması; Türkiye'nin ise, Birinci Dünya Savaşı sonrası başlattığı kurtuluş mücadelesinde Yunanistan'a karşı yürüttüğü mücadelenin önemi, her iki ulusun da ulus-devletlerini ve ulusal kimliklerini, birbirlerine karşı verdikleri bağımsızlık mücadelelerinin sonucunda elde ettiklerini göstermektedir. Türkler ve Yunanlılar, birbirlerini karşılıklı olarak, "öteki" olarak konumlandıran ve algılayan iki millettir. Yunanistan tarafından bu mücadele Yunan ulusal kimliğinin var olma mücadelesi olarak görülmüş ve dolayısıyla Yunan ulusal kimliğinin oluşumu ve yaygınlaşmasında Türk karşıtlığı önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.¹³⁶

Trakya'nın jeopolitik konumuna vurgu yapan Yerasimos'a göre, Birinci Dünya Savaşı bitiminde galipler cephesinde yer alan Yunanlıların gözünde, İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan koridor konumundaki Trakya çok önemli bir bölgeydi. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu'nun nihai çöküşünü ve parçalanışını tescil eden Sevres Antlaşması Yunanistan'a Trakya'nın Karadeniz'e kadar uzanan güneyini vermekte ve İstanbul'u Yunanistan'a yaklaştırmaktadır. Bu sebepler Yunanistan'daki etnik sorunu Trakya'nın jeopolitik konumunun bir fonksiyonu haline getirmektedir.¹³⁷

s.189; T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Yunanistan'daki Türk Varlığı", (Çevrimiçi), <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, 5 Mart 2015

¹³⁴ Turgay Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu)**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, s.20

¹³⁵ Alexis Heraclides, **Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, Çev. Mihalıs Vasilyadis-Herkül Millas, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.300

¹³⁶ Aykoç, a.g.e., s.187

¹³⁷ Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu**, Çev. Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2010, s.89

2.2. Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuksal Statüsü

Yunanistan ülke sınırları içinde, etnik kökeni Yunanlı olmayan birçok etnik grubu barındırmaktadır. Bu etnik grupların başında Türkler Makedonlar, Ulahlar, Arnavutlar, Yahudiler, Ermeniler ve Romanlar bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle yaşamış olduğu Batı Trakya topraklarında azınlık konumuna düşen ve herhangi bir ayrılıkçı temeli olmayan bu azınlık, yıllarca Yunan hükümetlerinin asimilasyon politikalarıyla karşı karşıya gelerek sürekli baskıya uğramıştır. Yunanistan bu azınlığı etnik kimliklerini inkar ederek “ Müslüman Helenler” olarak görmektedir. Türk azınlık sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki alanlarda vatandaş olduğu ülke tarafından sıkıştırarak Türkiye'ye veya başka yerlere göçe zorlanmıştır. Kalanlar ise, birçok temel insan haklarının ihlal edildiği asimilasyon politikalarına maruz kalmıştır. Yunanistan'ın özelde Türk azınlığa karşı olumsuz tutumunun temel nedeni bu azınlığı “Truva atı, beşinci kol, düşman ajanı” olarak görmesi ve Kıbrıs müdahalesi nedeniyle de “Türk yayılmacılığı”nın ileri karakolu olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'den gelen en küçük bir ilgiyi bile Yunanistan, içişlerine kabul edilemez bir müdahale ve “Türk yayılmacılığın uzun vadeli hedefinin” bir kanıtı olarak kabul etmiştir. Bu hassasiyet “Türk” kelimesinin neden tehdit olarak görüldüğünü açıklamaktadır.¹³⁸

Müslüman Türk azınlığı Yunanistan'daki tek azınlıktır ve 1920 yılından beri, Türk milliyetçiliği ile Yunan milliyetçiliği arasında anlaşmazlık konusu olmuştur. Batı Trakya Türkleri'nin hukuki statüsü Lozan Sistemi¹³⁹ ile belirlenmiştir. Ortaya çıkan etnik sorun aslında, halkların birbirine karışmış olmasından ziyade, bu halkları alışlagelen kıstaslara göre birbirinden ayırmanın çok zor olmasından ileri gelmektedir.¹⁴⁰ Ancak Yunanistan Lozan'ı da gerekçe göstererek azınlığı “müslüman” olarak görmek istemekte ve etnik tanımlamadan kaçınmaktadır. Fakat şüphe götürmeyecek biçimde, Batı Trakya Türk azınlığı Bosna Müslümanları gibi “etnik olarak müslüman” olmadığı gibi, ne bir dinsel cemaat ne de Türkofon Müslüman cemaat özelliği taşımaktadır. Türk tarafı özellikle Lozan'da mübadele

¹³⁸ Heraclides, **a.g.e.**, s.296

¹³⁹ Lozan sistemi ile kastedilen 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Anlaşması'nın 37-45. maddeleri ise 30 Ocak 1923 tarihli Mübadele Antlaşması ve bu antlaşmanın devamında yapılan 1926 Atina ile 1930 ve 1933 tarihli Ankara Antlaşmaları'dır.

¹⁴⁰ Yerasimos, **a.g.e.**, s.95

kriteri olarak dini seçmiştir. Çünkü Osmanlı '*millet sistemi*'nde din dilden daha uygun bir kıstas olarak kullanılmıştır.¹⁴¹

Batı Trakya Türk azınlığının hakları, önemli bir mihenk taşı olan Lozan Antlaşması öncesinde ve sonrasında yapılan bazı anlaşmalar çerçevesinde belirlenmiştir. Azınlık rejiminin tanınmasını iki ayrı dönemsel açıdan incelemek mümkündür. Süreç Yunanistan'ın bağımsızlığa kavuştuğu 1830 Londra Protokolü ile başlamıştır. Bunu Balkan Savaşları sonrası imzalanan 1913 Atina Anlaşması ve 3 Numaralı Protokol izlemiştir. Daha sonra 1. Dünya Savaşı sonrası oluşan Milletler Cemiyeti sisteminde Yunanistan'a azınlıklar konusunda yüklenmiş olduğu anlaşmalardan Yunan Sevr'inin de dahil olduğu anlaşmalara birinci dönem; Lozan sistemi içerisinde imzalanan Ocak 1923 Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol ile Lozan Antlaşması ve devamında imzalanan 1926 tarihli Atina, 1930 tarihli Ankara ve son olarak 1933 tarihli Ankara Anlaşmalarını kapsayan dönem de ikinci dönem olarak adlandırılabilir.

2.2.1. 1830 Londra Protokolü ve 1881 İstanbul Uluslararası Sözleşmesi

Yunanlıların bağımsız bir devlet olarak 1830 yılında siyasi bir birliğe kavuştuğu 1830 Londra Protokolü ile birlikte Yunanistan devletinin topraklarında bulunan Müslüman azınlıklar bazı güvencelere sahip olmuşlardır. Protokol'ün 5'inci maddesi, Yunanistan'daki bu azınlığın hak ve hukukunu ele almaktadır. Buna göre: Yunan Hükûmeti, aynen Osmanlı Devleti gibi, genel af ilan edecek, kendisine karşı savaşmış olanların mal ve mülklerine dokunulmayacak, Yunanistan'da kalan topraklarda yaşayan Müslümanlardan yerlerinde kalmak isteyenlere aileleri ile birlikte güvenlik içinde yaşayacakları ortamı sağlayacaktır.¹⁴²

1830 Londra Protokolünde, Fransa, İngiltere ve Rusya, Yunanistan'ın bağımsızlığını tanınmasının koşulu olarak Yunanistan'ı yönetimi altındaki topraklar içerisinde yaşayan Müslüman azınlığa kendi dinlerini yaşama özgürlüğü, dini

¹⁴¹ Heraclides, **a.g.e.**, s.299

¹⁴² Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**, 1986, s.33

kurumlarını ve vakıflarını koruma hakkına yönelik teminatlar verme zorunluluğu yüklemişlerdir.¹⁴³

Aynı şekilde, Mayıs 1881 tarihinde İngiltere, Fransa, Avusturya, Almanya, Macaristan, Rusya, İtalya ve diğer yanda Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan ve Yunanistan'a bir takım yükümlülükler getiren İstanbul Uluslararası Sözleşmesi'nde Müslümanların, yaşam, mal, onur, din ve geleneklerine saygı gösterileceği ve bu açıdan Yunan kökenli vatandaşlarla aynı hakka sahip olacakları belirtilmektedir. Müslüman cemaatlerinin muhtariyetine vurgu yapan bu sözleşme ve 1830 Protokolü'nde öne çıkan en önemli husus bu anlaşmalar Yunanistan'a bırakılan topraklar üzerindeki Müslümanların haklarını güvence altına almasıyla sınırlı olduğudur.¹⁴⁴

Her iki metin de Batı Trakya ile ilgili olmadığı gibi, anlaşma metinlerinde geçen toprak parçalarında 1923 nüfus değişimi sonucu Müslüman kalmadığından geçerli metin olma niteliğini kaybetmişlerdir. Bu anlaşmaların yerini Milletler Cemiyeti garantisi altındaki Yunan Sevr'i almıştır.¹⁴⁵

2.2.2. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol

Atina Antlaşması azınlık haklarına ilişkin olarak, Yunanistan'a Müslümanlara yönelik en fazla yükümlülük getiren uluslararası metin olma özelliği taşımaktadır. 1913 Antlaşması daha önce iki ülke arasında imzalanmış anlaşmaları da onaylamaktadır. Osmanlı uyrukluğundaki Müslümanların işgale kadar elinde bulundurdukları haklarını koruyacakları ve Osmanlı belgelerinin geçerli olacağı belirtilmiştir. Müslüman Cemaat yönetiminin özerkliğine ve yönetim yapısına dokunulmayacağı; müftü seçimine, vakıfların yönetimine karışılmayacağını vurgulamaktadır. Dini otorite anlamında İstanbul'daki Şeyhülislamlik kurumuna ve vakıf mallarının satışı konusunda da Osmanlı Evkaf Vekâlet'ine atıf yapılmaktadır.¹⁴⁶

3 numaralı Protokol ise, Atina Antlaşması'nın tersine anlaşma hükümlerinin bütün Yunanistan topraklarında geçerli olacağı belirtilmektedir. Başmüftü ve

¹⁴³ Levent Ürer, *Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları*, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s.129

¹⁴⁴ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde...*, 1986, s.35

¹⁴⁵ A.e., s.60

¹⁴⁶ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde...*, 1986, s.37

müftülerin Yunan memurlar gibi hak ve güvencelere sahip olacağı, Müslüman cemaatinin tüzel kişiliğini açıkça tanındığı Protokol’de, Müslüman okullarının özerk yönetimine ve buralarda Türkçe eğitim yapılmasına imkân veren bir takım azınlık hakları getirmiştir.¹⁴⁷

1913 tarihli anlaşma metni, geçerliliği konusunda Yunanistan ve Türkiye arasındaki tartışmalar devam etmektedir. 1981 tarihli Yunanistan’ın verdiği notada, anlaşmanın 1913’te “Yunanistan’a terkedilen topraklarda geçerli olduğunu, sonrasında yapılan nüfus değişimiyle bu sorunun ortadan kalktığını ve artık Lozan rejiminin geçerli olduğu belirtilmektedir. Bunun altında yatan en temel sebep, Yunanistan tek taraflı olarak yükümlülük altına girmesidir.¹⁴⁸

2.2.3. 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr’i

“Yunanistan’daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Anlaşma” olarak bilinen anlaşma metninde, Yunan Krallığı içerisinde bulunan ve Krallığa eklenebilecek topraklarda yaşayanların hiçbir ayırım gözetilmeden hak eşitliğine sahip olacağı, din dil ve soy azınlıklarına medeni ve siyasal haklardan ayırım yapılmaksızın faydalanma imkanı vermektedir.¹⁴⁹ Anlaşmanın başlangıç bölümünde, azınlık haklarının bütün Yunanistan genelinde geçerli olacağı ve bu tarihten sonra ülke topraklarına katılacak yerleri de kapsamı açısından büyük önem arz etmektedir. Bugün 1947 Paris Antlaşması ile Yunanistan’a bırakılan Oniki Ada’da yaşayan Müslüman azınlıklar bu anlaşması çerçevesine girmektedir.¹⁵⁰

1920 tarihli Yunan Sevr’i¹⁵¹ 1913 tarihli anlaşmalarda olduğu gibi benzer gerekçelerle Yunanistan tarafından geçerliliği kabul edilmemektedir. Oysaki Lozan Antlaşması Yunan Sevr’ini kaldırmak yerine XVI Numaralı Protokol ile bu anlaşmayı

¹⁴⁷ Halit Eren, **Batı Trakya Türkleri**, yy., 1997, İstanbul, s.49; Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**, 1986, s.37

¹⁴⁸ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**, 1986, s.61-62

¹⁴⁹ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**, 1986, s.43-45

¹⁵⁰ Hükmet Öksüz, **Lozan’da Azınlıklar Meselesi**, Türk Yurdu, 1997, s.52

¹⁵¹ Türkiye’de “Sevr Antlaşması” denilince, Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanmasını belgeleyen uluslararası metin akla gelmektedir. Oysa, aynı yer (Sevr) ve tarihte (10 Ağustos) Osmanlılarla ilgili imzalanmış bir değil, tam üç tane Sevr Antlaşması söz konusudur. Osmanlı İmparatorluğunu parçalayan anlaşma, Batı Trakya’yı Yunanistan’a veren Trakya konusundaki anlaşma, sonuncusu da Yunanistan’daki azınlıkların korunması ile ilgili olarak yapılan anlaşma olarak bilinen “Yunan Sevr’i”dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **A.e.**, s.50

yinelemiştir. Üstelik Yunanistan, 29 Eylül ve 30 Ekim 1923 tarihli tasdik belgeleriyle Sevr Anlaşması'nı onaylamıştır.¹⁵² Yunanistan'ın itirazının en önemli sebebi de bu uluslararası anlaşmanın Yunanistan'ı tek taraflı olarak azınlıkları koruma yükümlülüğüne sokmasıdır. Ancak, yürürlükte olan 1975 tarihli Yunanistan Anayasasının 28. maddesindeki “Uluslararası niteliği olan her anlaşma, Yunan Meclisi tarafından onaylandıktan sonra devletin dahili kanunu olur, onun üstüne artık hiçbir kanun yürürlüğe konamaz.” hükmü yukarıda sayılan tüm anlaşmaları kapsamaktadır.

2.2.4. 30 Ocak 1923 Türk-Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol

Batı Trakya Türk azınlığının statüsünü özel olarak saptayan bir azınlık koruma anlaşması olan bu sözleşme ile Türkiye ve Yunanistan, Türkiye’de kalan Rumlarla, Yunanistan sınırları içinde kalan Müslümanların değişimine ve bu değişimin Lozan Barış Antlaşması’ndan önce olmasına karar vermişlerdir. Sözleşmede, Türkiye’deki Türk uyruklu Ortodoks Rumlar ile Yunanistan’daki Müslüman dininden Yunan uyruklular mübadeleye tabi tutulmuştur. İki ulustan sadece İstanbul Rumları ve Batı Trakya Müslümanları “etabli”(yerleşik) sayılarak bu değişimin dışında kalmıştır. 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan sözleşmede geçen ‘Etablis’ kavramının yorumu nüfus değişiminin uygulanma aşamasında büyük bir sorun teşkil etmiş, Batı Trakya’da oturanlar için ‘Türk’ yerine ‘Müslüman’ tabirinin kullanılması günümüze kadar sürekli bir problem alanı haline gelmiştir. Özellikle, Batı Trakya’da bulunanların yaşadıkları bu coğrafyada kalmak ya da oraya dönmek haklarından bahsederek Yunanistan’ın özgürlüklerinden ve mülkiyet haklarından yararlanmalarında hiçbir kısıtlama olmayacağını belirtmesi Batı Trakya’da bulunan azınlığın korunduğu anlamına gelmektedir.¹⁵³

2.2.5. 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması

Yeni Türk devletinin bağımsızlığını tüm dünyaya kabul ettiren ve Türk-Yunan savaşına son veren¹⁵⁴ Lozan Barış Antlaşması, Yunanistan ile Türkiye arasında 24

¹⁵² Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde...*, s.63-64

¹⁵³ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde...*, s.46-47; Öksüz, *Lozan’da Azınlıklar...*, s.90

¹⁵⁴ Yerasimos, *a.g.e.*, s.87

Temmuz 1923'te imzalanmıştır. Antlaşma, gerek azınlık haklarının özü ve gerekse korunması bakımından ortaya çıkan sistemler arasında, günümüzde dahi en ileri düzeyde ve vazgeçilmemesi gereken niteliklere sahiptir.¹⁵⁵ Bir uluslararası bağıt olan Lozan Barış Antlaşması'nın "Siyasal Hükümler" adını taşıyan I. Bölümün III. Kesimi içerisinde; "Azınlıkların Korunması" başlığını taşıyan 37-44'üncü maddeleri Türkiye'deki "Müslüman olmayan" azınlıkların statüsünü saptamıştır. Bu maddelerden sonra gelen 45. madde hükmüne göre *"İşbu kesim hükümleri ile Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıkları hakkında tanınan haklar, Yunanistan tarafından da kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlıklar hakkında da tanınmıştır."* Bu madde ile Lozan'daki azınlık koruma hükümleri Batı Trakya Türklerinin özel azınlık koruma rejimi olarak karşılık bulmuştur. Yani 45. madde ile Türkiye, 37.-44. madde hükümlerine ancak Yunanistan'la "karşılıklılık" olma durumunda rıza göstermiştir.¹⁵⁶

"37. maddeye göre Yunanistan, bu hükümleri temel yasa olarak tanıyacak ve hiçbir yasa vb. metin ve resmî işlemin bunlarla çelişmesine izin vermeyecektir. 38. maddeye göre negatif azınlık hakları kapsamında; hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesin hayat ve özgürlüğü korunacak, herkes dinini özgürce uygulayabilecek, dolaşım ve göç etme özgürlüğüne sahip olacaktır. 39. maddeye göre Müslümanlar tüm medeni ve siyasi haklardan yararlanacaklar, yasa önünde eşit olacaklar, din ayrılığı bu haklardan yararlanmada, özellikle kamu hizmetine girmede ve yükseltirmede engel oluşturmayacaktır. Bütün Yunan vatandaşlarının çeşitli işlerinde istediği dili kullanmasına imkân verdiği gibi, Müslümanların mahkemelerde de kendi dillerini kullanabilmeleri için gerekli kolaylıkların sağlanması hükmünü getirmekle pozitif haklardan bahsetmektedir. 40. maddeye göre, Müslümanların, giderlerini kendileri ödemek şartıyla, her türlü hayır kurumu, okul ve benzeri kurumları kurarak bunları yönetmek ve denetlemek hakkını güvence altına almakta, buralarda kendi dillerini özgürce kullanmak ve dinî törenlerini yapmak imkânını getirmektedir. 41. maddeye göre, Müslümanların önemli oranda oturdukları yerlerde Yunan yetkilileri, Müslüman çocuklarının ana dilinde öğrenim görebilmeleri için gerekli tedbirleri alacak, bu azınlık bu tür yerlerde kamu bütçelerinden eğitim, din ya da hayır işleri için bir pay alma hakkına sahip olacaktır. 42. madde hükmüne göre Yunan hükümeti, Müslümanların aile hukukuyla ve kişi hâllerıyla ilgili durumlarını bu

¹⁵⁵ Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000, s.241

¹⁵⁶ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**, 1986, s.48

azınlığın gelenek ve göreneklerine uygun biçimde çözümlenmesini güvence altına almakta, bunların dinî müesseselerini tam bir koruma altına almanın yanı sıra, vakıf ve dinî kuruluşlarına her türlü kolaylığı sağlamayı ve bu nitelikte kurulacak yeni kurumlardan gerekli kolaylıkları esirgememeyi üstlenmektedir. 43. Madde, Müslümanların inançlarına aykırı davranışta bulunmaya zorlanamayacağı, bu inançlar yüzünden yasanın öngördüğü bir işlemi yerine getirememeleri durumunda haklarını yitirmemeleri hükmünü getirmektedir. 44. maddeye göre ise, Türkiye'nin yükümlendiği hükümler gibi karşılıklılık çerçevesinde Yunanistan'ın yükümlendiği hükümler, uluslararası nitelikte sayılarak Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altına konmakta, Cemiyet Konseyi'nin çoğunluk kararı olmadan değiştirilememekte, Konsey üyelerinden herhangi biri bu hükümlere aykırı davranış gördüğü zaman bunu Konsey'in dikkatine sunabilmekte, Konsey de bu konuda gerekli göreceği yönergeleri verebilmektedir. Bir anlaşmazlık durumunda Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na gidilecek ve Divan'ın hükmü kesin olacaktır¹⁵⁷.”

45. madde her iki tarafı yükümlülük altına sokması bakımından önemlidir. Mütakabiliyeti düzenleyen bu madde ile Türkiye Batı Trakya Türkleri üzerinde hak sahibidir. Lozan Antlaşması'nın daha önce imzalanan anlaşmalardan farklı ve özel koruma rejimine özgü özelliklerine bakıldığında; 1-) Lozan tek taraflı olmayıp, karşılıklılık ilkesi geçerli olması. 2-) Azınlık türleri açısından sadece Müslüman azınlıklarla ilgili olması. 3-) Coğrafi açıdan sınırlamaya tabi tutulmuş, Müslüman azınlıklar açısından 1923 Değişim Sözleşmesiyle Batı Trakya dışındakiler için geçerli olmamasıdır.¹⁵⁸

2.2.6. 1926 Atina, 1930 Ankara, 1933 Ankara Anlaşmaları

Lozan sonrası imzalanan 1926 Atina, 1930 Ankara ve 1933 Ankara Anlaşmaları ile mübadele ile ilgili sorunların çözümü hedeflenmiştir. Anlaşmalarla mübadeleden kaynaklı problem alanları olan Batı Trakya Müslümanlarının malları, kamulaştırmalar, mülkiyetin kullanılmasına dair kısıtlamaların kaldırılması ve el koymaların kaldırılması gibi konuları düzenlenmiştir.¹⁵⁹

Lozan sistemindeki anlaşmalardan sonra Batı Trakya Azınlığının sahip olduğu statüyü, Avrupa Birliği'nin kurumsal ve hukuki çerçevesinde nasıl kullandığı ile bu

¹⁵⁷ A.e., s.48-49

¹⁵⁸ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde...*, 1986, s.65

¹⁵⁹ A.e., s.49-51

çerçevede AB'nin düzenleyici işlemleri vasıtasıyla birlik içerisindeki herhangi bir azınlık grubuna karşı yaklaşımı konuya daha geniş açıdan bakma imkanı verecektir.

2.3. AB'nin Azınlık Hakları Yaklaşımı

AB, tarihsel deneyimleri de göz önüne alarak azınlıkların korunmasının gerçek istikrarın sağlanmasının temel öğelerinden biri olduğuna inanmakta ve azınlık sorunlarının çözülmemesi halinde demokratik istikrarın tehlikeye girebileceğini düşünmektedir. Ayrıca AB için çeşitlilik ve farklılıklar demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak görülmekte, ancak bu sağlandığı takdirde demokrasi gelişme fırsatı bulabilecektir.¹⁶⁰ Avrupa Birliği'nin kendi azınlık koruma sistemi bulunmamaktadır. Ancak Avrupa Birliği, mevzuatlarında azınlık hakları hakkındaki ilkeler ve bu hakların tanınması yer almakta ve çeşitli uluslararası metinlere atıf yapmaktadır. Avrupa Birliği bakımından, azınlık hakları genel olarak Avrupa Konseyi (COE) Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme (FCNM) tarafından korunmaktadır.¹⁶¹

AB, azınlık haklarının grup hakları niteliği ve pozitif ayrımcılık temelinde korunmalarını öngörmüştür. Fakat bu yeterli değildir. Avrupa Birliği azınlıklarla ilgili küresel manada BM, bölgesel manada ise Avrupa Konseyi ve AGİT tarafından belirlenen kriterleri esas almaktadır.¹⁶² Diğer taraftan, Avrupa Birliği'nin genişlemesi sürecinde 1993 Kopenhag Kriterlerinde “azınlıklara saygı göstermek ve koruma” ilkesi de önemli bir koruma oluşturmaktadır. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirisi'nde/Şartı'nda azınlık haklarından doğrudan söz edilmemesine rağmen ayrımcılık karşıtı bir madde içermektedir. Şöyle ki, azınlık haklarının ihlali durumunda bu durumun Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı tarafından yasaklanan “ayrımcılık” olarak ele alınabileceğini düzenlemektedir.¹⁶³

¹⁶⁰ Kurubaş, a.g.e., s.165

¹⁶¹ Turgay Cin, “Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı:1, 2009, s. 155

¹⁶² Çiğdem Nas, “Avrupa Parlamentosu'nun Etnik Azınlıklara Bakışı ve Türkiye”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar**, Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları, 1998,, s.390

¹⁶³ Cin, **Batı Trakya...**, s.155

2.3.1. AB’de Azınlık Haklarının Gelişimi ve AB Organlarının Çalışmaları

Avrupalı devletlerin azınlıklar konusunda öne çıkan yaklaşımı, 1945–1989 arası dönemde diğer tüm devletlerde olduğu gibi-bu grubu insan hakları çerçevesinde değil, “eşitlik” ve “ayırım gözetmeme” ilkelerince korunmalarını esasına dayanmaktadır. Avrupalı devletlere göre insan haklarının tüm bireylere eşit şekilde ve ayırım gözetmeksizin uygulanması durumunda azınlıkların korunması bağlamında bir problem doğmayacak ve böylece bu hakların tanınmasına da gerek kalmayacaktır. 1990’lı yıllara gelindiğinde dünya siyaset dengelerinin değişmesi ile ortaya çıkan mevcut durum bu yaklaşımın tekrar gözden geçirilmesine sebep olmuş ve zamanla da terk edilmesini hızlandırmıştır. Özellikle ulusal azınlıkların ülkeleri içindeki durumları 1990 ve 1995 yılları arasında Avrupa’daki uyum ve istikrarı için muhtemel bir tehdit olarak algılanmış ve bu tehdidin önüne geçmek için birçok girişimler yapılmıştır. Bunun neticesinde 1990-1995 arası dönemde Avrupa’da azınlıkların korunmasına yönelik standartlar ortaya koyulmaya başlanmıştır.¹⁶⁴

1990’lara kadar bütünüyle insan haklarının bir ögesi olarak Avrupa’da benimsenen ve AB tarafından da desteklenen azınlık rejimi, temelde ilgisini açık tuttuğu Avrupa insan hakları rejimine dayandırmıştır.¹⁶⁵ AB, azınlıkların korunmasına temelde normatif değil, stratejik ve pragmatik açıdan yaklaşmakta, sağlam bir Avrupa bütünleşmesi için azınlıklarla ilgilenmekte ve ulus-devlet mekanizmasını uluslar üstü bir yapılanma ile aşmaya çalışmaktadır.¹⁶⁶

Avrupa Birliği’nin iç politikası ile dış politikasında azınlıklara yaklaşım farklılığı konusunda ayrı bir parantez açmak gerekir. Aday ülkeler için Avrupa Birliği genişleme sürecinde 1993 Kopenhag Kriterleri’nde “azınlıklara saygı göstermek ve koruma” ilkesi koşul olarak sunulurken, üye ülkeleri ilgilendiren düzenlemelerde azınlık haklarına ilişkin akıbeti hala belirsiz olan AB Temel Haklar Şartı ve AB

¹⁶⁴ Hakan Taşdemir ve Murat Saraçlı, “Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2007, Cilt.2, No.8,s.28-29

¹⁶⁵ Kurubaş, *a.g.e.*, s.134

¹⁶⁶ *A.e.*, s.174

Anayasası'nın hazırlanma aşamalarında ortaya sunulan farklı taslak metinlerden öteye gidilmemiştir.¹⁶⁷

AB'nin yetki alanı "sıralanmış yetkiler ilkesi"ne dayanır. Buna göre AB, sadece kurucu antlaşmalarda kendisine tanınmış olan alanlarda ve tespit edilen amaçlar doğrultusunda hareket edebilme yetkisine sahiptir. Yetki alanındaki sınırlamalar nedeniyle AB'nin bu yapısı, azınlık haklarında dış politikada gösterdiği hassas tavrın üye devletlerin iç politikasına yansımaları engeller niteliktedir.¹⁶⁸ Birliğin azınlık haklarının korunması hususunda AB ana organlarının önemli katkıları söz konusudur. AB Komisyonu, raporlar vasıtasıyla AB'nin azınlıklar politikasına katkılar yapmaktadır. Komisyon bölgesel veya azınlık dil veya kültürlerinin korunması ve teşvik edilmesi yönünde yoğunlaşmaktadır. Sınır ötesi azınlıkların korunmasıyla farklı ülkelere dağılmış olan dil gruplarının aralarında ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu şekilde bölgeler düzeyinde ortak bir çıkar sağlanabilecek ve bunun AB bütünleşmesine önemli katkılar yapabilecektir.¹⁶⁹

Azınlıklarla ilgili ilk raporunu 1984 yılında ve sonrasında ikincisini 1990'da hazırlayan Komisyon, 1990'larda AB'nin genişleme sürecine girmesiyle azınlığa ilgisini artırmıştır. Komisyonun 1996 yılında hazırladığı raporunda; AB'nin insan hakları, etnik, dinsel ve dilsel azınlıkların haklarının ve kültürlerinin korunmasıyla ilgili faaliyetlerinin KSHS ve ESKHS'nin tamamladığı esaslarla BM Şartı, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin genel çerçevesine girdiği belirtilmektedir.¹⁷⁰

AB bünyesinde insan hakları ve azınlık hakları rejiminin bekçisi rolünü AP yerine getirmektedir. Birlik içinde ve dışında azınlıklarla ilgili gelişmeleri takip ederek, azınlık haklarının ihlal edildiği durumlarda karar kınama, ekonomik yaptırım uygulama gibi çeşitli kararlar alarak dış politika araçlarını kullanmaktadır. Ancak bu kararlar hukuki bağlayıcılığı olmayan, tavsiye niteliğinde kararlardır.¹⁷¹ Avrupa Parlamentosu'nun insan hakları konularına yaklaşımı;

¹⁶⁷ Dilek Kurban, "Avrupa Birliği'nin Anayasal Düzeninde Azınlık Hakları: Açılımlar, Fırsatlar ve Olasılıklar", **Türkiye'de Çoğunluk ve Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, Der. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı, İstanbul, TESEV Yayınları, 2005, s.200

¹⁶⁸ A.e., s.200-201

¹⁶⁹ Kurubaş, a.g.e., s.145

¹⁷⁰ A.e., s.142

¹⁷¹ Nas, a.g.e., s.390-391

- insan haklarının geniş bir biçimde ele alınması,
- insan haklarının bölünmezliği: medeni ve siyasi hakların, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan ayırt edilmezliği,
- insan haklarının evrenselliği: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin her türlü ulusal, kültürel ve dini hükümden üstün olduğu,
- demokratik ilkelerle kalkınma politikasının eşgüdümü temelleri üzerine dayanmaktadır.¹⁷²

Avrupa Parlamentosu temel insan hakları çerçevesinde AB içindeki azınlıkların dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirmelerine önem vermiş ve AB içindeki etnik temelli ayrılıkçı hareketleri kınamıştır. Buna göre AP, 1993'ten bu yana her yıl insan haklarına saygı konusunda rapor kabul etmektedir.¹⁷³ Avrupa Parlamentosunun azınlıklarla ilgili aldığı kararları; 16 Ekim 1981 tarihli "Bölgesel Dil ve Kültürlerle İlgili Topluluk Şartı ve Etnik Azınlıkların Haklarına İlişkin Topluluk Şartı" kararı, 1983'te "Dilsel ve Kültürel Azınlıklar Yararına Önlemlere İlişkin Karar, 30 Ekim 1987 tarihli "Avrupa Topluluğunda Bölgesel ve Etnik Azınlıkların Dilleri ve Kültürleri Hakkındaki Kararı ile 4 Şubat 1994'te "Herhangi Bir Kimsenin Kendi Dilini Konuşması Hakkında Karar"ıdır. Ancak AP, üçüncü ülkelerdeki insan hakları ihlalleriyle ilgili olarak aktif bir tutum içine girerken AB içindeki azınlıklara yönelik benzer yaklaşım sergilememektedir.

Diğer taraftan Avrupa'da azınlıklar konusunda çalışmalar yürüten diğer kuruluşlar ve faaliyetlerine incelendiğinde, azınlıklara ilişkin hükümetdışı ve hükümetlerarası kuruluşların başında; Avrupa Halkları Federal Birliği (FUEN), Avrupa Azınlık Sorunları Merkezi (ECMI), Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG), Tehlike Altındaki Diller Vakfı (FEL), Avrupa Göçmen ve Etnik Çalışmalar Merkezi (CEMES), Avrupa Roma Hakları Merkezi (ERRC), Uluslararası Etnik Azınlıklar ve Uluslar Merkezi (CIEMEN)'in çalışmaları yer almaktadır.

Bu kuruluşlardan Avrupa Halkları Federal Birliği(FUEN)'nin çalışmaları Avrupa'da bulunan azınlıklar açısından önemlidir. FUEN'in 10 Mayıs 2014'te gerçekleştirdiği 59. Kongresi'nde Batı Trakya Türk azınlığının kendi dini liderlerini seçme hakkı sahip olduğu ifade edilmiştir. AB Komisyonuna iletilen bu kararla ilgili AB Komisyonu Adalet Genel Direktörlüğü tarafından verilen cevap AB'nin

¹⁷² Füsün Türkmen, "Avrupa Birliği ve İnsan Hakları", **Adım Adım Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim, 2003, s.139

¹⁷³ Kurubaş, **a.g.e.**, s.154-155

azınlıklara yaklaşımını özetler niteliktedir. Komisyon'un genel anlamda temel haklara saygı bakımından, özel olarak ise azınlıklara üye kişilerin haklarına saygı bakımından siyasi taahhütte bulunduğunu, azınlık haklarına saygının Avrupa Birliği'nin temel kurucu değerlerinden biri olduğunu, bu prensibin AB Antlaşması'nın 2. maddesinde de açıkça belirtildiğini ve AB Temel Haklar Sözleşmesi 21. maddesinin ulusal azınlıklara üyelik temelinde ayrımcılığı yasakladığını ve bu maddenin Birlik'in kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe saygı prensibini de dile getirdiğini belirtti. Raporda ayrıca, AB Temel Haklar Sözleşmesi'nin 10. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesine atıf yapan Komisyon tarafından düşünce ve vicdan özgürlüğü ile birlikte din özgürlüğünün, dile getirildiği üzere demokratik toplumların temel dayanaklarından birini oluşturduğu vurgulandı.¹⁷⁴ AB Komisyonu'nun cevabında en dikkat çekici nokta, AB açısından azınlık haklarının kolektif nitelikli haklar görülmemesi ve kendilerinin azınlıklar konusunda genel yetkiye sahip olmadığını belirterek topu üye ülkelere ve AB Konseyi'ne atmasıdır.

Sonuç olarak, AB'nin azınlıklara yönelik politikasını temelde üç ana esas üzerinden dolayı uyguladığı görülmektedir. AB, insan hakları politikası, bölgesel olarak izlediği politikalar ve AK ve AGİT tarafından benimsenen azınlık hakları standartları yaklaşımını takip etmiştir.¹⁷⁵ Geline nokta, AB'nin genel olarak azınlıklar konusuna yaklaşımına bakıldığında ise, azınlık politikası standartlarının Birlik içerisinde oluşmadığı ve ülkeler konuyu kendi toplumsal tarihi ve yaşamışlığı çerçevesinde ele aldığından henüz ortak bir uygulamanın olmadığı görülmüştür.¹⁷⁶ Benimsenen liberal teoriyle AB'nin nihai hedefinin yeni bir azınlık yaratmak değil, farklılıkların azınlık statüsü tanınmadan korunarak Avrupa insan haklarına dayanan Avrupa yurttaşlığı çerçevesinde azınlık sorunlarının çözümü hedeflenmektedir.¹⁷⁷

¹⁷⁴ (Çevrimiçi), <http://www.abhaber.com/ab-komisyonu-baskani-barrosodan-fuene-cevapulusal-azinliklara-uye-kisilerin-haklarina-saygi-abnin-temel-prensiplerinden-biridir/>, 3 Ocak 2015

¹⁷⁵ Elçin Aktoprak, "Avrupa Birliği ve Ulusal Azınlıklar", **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği**, Der. Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2008, s. 81-82

¹⁷⁶ Gwendolyn Sasse ve Eiko Thielemann, "A Research Agenda for the Study of Migrants and Minorities in Europe", London, **Journal of Common Market Studies**, 2005, Cilt 43, Sayı 4, s. 655-671'den aktaran Taşdemir ve Saraçlı, **a.g.e.**, s.30

¹⁷⁷ Kurubaş, **a.g.e.**, s.177

2.3.2. Avrupa Birliği’nde Azınlıklarla ilgili Hukuki Metinler

AB organlarının elinde azınlıkların korunması konusunda AB anlaşmalarıyla belirlenen herhangi bir yetki bulunmadığından, bu alana ilişkin tüzük, yönerge gibi hukukten bağlayıcı metinler çıkarılmamıştır.¹⁷⁸ Ancak, AB Konseyi tarafından ikincil mevzuatta dolaylı da olsa azınlık haklarını ilgilendiren “İrk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Eşit İşlem İlkesinin Kişiler Arasında Uygulanmasına İlişkin 2000/43/EC Sayılı Konsey Yönergesi” bulunmaktadır. Söz konusu direktif bağlayıcı nitelikte olması nedeniyle AB hukuku açısından önemlidir. Bununla birlikte, yürürlüğe giremeyen AB Anayasası’nda azınlıklara değinen 1. ve 2. maddelerinde; “Birlik, insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlık hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur” denilmektedir. AB temel kurucu antlaşmalarında insan ve azınlık haklarına ilişkin düzenlemeler yer almamış, bu antlaşmalara değişiklik getiren Amsterdam Antlaşması’nda ve Lizbon Antlaşması’nda azınlıklarla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

Amsterdam Antlaşması, Topluluğa ayrımcılıkla mücadele için uygun tedbirleri alma yetkisini tanıyarak azınlıklar adına yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu nedenle antlaşmanın, AB açısından insan haklarının korunmasında atılmış olan adımların içerisinde ayrı önemi vardır.¹⁷⁹ Amsterdam Antlaşması ile üye devletlerden birinin Avrupa Birliği Antlaşması (ABA)’nda¹⁸⁰ yer alan “hürriyet, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlükler ile hukukun üstünlüğü” prensiplerine aykırı davranması durumunda, Konsey’e gerekli yaptırımları uygulama yetkisi tanınmaktadır.¹⁸¹ Antlaşma ile azınlık haklarının korunmasında negatif yaklaşım benimsenerek azınlık gruplarına mensup bireylerin dolaylı olarak yasal korunması sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁸²

1 Aralık 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması’nda parlamentoların ve vatandaşların katılımlarının artırılması ile daha demokratik ve şeffaf bir Avrupa oluşturulmaya çalışılmaktadır. Özellikle Avrupa vatandaşlarına daha fazla özgürlük ve güvenlik sağlanmak kapsamında yasa tekliflerine karşı ulusal parlamentolara AB’yi

¹⁷⁸ Kurubaş, **a.g.e.**, s.139

¹⁷⁹ Türkmen, **a.g.e.**, s.149

¹⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, 13 Mart 2015

¹⁸¹ Ayşe Özkan Duvan, “Avrupa Birliği ve Azınlık Hakları”, **Avrasya Dosyası**, 2004, s.197

¹⁸² Kurban, **a.g.e.**, s.208

göreve çağırma yetkisi tanınmaktadır.¹⁸³ Lizbon Antlaşması'nda "azınlık gruplarına mensup bireyler" AB'nin kurucu değerleri kapsamına alınıp, birincil hukukun içine alınmıştır. Avrupa Halkları Federal Birliği (FUEN) Direktörü Jan Diedrichsen'in yazdığı makalede, 27 AB üye ülkesinde sayıları yaklaşık 45 milyonu bulan azınlıklar için AB Lizbon Antlaşması süreci ile umut ve hayal kırıklığını beraberinde getirdiğini, bu haliyle Avrupa'da ulus devletin dar sınırlarının ötesinde bir yaklaşım sunduğunu belirtmiştir. Ancak Lizbon Antlaşması'nın AB azınlıklarının durumunda nasıl bir hukuki ve gerçek etki yaratacağına ilişkin bir netlik kazanmadığını da ifade etmiştir.¹⁸⁴

Diğer metinlere bakıldığında özellikle Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı¹⁸⁵ önemlidir. Şartın 20. maddesinde "herkesin yasa önünde eşit olduğu", 21. maddede ise "*cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, kalıtımsal özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya başka herhangi bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, hususiyet, doğum, maluliyet, yaş veya cinsel eğilim gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmasının yasak olduğu*" vurgulanmaktadır. AB'nin birincil yasal kaynaklarında azınlıklara ilk atıf yapma özelliği nedeniyle 21. madde önem taşımaktadır. 22. maddesinde ise, AB'nin kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe saygı göstereceğine vurgu yapılmıştır. AB Temel Haklar Şartı'nın önemi, yürürlüğe girmesi halinde attıkları her adımda AB kurumlarını, üye ülkeleri ise AB hukukunu uygularken izledikleri politikalarda bağlayıcı olmasıdır. Çağdaş ve kapsamlı bir insan hakları belgesi olma iddiası ile hazırlanan AB Temel Haklar Şartı'nda azınlıklarla ilgili pozitif hakları içeren bir hükmün bulunmaması AB'nin genişleme politikalarındaki vizyonuna gölge düşürse de, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD)'nın kararının yasal aktivizmi göz önüne alındığında Anayasa'da muğlak olarak ifade edilen azınlık haklarının uzun bir süreç sorunda AB iç hukukunun bir parçası olması muhtemel görünmektedir.¹⁸⁶

Avrupa Birliği kurumsal çerçevede insan hakları ile birlikte azınlık hakları konusunda özellikle Konsey'in üç anlaşmasına atıf yapmaktadır. Bunlar, Maastricht

¹⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. "AB'de Önemli Bir Adım: Lizbon Antlaşması", (Çevrimiçi) <https://www.mess.org.tr/ti.asp?eid=3516&icid=0>, 19 Mart 2015

¹⁸⁴ Bkz., "Avrupa Birliği'nde Lizbon Anlaşması dönemi başladı", (Çevrimiçi) http://aktueldergi.de/index.php?option=com_content&view=article&id=564:avrupa-birliinde-lizbon-antlamas-doenemi-balad&catid=17:avrupa&Itemid=35, 13 Mart 2015

¹⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz., Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, (Çevrimiçi) <http://www.eskisehirab.gov.tr/userfiles/files/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20%C5%9EARTI.pdf>, 13 Mart 2015

¹⁸⁶ Kurban, a.g.e., s.205-207

Antlaşması'nda temel hakların iki kaynağından biri olarak kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Kopenhag Kriterleri ile azınlık haklarının korunmasına dönük olarak referans gösterdiği Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi'dir.¹⁸⁷

AB'nin mevzuatında azınlıklarla ilgili fazla bir şey bulunmamasını Kurubaş şu nedenlerle açıklamaktadır: İlki, üye devletlerin azınlıklara yönelik kamusal tutumlarını uyumlaştırma konusunda fonksiyonalist yaklaşım doğrultusunda esasen ekonomik bir proje olması nedeniyle AB'ye devretmek istememesi. İkincisi, ülkelerin azınlık hakları konusunda genel hassasiyetleri taşıması, azınlığın nitelikleri ve sorunlarının çeşitli olmasının tek bir modelin uygulanmasına imkan vermemesidir. Bu sebeplerden ötürü, AB'nin doğrudan ve zorlayıcı normatif düzenlemeler yapması yerine dolaylı, teşvik edici ve uygulamaya dönük araçlar kullanmasıdır. Son olarak AB, özellikle etnik azınlıkların siyasallaşarak yeni ulusalcı hareketler başlatmalarından çekinmekte ve bu sebeple azınlıklar konusunda etkili araçlar üretmemektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Yasemin Görüm, **Avrupa Konseyi, AGİT ve AB'de Azınlık Hakları ve Batı Trakya Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, s.248; Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmeyi (FCNM) imzalamamış olan devletler; Andora, Fransa, Türkiye'dir. Söz konusu sözleşmeyi imzalamış, ancak usulüne uygun olarak henüz onaylamamış devletler; Belçika, İzlanda, Lüksemburg ve Yunanistan'dır.

¹⁸⁸ A.e., s.140-141

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Batı Trakya'daki Türk Azınlığının Temel Problemleri ve Güncel Sorunlar

Türkiye ve Yunanistan arasında azınlıkların statüsünü belirleyen anlaşmalar ile uluslararası alanda azınlık haklarını koruyan metinlere rağmen, yalnızca belirli alanlarda ve belirli dönemlerde iyileşmeler yaşandığı Batı Trakya Türk azınlığının haklarında günümüzde de birçok ihlaller devam etmektedir. Bugün ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, etnik kimliğin tanınmaması, din ve vicdan özgürlüğü, siyasal yaşama katılımda zorluklar, vakıfların yönetiminin azınlığın yapacağı seçimle belirlenmesine izin verilmemesi gibi birçok alanda hala sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu yüzden, Avrupa'nın azınlıklar sorunu bağlamında belki de en önemli ve en canlı bölgelerinden birinde bulunan Yunanistan'ın bu tutumu Avrupa azınlık rejimine uyma konusunda pek istekli olmadığını düşündürmektedir.¹⁸⁹

Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türk azınlığı hem uluslararası hukuktan hem de Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan anlaşmalardan kaynaklanan idari, hukuki ve eğitim alanlarında özerkliklere sahiptir. Belirli dönemlerde bu özerklik alanlarına kısıtlamalar ve hak ihlalleri yaşanmış, bazen de görece iyileştirmeler yaşanmıştır. Geline nokta, belirgin olarak Yunanistan'ın bu grubun hukuki anlamda azınlık olmasını sağlayan enstrümanları yok sayarak hukuki özerkliğini elinden aldığı görülmektedir.¹⁹⁰

Diğer taraftan Batı Trakya Türklerinin yaşadığı problemlere, azınlıklar konusunda çalışmaları olan birçok bağımsız uluslararası kuruluşların raporlarında ve düşünce kuruluşlarının yayınlarında yer verilmiştir. Bunlardan en göze çarpan Helsinki Watch örgütü tarafından 1990 yılında yayınlanan 44 sayfalık geniş rapordur. "Etnik Kimliğin İmhası Yunanistan Türkleri" başlığını taşıyan raporda;¹⁹¹ Batı Trakya Türklerinin dini özgürlükler alanında müftülük seçimlerinde hak ihlalleri yaşandığını, vatandaşlık

¹⁸⁹ Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya...*, s.293

¹⁹⁰ Cin, *Batı Trakya ...*, s.152

¹⁹¹ Helsinki Watch Report, *Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece*, 1990, (Çevrimiçi), <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece908.pdf>, 1 Mart 2015

haklarından yoksun bırakan uygulamalara imza atıldığı, seyahat özgürlüğü ve ifade özgürlüğü önündeki engellerin azınlığın temel haklarını kısıtladığını, toprak ve ev satın alma haklarının sınırlandırıldığını, kamuda azınlığın birkaç meslek kolu hariç çalıştırılmadığı ve memurlarca Türklere aşağılayıcı davranış sergilendiği, azınlığın “Türk” kimliği inkar edilerek okul ve dernek isimlerinde geçen etnik kimliği belli eden ifadelerin yasaklandığı vurgulanmıştır. Ayrıca raporda yaşanan bu ihlallerin giderilmesi hususunda Yunanistan devletine yapılan tavsiyelere yer verilmiştir.

Amerikalı Siyaset Uzmanı Bruce Fein ‘‘Global Politician’’da yayımlanan makalesinde Batı Trakya Türk azınlığına yönelik ayrımcılıkları gündeme getirdi. Batı Trakya’da ciddi insan hakları ihlallerinin devam ettiğini ve Yunanistan’ın tutumunu eleştirdiği yazıda, ABD Helsinki Komisyonu’nun Batı Trakya Türk azınlığına karşı Yunanistan’ın yıllardır uyguladığı siyasi, sosyal ve kültürel ayrımcılığı da bir an önce incelemesi gerektiğini vurguladı. Batı Trakya Türk Federasyonu’nun hazırladığı raporu referans göstererek, Avrupa Birliği ve ABD’nin, Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığına yönelik insan hakları ihlallerini görmezden geldiklerini, bu azınlık grubunun ekonomik hayattan da kasıtlı olarak dışlanmaları nedeniyle Batı Trakya bölgesinin ekonomik geri kalmışlığa maruz bırakıldığını, 46.000 Batı Trakyalı Türk’ün Yunanistan vatandaşlığından çıkarılmasının açık bir ırkçılık olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca son dönemde gündemde olan bir konu olan “Türk” ve “azınlık” isminin dernek isimlerinde kullanılması yasakladığını, bununda Batı Trakya’da yaşayan azınlığın kültürel kimliğine zarar verdiğini belirtmiştir. Daha birçok insan hakları ihlalini gündeme geldiği yazıda, Yunanistan’ın Helsinki Nihai Senedi’ne, Lozan Antlaşmasına ve diğer uluslararası antlaşmalara aykırı hareket ederek Batı Trakya Türk azınlığına yönelik ulusal ve uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmediğini açıklıkla dile getirmiştir.¹⁹²

Yasal çerçeveye bakıldığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Protokollerinin Batı Trakya Türkleri için önemli bir koruma dayanağı olduğu görülmektedir. AİHS’in 14. maddesinde ulusal, ırksal, dinsel, dilssel azınlık mensubu olma temeline dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır. Yunanistan bu sözleşmeye

¹⁹² Bruce Fein, “Greek Human Rights Violations Against Its Turkish Minority in Western Thrace”, **Global Politician**, March 23, 2008, s.1-2

tarafıdır ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisine tabidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de kararlarında azınlıkların korunmasının temel bir Avrupa ilkesi olduğunu vurgulamaktadır.¹⁹³ Diğer bir önemli metin olan Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartını imzalamayan az sayıdaki ülkelerden biri olan Yunanistan, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesini ise 22 Eylül 1997'de imzalamış ancak henüz onaylamamıştır. Yine, BM Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ni ise ancak 1997'de onaylayarak yürürlüğe koymuştur. (27. maddeden dolayı çekincesi vardı.)

Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın karşılaştığı olduğu temel problemlerin genel hatlarını incelemeyen önce Yunanistan-Türkiye ilişkilerine dönemsel olarak bakmak gerekir. İlişkilerin seyrini üç döneme ayırmak mümkündür. 1920'lerin başından 1967 yılındaki Cunta Rejimine kadarki dönem; Türk azınlık ile müslüman azınlığın Yunan resmi makamlarınca birbirinin yerine kullanıldığı dönemdir.¹⁹⁴ Lozan Antlaşması'ndan sonra belirli meselelerin halledilmeye çalışıldığı 1930 yılına kadar ilişkilerin dostane yürüdüğünü söylemek güçtür. İki ülke arasında 30 Ekim 1930 tarihinde imzalanan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Anlaşmasıyla yeni bir dönem açılmıştır. 1954 yılına kadar devam eden karşılıklı ilişkilerin olumlu seyrettiği bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 1952 tarihinde Batı Trakya ziyareti adeta bir dönüm noktası olmuştur.¹⁹⁵ Papagos kükümeti döneminde (1953-1955) daha ileri aşamaya gidilerek bazı ayrımcı sorunları düzelterek hamleler yapılmış, "müslüman" yerine "Türk" ifadesinin resmi olarak kullanılmasına müsaade edilmiştir.¹⁹⁶

Yunan yönetimlerinin Batı Trakya Türk azınlığına yönelik uygulamalarının 1960'lardan itibaren aşamalı olarak kötüye gittiği görülmektedir. 1954 yılından sonra ilişkilerin zarar gördüğü ve her iki ülkede bulunan azınlığın karşılıklı sıkıntılı günler yaşadığı döneme gelinmiştir. Kıbrıs sorununun gündeme geldiği ve 6-7 Eylül olaylarıyla Rumların göçüne karşılık, 20 Eylül 1955 tarihli ve 3370 sayılı Yunan Vatandaşlık Kanununun 19. maddesiyle de Türklerin göçü meydana gelmiştir. 1967

¹⁹³ Cin, **Batı Trakya...**, s.154

¹⁹⁴ PEKEM, **A Report On Western Thrace Turkish Minority**, Gümülcine, 2014, s.11

¹⁹⁵ Öksüz, **a.g.e.**, s.7

¹⁹⁶ Heraclides, **a.g.e.**, s.301

tarhinde Yunanistan'da patlak veren "Albaylar Cuntası" ile Batı Trakya Türkleri, tarihın en zor günlerini geçirmeye başlamıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel birçok hak yok edilmeye çalışılmış ve Türk kimliği inkar edilmiştir. 1967 sonrası isminde Türk geçen okullar dernekler sürekli baskı altına alınmış ve etnik aidiyeti gösteren bu kavramın kullanılması yasaklanmıştır. Nisan 1967'deki Cunta darbesine kadar azınlık, Yunanistan'daki siyasal ve idari kurumlar tarafından Türk olarak kabul edilmekteydi. Bu söylemdeki değişim 1967 Kasım'ında Kıbrıs kriziyle başlamış ve Cunta iktidarı devrilmesinden sonra da devam etmiştir. 1974 yılında Türkiye'nin yapmış olduğu Kıbrıs Harekatı'nın da etkisiyle 1980'li yıllarda Pan Helenistik Sosyalist Parti (PASOK) Hükûmeti Müslüman/Türk azınlığa karşı özel tedbirler uygulamış ve idari kararlar çıkartarak azınlığı her alanda baskı altına almıştır.¹⁹⁷ Türk Azınlık, 1967 yılından itibaren vakıf yönetimlerinden uzaklaştırılmış, 1970'lerden itibaren ise "Türk" sıfatının kullanılması suç olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. 1980'lere gelindiğinde adında "Türk" ifadesi bulunan Azınlık sivil toplum kuruluşları, yasadışı ilan edilmiş ve Batı Trakya vakıflarına yönelik ayrımcı yasa kabul edilmesi de siyasal konjonktüre uygun politikaların uygulandığını göstermektedir.¹⁹⁸

Özellikle Cunta rejiminin devrilmesinden 1991 ilkbaharına kadarki Mitsotakis hükûmeti dönemine kadar Türk azınlığı hakkında bir takım idari kararlar uygulanmıştır. Bunlar; taşınmaz mal, otomobil, tarım makinaları alınmaması; yeni bina inşa edilmesine ve eskilerin onarılmasına izin verilmemesi; traktör kullanma ehliyeti ve bazı mesleklere izin verilmemesi; yoğun şekilde mali mali kontrol yapılması ve banka kredisi verilmemesi; tapuların tanınmaması; Hristiyanlara "milli çıkar nedeniyle tahsis edilen" kredilerle Müslümanların taşınmazlarının satın alınmasına özendirilmesi; Türk üniversitelerinden mezun olanlara denklik problemi (DİKATSA) çıkartılması; devlet kurumlarında istihdam edilmemesi ve bunun gibi azınlığın yaşamış olduğu bölgelerde devlet hizmetlerinin eksik yapılması gibi ayrımcı uygulamalar bulunmaktaydı. Bu baskı tedbirlerindeki amaç, Türk "beşinci kolu"

¹⁹⁷ A.e., s.302

¹⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., "Yunanistan'da Türk Varlığı", (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, 4 Nisan 2015

faaliyetlerinin önünü alma gayretiydi. Böylelikle azınlığın korkutularak ülkeden ayrılıp temelli olarak Türkiye'ye göç etmesini sağlamaktı.¹⁹⁹

Bugün bu ayrımcı uygulamaların bir kısmı devam etmektedir. 1981 yılındaki AB üyeliği Yunanistan'ı yolundan döndürmemiş, azınlık konusunda kısıtlamalar daha cesaretli bir şekilde yol almıştır.²⁰⁰ 1990'larda Müftülere ilişkin 1920 Kararnamesi feshedilerek "tayinli Müftü" uygulamasına başlanarak çift başlı sitemin önü açılmıştır. Yunanistan tek taraflı olarak, 1951 tarihli Türk-Yunan Kültür Protokolü uyarınca görevlendirilen kontenjan öğretmenlerinin sayısının 1991 yılında 16'ya indirmiş ve yeni okul açma taleplerini karşılamamıştır.²⁰¹ 1980'lerde insan haklarının uluslararası kamuoyunda önem kazanmasıyla Batı Trakya Türklerinin durumu uluslararası boyut kazanmıştır. 1990 Yunanistan genel seçimlerinde 2 azınlık temsilcisi milletvekili olarak meclise girmeyi başarmıştır.²⁰²

1990'lardan sonra Yunanistan'ın azınlıklara karşı tutumunda değişiklik olmuş, AB içinde yer almanın verdiği güven duygusu ve genel demokratikleşme çabalarıyla birlikte Yunanistan azınlıkların üstündeki baskılarını azaltmış, asimilasyon ve inkar politikasından tanıma ve koruma politikasına doğru yavaş da olsa adımlar atmaya başlamıştır.²⁰³ 1991'den sonra yeni siyasal iktidar yeni bir rota çizerek temel ölçüt olarak "yasalar ve idari makamlar önünde eşitlik" esasıyla hareket etmiştir. Söz konusu politikalar içerdekilerin baskılarına rağmen hemen yürürlüğe konulmuştur.²⁰⁴ Yunanistan'ın azınlıklara karşı uyguladığı politika değişikliğinde AK, AGİT ve Helsinki İzleme Komitesi gibi Sivil Toplum Örgütlerinin aracılığıyla daha da gelişen uluslararası insan hakları ve azınlık koruma rejiminin etkisinin yanında, aynı dönemde eski Sovyet ülkelerinde yaşanan etnik çatışmaların payı büyüktür. O zamana kadar, Yunanistan'ın uyguladığı azınlık politikalarının hiçbiri AK ve AGİT'in insan hakları ve azınlıkların korunmasına ilişkin ilke ve kriterleriyle uyuşmadığı bizzat Yunanistan'daki siyasiler tarafından tartışılmaya başlanmıştır.²⁰⁵ Ancak yine de

¹⁹⁹ Heraclides, **a.g.e.**, s.303-304

²⁰⁰ PEKEM, **A Report...**, s.14

²⁰¹ TC Dışişleri Bakanlığı, "Yunanistan'da Türk Varlığı"...

²⁰² Öksüz, **a.g.e.**, s.8-10

²⁰³ Kurubaş, **a.g.e.**, s.295

²⁰⁴ Heraclides, **a.g.e.**, s.305

²⁰⁵ Domenico Contestabile ve Vladimir Solonari, "Situation of the Muslim Minority in Thrace", **Council of Europe Committee on Legal Affairs and Human Rights Report**, Par.17, 2000, March 7, s.5-7

Yunanistan'ın AB üyeliği, azınlıklara olan yaklaşımında uzunca bir süre önemli değişiklikler getirmemiş, iktidara gelen hükûmetler ülkelerinde yaşayan ve aynı toprakların yerli/yerlileşmiş etnik gruplarına karşı daha önceki cunta zamanında uygulananndan farklı bir politika ortaya koyamamıştır.²⁰⁶ Zaten AB'nin azınlıkların korunması konusundaki beklentileri ve yaptırımları üyelere ziyade yeni üye olacak ülkelere karşıdır ve ihlal durumunda mevcut üyelere yönelik her hangi bir itiraz mekanizması geliştirilmemiştir. AB üyesi Yunanistan'ın azınlık haklarında yapmış olduğu ihlaller, Kopenhag Kriterlerinde sıralanan azınlıkların korunmasına dönük hükümlerin çok ötesinde kalmıştır.²⁰⁷

2000'li yıllarla birlikte Türk azınlığın problemleri azalmış olsada, durumun düzeltilmesi yönündeki siyasi isteğe rağmen düzenleme yapılması gereken alanlar oldukça fazladır. 35 yıldan beri AB üyesi olan ve temel insan haklarının korunmasını amaçlayan uluslararası metinlerin çoğunu imzalayan Yunanistan'da, Türk azınlığın sorunları devam etmektedir. Ancak yaşanan tüm bu gelişmeler doğrultusunda Yunanistan azınlıklarla ilgili yaşanan ihlalleri gözden geçirmek zorunda kalmış ve uygulamaya koyduğu yeni politikasıyla ihlallere yol açan uygulamaların bir kısmını ortadan kaldırmıştır. Hak ihlallerine yönelik yapılan iyileştirmelerin birçoğu “negatif haklar” alanında olduğu görülmüştür. Azınlığın en hayati meselelerini ilgilendiren “Pozitif haklar” alanında ise ciddi bir gelişme sağlandığı söylenemez. Pozitif haklar bağlamında bugün hâlâ etnik kimliğin tanınmaması, ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü gibi konularda hak ihlalleri yaşanmaktadır.²⁰⁸

Sonuç olarak, hem ikili hem de uluslararası anlaşmalarca Türk azınlığına tanınan idari, siyasi ve ekonomik birçok haklardan yararlanması hususunda içinde yaşadığı AB üyesi Yunanistan tarafından bir çok zorluklar çıkarılmakta veya engellenmektedir. Yunanistan taraf olduğu birçok ikili ve çok taraflı uluslararası antlaşmalarda Türkler dışında kalan Müslümanların (Pomaklar, Müslüman Romanlar) sadece dinsel haklarını tanımış, etnik ya da dilsel haklar inkar etmiştir. Azınlıklar konusunda Yunanistan'ın bu olumsuz tutumunun altında yatan en önemli neden, bu azınlıkların Yunanistan'la

²⁰⁶ Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923–1954**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1997, s.129-157

²⁰⁷ Görüm, **a.g.e.**, s.248

²⁰⁸ Duran, **a.g.e.**, s.4-119

sorunları olan akraba-devletlerle sınırdış olmasıdır. Bu durum azınlıkların ciddi bir güvenlik sorunu olarak görülmesine, ülkenin toprak bütünlüğü ve ulusal kimliği açısından tehdit unsuru olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır.²⁰⁹ Ülkede bulunan önemli sayıdaki azınlıklarının (Makedonlar ve Müslüman-Türkler) sınır bölgelerinde yaşaması; bu azınlıkların kendilerini aynı zamanda “ulusal kimlik”le tanımlamaları Yunanistan’ın bu gruplara şüphe ile bakmasına neden olmaktadır.²¹⁰

Türk-Yunan karşıtlığının birçok psikolojik ve sosyolojik tarafı bulunmaktadır. Birbirlerine karşı şiddetli kuşku, milli güvenlik konusundaki korkular, güvensiz milli kimlik, iç politika hesapları, karşıtlıktan beslenen şahinlerin dile getirdiği abartılı endişelerle oluşturdukları baskıcı hava ve bazen de halkın dile getirdiği milliyetçi hezeyanlar gibi var olan çıkar çatışmalarından çok psikolojik nedenler ve iç öğeler tarafından beslenmektedir.²¹¹ Özellikle, Yunan kamuoyunda Türk azınlığa karşı bakışı etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. 1919-1922 tarihleri arasında cereyan eden “Türk İstiklal Savaşı” döneminde iki halk ölümcül düşman olmuşlardır. Her iki ülkenin tarihsel belleğinde kanlı çatışmaların canlı tutulan bir milli söylem olarak bulunması “öteki”nin ortaya çıkardığı tehdite karşı bir dayanak teşkil etmektedir.²¹² Aykoç, Ortodoks Yunanlıların azınlığa karşı bakışını etkileyen üç etmene dikkat çekmektedir. İlk olarak bazı aşırı gruplar toplumda azınlığa karşı düşmanlık oluşturmaya veya ayrılıkları körüklemeye çalışmakta, dağıtmış oldukları bildirilerde bunu yansıtmaktadırlar. İkinci olarak, aşırılık yanlısı bazı yerel basın tarafından azınlık hakkında küçük düşürücü ifadeler kullanılmakta ve ötekileştirilmektedir. Sonuncu olarak, Ortodoks Kilisesinin bölgeye yönelik faaliyetlerinde azınlığa karşı olumsuz tutumunun, Yunan halkını azınlığa karşı tahrikinde etkisi büyüktür.²¹³ Mavrommatis, Batı Trakya’da veya başka herhangi bir yerdeki azınlık meselesi aslında iktidar ilişkileri meselesi olarak nitelemektedir. Muhtelif olaylar arasında iki grup/kutup arasındaki ilişki, belirli bir konjüktürel egemenlik şeması içinde, alan genişletmek veya en kötü ihtimalle daralmasını önlemeye çalışırken geliştirilen çok boyutlu bir “diyalogun” unsurları olarak görülür. İçinde yaşamış olduğu toplumda çoğunluktan

²⁰⁹ Kurubaş, **a.g.e.**, s.294

²¹⁰ Aykoç, **a.g.e.**, s.294-295

²¹¹ Heraclides, **a.g.e.**, s.321

²¹² **A.e.**, s.293-294

²¹³ Aykoç, **a.g.e.**, s.326-327

bariz şekilde farklı özelliklere sahip olan azınlık grup, iktidardan yoksundur ve dolayısıyla normları belirleyemeyen ve başkalarına kabul ettiremeyen taraf olduğu için hakim kültürün dışında kalmıştır.²¹⁴

Genel başlıklar halinde aşağıda verilecek sorunlar; Azınlığın Örgütlenme Sorunları, Kimlik Sorunu, Vatandaşlıktan Çıkarılma, Müftülükler Sorunu, Vakıflar Sorunu, Eğitim Sorunu, Siyasal Katılım Hakkının Engellenmesi, Kamuda İstihdam Edilmede Ayrımcılık ve Ekonomik Sorunlar olarak incelenmiştir.

3.1. Batı Trakya Türklerinin Örgütlenme Sorunları

Batı Trakya Türk azınlığının kendi toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişimini sağlayabilmesi için kimliğini sürdürecekt ve geliştirecek derneklere çok büyük görevler düşmektedir. AB üyesi olarak Yunanistan'da her bireyin, içinde bulunduğu toplulukla, yurduyla, çevresiyle (dolayısıyla kendisiyle) ilgili toplumsal ve siyasal kararların oluşmasında etkili olabileceği ve siyasal etkinliklere katılabileceği kurumların oluşmasına izin vermesi ve bunu teşvik etmesi, demokratik devlet olmanın da ön koşuludur.²¹⁵ Azınlığın kendi örgütlenmesiyle ilgili kurumlar kurma, bunların yönetim faaliyetlerine katılma veya yönetimini belirleme gibi sadece azınlık olmaları nedeniyle kullanacağı haklar bulunmaktadır. Bu haklar hem ikili anlaşmalarca hem de uluslararası anlaşmalarca kendilerine verilmiştir. Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türklerinin azınlık statüsünü kazandığı Lozan'dan bu yana özerklik veya Türkiye'ye iltihak yönünde bir talepte bulunmamasına rağmen Yunanistan, kendi ülkesel bütünlüğünü tehdit ettiğini düşündüğü bu gruba karşı oldukça ihtiyatlı hareket etmiştir. Yunanistan yapmış olduğu uygulamalarda azınlık haklarının kullanımına fiili sınırlamalar getirmek ve azınlık haklarının reddetmek suretiyle bu grubun azınlık olduğunun ve azınlık kimliğinin oluşumunda ve "farklılıkların" sürdürülmesinde önemli yeri olan dernek, okul, vakıf gibi azınlık kurumları üzerinde devlet denetiminin artırarak bunların işlevsizleştirilmesi veya önem ve etkinliklerini kaybetmelerinin sağlanmaya çalışmaktadır.²¹⁶ Yunanistan idari makamları ve yargı kurumları

²¹⁴ Giorgos Mavrommatis, **Kalkanca'nın Çocukları Yunanistan'da Bir Müslüman Azınlık Toplumunda Yoksulluk, Sosyal İzolasyon ve Eğitim**, Çev. Berin Mysli, İstanbul, Kitap Yayınevi, Aralık, 2007, s.38

²¹⁵ Aykoç, **a.g.e.**, s.297

birbirinden bağımsız hareket etmesi gereken yapılar olmasına rağmen Türk azınlığına karşı söz birliği etmişçesine ortak hareket etmektedir. Türk azınlığınca kurulan veya yeni kurulacak dernekler isminde “azınlık” veya “Türk” ifadesi bulunduğu gerekçesiyle ya kapatılmaktadır ya da kurulmasına izin verilmemektedir. Bu uygulamalarla Yunanistan Türk azınlığının hem etnik kimliğini reddetmekte hem de azınlık haklarından yararlanmasını engellemeye çalışmaktadır.

Batı Trakya Türk azınlığının ilk örgütlenme biçimlerinden olan “Cemaat-ı İslamiyeler” çeşitli dini, sosyal ihtiyaçlardan hareketle ortaya çıkmış zamanla bölgede yaşayan bu azınlığın temsil yetkilerini taşıyarak gündelik yaşamda önemli yer tutan bir kurum olarak ön plana çıkmaktadır. 20. yüzyıl azınlık hukukunun gelişiminden önce ortaya çıkan bu kurum devlet ile temsil ettiği etnik ve/veya grup arasında köprü vazifesi görmüştür. Yaptığı faaliyetlerle toplumsal iletişimi sağlayan gazete yayınından, eğitim ve kültür hizmetlerine, vakıfların yönetiminden dini yapıların gerekli kıldığı örgütlü yapılara kadar birçok alanda önemli ihtiyaçlara cevap vermiştir.²¹⁷ Lozan’dan sonra ortaya çıkan yapıda, Batı Trakya Türklerinin azınlık haklarının birçok alanda kısıtlanmasıyla azınlık tarafından yeni siyasi örgütlenme modelleri oluşturuldu. İçerisinde Milletvekilleri, Müftüler ve kuruluş temsilcilerin yer aldığı Azınlık Yüksek Kurulu ve Yürütme Kurulunu kurdu. Bu kuruluş daha sonra “Azınlık Danışma Kurulu” adı altında yeni bir yapıya dönüşmüştür.²¹⁸

Batı Trakya Türk azınlığının geleneksel örgütlenme biçimleri olan Cemaat İdare Heyetleri ve Müftülük Kurumu dışında çağın gereklerine uygun toplumsal örgütlenme modelleri olan dernekler kurulmuştur. Genellikle “Birlik” adı altında kurulan derneklerin tabelaları 1970’li yıllardan sonra sorun olmuştur.²¹⁹ İlk modern örgütlenme yapıları olan İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği adı altında kurulan dernekler özelde ilgilendiği alanların yanında genel olarak faaliyet alanları Türk azınlığının haklarını korumak, savunmak ve bunların iyileştirmesine katkıda bulunmaktır. Özellikle, üniversiteden mezun Batı Trakya azınlığı mensuplarına hitap eden bir çatı kuruluş olan “Batı Trakya Azınlığı Yüksek

²¹⁷ Ayşe Nühket Adıyeke, “Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: Cemaat-ı İslamiyeler 1913-1938”, Ankara, **SAEMK Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi 1**, 2001, s.1-7

²¹⁸ Eren, **Batı Trakya...**, s.161

²¹⁹ Baskın Oran, “Yunanistan’ın Lozan İhlalleri”, Ankara, **SAEMK**, 1999, s.37

Tahsilliler Derneği” (BTAYTD) Yunan makamları tarafından resmen tanınmış olması nedeniyle öne çıkmaktadır. Bu derneklerin yanında çeşitli sosyal, sportif, kültürel ve dini amaçlı birçok örgütlenme modelleri oluşmuştur.

Azınlığın sosyal ve kültürel yaşamında önemli yeri olan tutan derneklerle ilgili ilk sıkıntılı süreç 1971’de Cunta idaresi döneminde değiştirilen dernekler yasası ile başlar. Bu yasada tüm derneklerden tüzüklerini yasaya uyarlamaları istenilmektedir. Bunun üzerine yasaya ilişkin gerekli değişiklikleri yapan “Türk” isimli derneklerden İskeçe Türk Birliği ve Gümülcine Türk Gençler Birliği, yeni tüzüklerini onaylanması için mahkemeye sunar ancak mahkeme reddeder. Bu derneklerden Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği’nin tüzüğü onaylanmasına rağmen yeni değişiklikler şart koşulur. Yapılan son değişiklikler de mahkemece onaylanır, fakat bu sefer onaylanan tüzük valiliğin istemiyle bir üst mahkemeye taşınmıştır. Üst mahkeme sunulan tüzüğü reddeder. Söz konusu derneklerin faaliyetleri kapatmalar ile karşılaşacakları 1983 yılına kadar devam eder.²²⁰ 1984 yılında Yunanistan yerel mahkemesi, İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği tüzel kuruluşlarının tabela ve tüzüklerinde Türk kelimesini kullandıkları için kapatma kararı vermiş, 20 Kasım 1987’de Yunan Yargıtay’ı bu kararları kesin hüküm altına almıştır.

Mahkemenin bu tutumuna karşı Batı Trakya Türk azınlığı tarafından 29 Ocak 1988 tarihinde harekete geçilerek büyük bir protesto yürüyüşü düzenlenmiştir. “Türk” adının kullanılmasının bu derece yasaklanması toplumsal bir infiale dönüşmüş, polisin yürüyüşçüleri dövmesi üzerine Yunan Güvenlik Güçleri ile Batı Trakya azınlığı arasında çatışmalar yaşanmıştır. 1990’da bu olayların yıldönümünün anılması için 29 Ocak tarihinde bir mevlit düzenlenmiş, ancak çıkan sansasyon bir haber bahane edilerek mevlit engellenmeye çalışılmıştır. Sonuçta 29 Ocak günü çıkan olaylarda yaklaşık 1000 kadar Yunanlı saldırgan azınlık mensubu kişiler ile azınlık ileri gelenlerine saldırmış ve 400 kadar işyerini tahrip etmesi sonucu büyük zararlar ortaya çıkmıştır.²²¹

Batı Trakya Türklerinin tarihinde önemli yeri olan adında “Türk” ifadesi geçen bu üç dernek haricinde yeni kurulan derneklere de etnik veya azınlık adı taşımasına

²²⁰ Eren, **Batı Trakya...**, s.88

²²¹ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1991, s.191-193

müsaade edilmemektedir. Kuruluşu 2001 yılında tamamlanarak tüzüğü mahkeme onayına sunulan Rodop Türk Kadınları Kültür Derneği, isminde yer alan Türk sözcüğü nedeniyle mahkemece başvurusu reddedilmiş, iç hukuk yolları tüketildikten sonra AİHM'e gidilmiştir. Aynı sıkıntılar, Yunanistan'ın ülkesinde var olduğunu kabullenmediği Makedon azınlık için de söz konusudur. Yunanistan'daki diğer önemli azınlık konumundaki bu azınlık tarafından kurulan "Makedon Kültür Evi", AİHM'nin karşı kararına rağmen hala resmen kapalıdır. Bu durum, Yunan milliyetçiliğinin kendisiyle çatışma halinde gördüğü "Türk" ve "Makedon" adlarının örgütlenme hürriyetinde esas sınır olduğunu göstermektedir. Lozan sonrası kurulan ve barışçıl biçimde kültürel-sosyal faaliyet gösteren Türk azınlığa ait üç derneğin kapatılması ve Rodop Türk Kadınları Kültür Derneği'nin ise daha faaliyete geçme aşamasında kuruluş izni verilmemesi ve kapatmaların somut nedenlere dayanmaması bir Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan'da "Türk" adının örgütlenme hürriyeti bakımından aşılması gereken bir dış sınır olarak Türk azınlığın karşısına çıkarmaktadır.²²²

Toplanma ve dernekleşme özgürlüğü konusu Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığın temsil ettiği birçok sivil toplum kuruluşu tarafından uluslararası platformlarda gündeme getirilmektedir. Viyana'da 8-9 Kasım 2012 tarihinde yapılan AGİT İnsani Boyut Ek Toplantısı'nda söz alan Türk temsilciler tarafından dernekleşme özgürlüğünün temel insan hakkı olduğu ve bu hakkın anayasa ve birçok uluslararası antlaşmalarla garanti altına alındığı belirtilerek Yunanistan'da isminde "Türk" kelimesi bulunan derneklerin mahkeme kararlarıyla kapatıldığı ve yenilerinin kurulmasına izin verilmediği vurgulandı. Toplantıda ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin İskeçe Türk Birliği lehine verdiği kararı uygulamayan Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan dernekleşme özgürlüğü konusundaki yükümlülükleri yerine getirmediği belirtildi.²²³ Yine, 16-17 Nisan 2015 tarihlerinde Avusturya'nın başkenti Viyana'da gerçekleşen "Barışçıl Toplanma ve Dernekleşme Özgürlüğü" konulu AGİT Tamamlayıcı İnsani Boyut Toplantısına katılan Batı Trakya

²²² Cem Şentürk, **Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Fuat AKSU, 2006, s.37

²²³ Bkz., "Toplanma ve dernekleşme özgürlüğü AGİT İnsani Boyut Ek Toplantısı'nda ele alındı", (Çevrimiçi), http://www.gundemgazetesi.com/news/detay_manset.php?id=1705, 3 Mart 2015

Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği temsilcileri, AGİT katılımcı ülkelerinin 1990 Kopenhag Belgesinde “Dernekleşme Özgürlüğü” ve diğer temel insan haklarına saygıyı güçlendirme hususunda mutabık kaldıklarını, ayrıca Yunanistan Anayasasının 11. ve 12. maddelerinde kişilerin barışçıl bir şekilde toplanma ve özgürce dernek kurma haklarını tanımasına rağmen Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığının haklarını kısıtlayıcı nitelikte uygulamalara başvurduğunu belirtti. AİHM’in azınlığın kurduğu üç dernekle ilgili verdiği ihlal kararları ortadayken Yunan yetkililerin sorunların çözümü doğrultusunda çaba göstermediği ve bir çeşit oyalama taktiğini benimsediği vurgulandı. Bu konuda AGİT Katılımcı Devletlerine, etkili ve bağlayıcı bir gözlem mekanizması üzerinde çalışmaları ve AGİT ve diğer uluslararası insan hakları hükümlerinin uygulanması noktasında Yunanistan’ı teşvik edilmesi tavsiye edildi.²²⁴

3.1.1. İlk Örgütlenme Yapıları olan “Cemaat-ı İslamiyeler”

Yunanistan’ın bağımsızlık kazandığı 1829 Edirne Anlaşması ve 1830 Londra Anlaşmasıyla bölgede yaşayan Müslüman Türkler, Cemaat-i İslamiye teşkilatları sayesinde dini sosyal ve kültürel yaşantılarını sahip oldukları dini ve etnik kimliğe uygun yürütme içerisinde olmuşlardır. Bu örgütlenme yapısıyla azınlık haklarını hem Yunanistan Hükümeti’ne karşı hem de uluslararası platformlarda savunacak bir mekanizma oluşturmuşlardır.²²⁵ Batı Trakya’nın Osmanlı Devletinin elinden çıktığı 1912 Balkan Savaşı’na kadar Osmanlı uyruğunda bulunan Müslüman halk vilayetlerde “ Cemaat-i İslamiye”lerle idare edilmekteydi.²²⁶ 1913 yılında imzalan Atina Anlaşması’nda “Cemaat-i İslamiye”lere muhtariyet verildiği görülmektedir. Söz konusu anlaşmanın 11. maddesinde “*mevcut ve ileride kurulabilecek cemaat-i islamiyenin (communautes musulmanes) muhtariyetine ve hiyerarşik teşkilatına, ve bunlara ait para ve mülkün idaresine hiçbir şekilde zarar verilmeyeceği*” belirtilmiştir. Anlaşmanın diğer önemli maddesi olan 12. maddede ise, azınlığa ait vakıfların idaresinin Cemaat-i İslamiyeler tarafından yapılacağı ve bu vakıfların sisteminde

²²⁴ “Dernek kurma özgürlüğü alanındaki sorunlar AGİT’in gündeminde” **Millet Gazetesi** (Çevrimiçi), <http://www.milletgazetesi.gr/view.php?nid=3344>, 3 Ağustos 2015

²²⁵ Adıyeke, **a.g.e.**, 2001, s.8

²²⁶ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**,1991, s.155

herhangi bir değişiklik yapılamayacağı kayıt altına alınmıştır. Atina Anlaşması'na bağlı olarak yapılan 3 Nolu Protokol'de Batı Trakya azınlığının bu ilk örgütlenme biçimi olan Cemaat-i İslamiyelerin tüzel kişiliğinin tanındığı belirtilmiştir.²²⁷

Temelleri Osmanlı Devleti döneminde atılan Cemaat-i İslamiye örgütleri, bölgede Osmanlının gücünün zayıflaması ve aşama aşama Batı Trakya, Rumeli ve Adaların kaybedilmesine bağlı olarak Müslüman halkları etrafına toplayarak sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamı dinsel yaşamlarıyla bütünleştirmiştir. Yunanistan yönetimi bu örgütlü yapılanmayı, Türk azınlığın resmi cemaat temsilcileri olarak görmeyi reddederek, yalnızca vakıf yönetimi statüsüne indirgemiş ve bu doğrultuda politikalar geliştirmiştir. Günümüzde Cemaat-i İslamiyeler sadece vakıflar sorunlarıyla ilgili gündeme gelmektedir.²²⁸ Böylelikle, Batı Trakya Türk azınlığının kolektif haklarını savunacak bu yapılar zayıflatılmış ve zamanla esas fonksiyonlarından uzaklaştırılmıştır.

3.1.2. Örgütlenme Hürriyetinin Sınırı Olarak “Türk” Etnik Adı

Batı Trakya'da örgütlenme özgürlüğü bağlamında dernekleşmenin önünde ciddi engellemeler bulunmaktadır. Yunan mahkemelerince isimlerinde “Türk”, “Batı” ve “azınlık” terimleri bulunan derneklerin kurulmasına izin verilmemektedir. Batı Trakya Türklerine karşı bu uygulama özel olup, aynı konuda “Pomak” ve “Çingene” adıyla dernek veya kültür evlerinin açılması Yunan Devletince maddi ve manevi olarak destek görmektedir. Farklı etnik kimlikle kurulan bu dernekler İskeçe ve Gümülcine'de gerekli izinleri alabilmektedir. Dernekleşme özgürlüğündeki bu çifte standart açık bir ayrımcılık örneğidir.

Aslında problem olan, AB üyesi Yunanistan'da istenmeyen ve yasak olan “Türk” kavramı ve kimliği ile ilgilidir. Bu engellemelerin temel gerekçesinin Türk kimliğinin vurgulanmasını önlemek olduğu anlaşılmaktadır. Lozan'da zikredilen maddelerin “Müslüman” azınlığa atıf yaptığında ısrar eden Yunanistan, ülkesinde “Türk yoktur”, “Müslüman vardır” iddiasını bir devlet politikası olarak savunmaktadır.²²⁹ Oysa Lozan sonrası imzalanan ve her iki ülkedeki azınlıkların

²²⁷ Eren, **Batı Trakya...**, s.69-70

²²⁸ Adıyeke, **a.g.e.**, s.24-42

²²⁹ Cin, **Batı Trakya...**, s.170-171

karşılıklı zorunlu değişimini öngören 30 Ocak 1923 tarihli Türk-Rum Ahalinin Mübadelesi'nde "Türk" ve "Rum" ifadesi kullanılmıştır. Yine her iki ülkede anlaşma gereği mübadele dışı tutulanlara verilen belgelerde, Lozan'daki "Müslüman" veya "Müslüman olmayan" ifadelerin aksine "Türk" ve "Rum" ifadeleri yer almaktadır. Dolayısıyla sadece Lozan'daki ifadelerin lafzına bakılarak çıkartılan yorumu diğer bir anlaşma boşa çıkarmaktadır.

BM İnsan Hakları Konseyi tarafından bağımsız uzmanlara hazırlatılan ve 2009 yılında yayımlanan raporda²³⁰; Türk azınlığın kendilerini etnik kimlik olarak tanınmasını istediğini ve Lozan Antlaşması'nın azınlığın kendilerini kolektif olarak tanımlamalarını yasaklamadığını dile getirmişlerdir. Yunanistan tarafından bu yanlış anlamının Türkiye'nin siyasi etkisi altında kendilerini "irredentist" bir hareketin aracı olarak görmesinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Dernekleşme özgürlüğüne de vurgu yapılan raporda, 1987 tarihli Yunanistan Yüksek Mahkemesi'nin verdiği "Türk" isimli derneklerin kapatılması kararına atıf yaparak etnik kimliği belirten yeni derneklerin kurulmasına da izin verilmemesi eleştirilmiş, bunun yanında "Ermeni" isimli derneklerin faaliyet göstermesine izin verildiği vurgulanmıştır. Ayrıca raporda Yunanistan'ın AİHS'nin 11. maddesini ihlal ettiğine dair verilen AİHM kararına atıf yapmıştır.

3.1.3. Dernekleşme Özgürlüğüne İlişkin Davalar

Batı Trakya Türk azınlığının geçmişten beri kurmuş olduğu derneklerin azınlığın ayakta tutucu ve kaynaştırıcı özellikleri olması nedeniyle Yunan makamları tarafından işleyişleri hep engellenmeye çalışılmıştır.²³¹ Batı Trakya Türklerinin Yunanistan'daki varlığı için önemli olan dernekler, kuruluşlarıyla ilgili idari ve hukuki olarak başvuru veya dava yollarını tükettikten sonra bir dış hukuk denetimi olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuşlardır. İsminde "Türk" kelimesi bulunduğu gerekçesiyle yasaklanan "İskeçe Türk Birliği"(İTB), benzer gerekçelerle kurulmalarına izin verilmeyen "Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği" ile "Evros Azınlık Gençleri Derneği" ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) dava

²³⁰ Human Rights Council, 3/A/HRC/10/11/Add.3 18 February 2009, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/49b7b2e52.html>, 5 Mayıs 2015

²³¹ Oran, **Yunanistan'ın Lozan...**, s.38

açılmıştır. “Evros Azınlık Gençleri Derneği” davası ile ilgili AİHM’in 2007’de verdiği kararında dernek tüzüğünün onaylanmamasının şiddetli bir toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmadığı belirtilerek dernek tüzüğünün onaylanmamasının AİHS’nin 11. maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir. AİHM, bu üç davanın tamamında Yunanistan’ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) “Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü”ne ilişkin 11. maddesini²³² ihlal ettiğine hükmetmiştir. İTB davasında ayrıca, Yunanistan’ın AİHS’nin dava sürecine ilişkin 6. maddesinin de ihlal ettiğine karar vermiştir.²³³

Ayrıntılı olarak İskeçe Türk Birliği dava süreçlerine bakıldığında aslında büyük resim görülecektir. Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının ilk örgüt yapılanması olan İskeçe Türk Birliği 14 Nisan 1927 tarihinde İskeçe Türk Gençler Yurdu" adıyla kurulmuştur. 1980’lerin ortasına kadar faaliyetlerine devam eden dernek İskeçe Valisinin 1984 yılında yapmış olduğu başvuru üzerine, İskeçe Bidayet Mahkemesi tarafından isminde "Türk" kelimesinin bulunması ve Dernek Tüzüğünün yasalara aykırı olduğu ve kamu düzeni ve ahlakını ihlal ettiği gerekçesiyle 1986 yılında kapatılmıştır. Bu süreçten sonra uzun yıllara yayılan Yunanistan iç hukuk mücadelesi başlamıştır.²³⁴

İlk olarak İskeçe Türk Birliği üyeleri Bidayet Mahkemesinin kararını istinaf ettiler. 15 Ocak 1999’da Trakya Üç Üyeli İstinaf Mahkemesinde görülen davanın 19 Mart 1999 tarihinde yayınlanan kararında derneğin başvurusunu, "İsminde Türk kelimesinin bulunması ve Yunanistan sınırları içinde yabancı bir devletin çıkarlarına hizmet etmesi" ve derneğin faaliyetlerinin kamu düzenine aykırı olduğu gerekçeleriyle reddetmiştir. Bu kararla birlikte Bidayet Mahkemesinin kararını onayarak İskeçe Türk Birliği’ni kapatmış oldu. Daha sonra Yargıtay’da temyiz edilen davanın sonucunda Yunanistan Yargıtay’ı, 1530/2000 sayılı ve 8 Aralık 2000 tarihli kararıyla İstinaf Mahkemesi kararını "yeterli temelden ve kanıttan yoksun" bulmuş ve tekrar gözden geçirilmek üzere anılan mahkemeye iade etmiştir. Yine uzun ertelemeler sonucu

²³² AİHS’nin İngilizce metni için bkz.. “European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”, European Council ETS No5: Brownlie, **Basic Documents in International Law**, p.328-388

²³³ TC Dışişleri Bakanlığı, “Yunanistan’da Türk Varlığı”...

²³⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz., “Hukuki Süreç”, (Çevrimiçi), http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=hukuki_surec, 12 Aralık 2014

yeniden görülen davada aynı mahkeme 25 Ocak 2002 tarihli ve 31 sayılı kararıyla İskeçe Türk Birliği'nin kapatılmasına yönelik kararında ısrar etmesi nedeniyle dava Arios Pagos Genel Kurulu'nda 7 Şubat 2005 tarihinde görüşülerek oybirliğiyle İskeçe Türk Birliği aleyhine hüküm verilmiştir. Bu kararla birlikte iç hukuk tüketilmiş ve İskeçe Türk Birliği davası, Temmuz 2005 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşınmıştır.²³⁵ İTB, 2006'te iç hukuk yollarını tamamen tükettikten sonra AİHM'e başvurmuş, 27 Mart 2008 tarihinde AİHM, Yunanistan'ın AİHS'nin 6/1. ve 11. maddelerini ihlal ettiğini belirterek derneğe 8.000 Euro tazminat ödenmesine karar vermiştir.²³⁶ AİHM'de görülen davada Yunanistan haksız bulunmasına rağmen Yunanistan yargı kurumları, resmiyetin iadesi kararını uygulamayarak konuyu sürüncemede bırakmıştır. AİHM ihlal kararları vermesine rağmen Yunanistan iç hukuku önceki kararlarında ısrar etmeye devam etmektedir. İskeçe Türk Birliği 2008 yılında, AİHM kararının Yunan makamlarınca uygulanması amacıyla süreci başlatmış ancak Yunan Yargıtayı'nın 24 Şubat 2012 tarihinde derneğin kapatılmasına ilişkin ulusal mahkeme kararının geri alınması talebini reddetmesiyle iç hukuk yolları ikinci kez tüketilmiştir. Bunun üzerine dernek, 16 Ağustos 2012 tarihinde AİHM'e tekrar başvurmuştur.²³⁷

Bu davalar bir taraftan sürerken yeni kurulan dernekler de benzer süreçlerden geçmektedir. “İskeçe İli Türk Kadınları Kültür Derneği”nin ve “Rodop İli Evrenköy Azınlık Kültür, Folklor ve Eğitim Derneği”nin tescil başvuruları 2011 yılında reddedilmiştir. Mahkeme kararında gerekçe olarak benzer korkulardan hareketle, Batı Trakya'da sadece Yunan vatandaşı Müslümanların varlığını tanındığını, derneğin isminde geçen “azınlık” kelimesiyle dini azınlığın mı (Müslüman) yoksa ulusal azınlığın mı (Türk) kastedildiğinin anlaşılamamasının kamu düzenine aykırılık oluşturabileceğini ifade etmiştir.²³⁸ Yunanistan Yönetiminin azınlık derneklerine karşı tutarsız yaklaşımına bir diğer örnek de “Batı Trakya Azınlığı Güney Meriç Kültür ve Eğitim Derneği”nin kuruluş dilekçesinin Dedeoğlu Mahkemesi tarafından aynı gerekçelerle reddedilmesidir. Diğer taraftan, Evros ilinde 1997 yılında kurulan ve

²³⁵ A.e.

²³⁶ MAZLUMDER, **Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu**, İstanbul, 2012, s.46-47

²³⁷ TC Dışişleri Bakanlığı, “Yunanistan'da Türk Varlığı”...

²³⁸ A.e.

isminde “azınlık” kelimesini bulunduran “Azınlık Seçek Eğitim ve Kültür Derneği”nin faaliyetlerine izin verilmektedir. Bu karar bir anlamda Yunanistan yargısının kafa karışıklığından ve siyasal nitelikli tutumundan kaynaklanmaktadır.²³⁹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları AİHS sözleşmesini imzalayan tüm devletler için bağlayıcı olmakla birlikte kararların uygulanması konusunda devletlere serbesti tanındığından Yunanistan, bir açıdan devlet egemenliğine müdahale anlamına gelen AİHM kararlarını iç hukukta uygulama konusunda pek istekli davranmamaktadır. Mahkeme’nin verdiği kararlar, Sözleşme’nin 46. maddesi gereğince bağlayıcı niteliktedir. Taraf devletler AİHM’in esasa ilişkin kesinleşmiş kararlarını yerine getirmekle yükümlüdürler. Ancak, AİHM kararlarının davanın tarafları hakkında hüküm doğurmasına karşın, bu kararların iç hukukta doğrudan doğruya sonuç doğurup doğurmadığı tartışılmaya devam ettiğinden Yunanistan örneğinde olduğu gibi somut sonuçlar elde edilememektedir.²⁴⁰ Diğer taraftan, Yunanistan iç hukukunca derneklere verilen kapatma kararlarına rağmen bu dernekler gayri-ı resmi olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

3.1.4. Yunanistan İç hukukunda ve Uluslararası Temel Belgelerde Dernekleşme Özgürlüğü

Yunanistan ortaya koyduğu birçok uygulama ve kararla, hakları uluslararası hukukça teslim edilmiş ve ülkesinde Yunanistan uyruklu olarak yaşayan Batı Trakyalı Müslüman Türklerin kazandığı kolektif haklarını, özerkliklerini AB müktesebatı çerçevesinde bireysel haklara indirgeme gayreti içindedir.²⁴¹ Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olarak Yunan Anayasası’nın 12. maddesinde²⁴²: “*Yunanlıların, yasalara uygun olarak ve önceden izin almaya gerek olmaksızın, kâr amacı gütmeyen dernek ve birlikler kurma hakkı vardır. Bir dernek, mahkeme kararı olmaksızın, yasaları veya tüzüğünün temel bir maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle feshedilemez*” denilmektedir. Yunan Medeni

²³⁹ Aydın Bostancı, “Dernekleşme özgürlüğü ve yargının tutumu”, **Azınlıkça Dergisi**, Sayı: 47, Mayıs 2009

²⁴⁰ Cem Şenol, “AİHS Hükümleri ve AİHM Kararlarının Devletlerin Egemenlikleri Üzerindeki Etkisi”, **Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2012, s. 268

²⁴¹ Cin, **Batı Trakya...**, s.152

²⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz., Yunanistan Anayasası 27 Haziran 2008 A 120 Resmi gazete (ΦΕΚ 120/A/27.6.2008) (Çevrimiçi), <http://www.et.gr/index.php/2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13>, 9 Eylül 2015

Kanununun²⁴³ 78., 80., 81. ve 105. maddelerinde derneklerin nasıl kurulduğu, kuruluş amacı, temsili, dernek üyelerinin hak ve yükümlülükleri, derneğin kaydedilmesi ve kapatılmasıyla ilgili hükümler bulunmaktadır. Derneklerin faaliyetlerine başlaması ile ilgili 81. madde ile derneklerin kapatılması ile ilgili 105. madde ilgili mahkeme kararlarında sürekli atıf yapılan maddeler olması nedeniyle önemlidir. Özellikle 105. maddede; derneklerin kapatılmasının Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından yapılacağı belirtilmiş, maddenin sonunda derneğin yasadışı faaliyetlerde bulunması, ahlaka veya kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi durumunda kapatılacağı hüküm altına alınmıştır.

Yunanistan'ın imzaladığı diğer uluslararası hukuk metinlerinde dernekleşme özgürlüğüne ilişkin maddeler geniş yer bulmuştur. BM mevzuatında “Örgütlenme Özgürlüğü” ile ilgili düzenlemelere bakıldığında;

İHEB²⁴⁴ :İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 20. maddesi;

KSH²⁴⁵ : Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 22. maddesi;

DİDT²⁴⁶ : Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün Ayrımcılığın ve Tasfiye Edilmesine Dair Bildirge'nin 6. maddesi ;

AZHB²⁴⁷ : Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dinsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildirge'nin 2. maddesinin 4 üncü fıkrası ile 3. maddesinde bu özgürlük alanı ilgili düzenlemeler bulunmaktadır.

Devletler hukukunda uygulanabilirlik açısından güçlü bir metin olan, AIHS'nde²⁴⁸ de örgütlenme özgürlüğü ile ilgili ifadeler *Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü* başlığı altına “*Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir*” şeklinde yer almaktadır. Avrupa İnsan

²⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz., 24 Ekim 1984 Tarih ve A164 sayılı Yunan Medeni Kanunu (ΦΕΚ Α' 164/17-24.10.1984), (Çevrimiçi), <http://www.et.gr/index.php/2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13>, 9 Eylül 2015

²⁴⁴ İHEB, Bkz., (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, 25 Mayıs 2015

²⁴⁵ KSH, Bkz., (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>, 25 Mayıs 2015

²⁴⁶ DİDT, Bkz., (Çevrimiçi), <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/750B3--Din-veya-Inanca-Dayanan-Her-Turlu-Hosgorusuzlugun-ve-Ayrimciligin-Tasfiye-Edilmesine-Dair-Bildiri.pdf>, 25 Mayıs 2015

²⁴⁷ AZHB, Bkz., (Çevrimiçi), <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/716b2--Ulusal-veya-Etnik,-Dinsel-veya-Dilsel-Azinliklara-Mensup-Olan-Kisilerin-Haklarina-Dair-Bildiri.pdf>, 25 Mayıs 2015

²⁴⁸ AIHS, Bkz., (Çevrimiçi), http://www.anayasa.gov.tr/files/bireysel_basvuru/AIHS_tr.pdf, 25 Mayıs 2015

Hakları Mahkemesi(AİHM)’in örgütlenme özgürlüğü ile ilgili örnek teşkil edecek *Gorzelik ve diğerleri-Polonya davası* kararında²⁴⁹ “*Aslında, ilgili ülkede demokrasinin durumu bu özgürlüğün ulusal mevzuatında teminat altına alınma şekli ve yetkili mercilerin bunu uygulamada uygulama şekli ile ölçülebilir.*” denilmektedir. Yine aynı kararda “ulusal ve etnik azınlıklar dahil azınlıklara ait kişiler için örgütlenme özgürlüğünün özellikle önemli olduğu” vurgulanmıştır. Bu kararda örgütlenme özgürlüğünün azınlıklar için önemi vurgulanarak, bu özgürlük alanının ulusal mevzuatta yer alma şeklinin ve devletlerin uygulamalarının belirleyici olduğu belirtilmektedir. Yunanistan anayasasında örgütlenme özgürlüğüne ilişkin hükümler temel haklar bağlamında ifade edilmiştir. Ancak uygulamada, tamamen ulusal birtakım ön yargılardan ve histerilerden hareket edildiği görülmektedir. Üstelik Yunan Anayasasının 28. maddesinin 1. fıkrasında “...Roma Sözleşmesinin²⁵⁰ (AİHS) 11. maddesi hükmü, milli hukukun ayrılmaz bir parçasını oluşturmasının yanı sıra, aksi hüküm ihtiva eden her türlü yasadan üstündür”²⁵¹ şeklinde ifade edilmiştir. Bu hükümle AİHS, yasalardan üstün konuma getirilmiştir.

Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi²⁵² Batı Trakya Türk azınlığı açısından değerlendirildiğinde, 5. maddede ulusal azınlıklara ait kimliğin temel unsurlarının korunmasından bahseder ve bu gruba karşı ayrımcılık yapılmamasını taahhüt eder. Yine 7. madde dernek kurma özgürlüğü konusunda devletlere sorumluluk yüklemektedir. 8. maddede ise azınlığa mensup her ferdin dini inançlarını yaşayacağı kurum, dernek ve vakıfları kurabileceğini ifade eder. Ancak Yunanistan, Çerçeve Sözleşmeyi imzaladığı halde onaylamayan devletler arasındadır. Dolayısıyla sözleşmenin getirdiği yükümlükler ancak onayladıktan sonra yürürlüğe girecektir. Bu sözleşmenin önemi ilke olarak azınlık haklarının korunması için bir dayanak oluşturmasıdır. AGİK 1989 Viyana Kapanış Belgesi²⁵³,nin 19. ilkesinde

²⁴⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, **Gorzelik ve Diğerleri-Polonya**, Başvuru no. 44158/98, 17 Şubat 2004 tarihli karar, para 88-93. (Çevrimiçi), http://www.menschenrechte.ac.at/orig/04_1/Gorzelik_PL.pdf, 8 ağustos 2015

²⁵⁰ AİHS, Yunanistan’da Roma Sözleşmesi olarak ifade edilmektedir.

²⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz., (Çevrimiçi), http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/articles/en-us/06032009_ALK1127.htm, 3 Mayıs 2015

²⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz., (Çevrimiçi), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_Text_FCNM_tr.pdf, 5 Mart 2015

²⁵³ AGİK 1989 Viyana Kapanış Belgesi için bkz., (Çevrimiçi), <http://www.osce.org/mc/40881?download=true>, 5 Mart 2015

"Katılan devletler, ülkelerindeki ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dil ve din kimliklerinin geliştirilmesi için gerekli şartları koruyacaklar ve oluşturacaklardır" ifadesi yer almakta, özellikle AGİK 1990 Kopenhag Belgesi'nin²⁵⁴ 31., 32. ve 33. ilkelerinde ulusal azınlığa mensup vatandaşların haklarından ve bu gruplara ayrımcılık yapılmamasından bahsetmektedir.

Lozan Antlaşması'nın 40. maddesinde açıkça ifade edildiği gibi, Müslüman azınlığa mensup Yunan uyrukluların diğer hukuk açısından ve uygulama açısından Yunan uyruklarıyla aynı güvencelerden ve aynı işlemlerden yararlanacağını belirtmektedir. *"Özellikle giderlerini kendileri ödemek üzere her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinleri serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahiptirler."* Bu madde hükmü, Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına Dair 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'nın 8. maddesine denk gelmektedir.²⁵⁵

Sonuç olarak, Yunanistan yapmış olduğu uygulamalarla Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın en temel haklarından olan dernekleşme özgürlüğünü ihlal etmektedir. Yapılan bu ayrımcı uygulama Yunanistan'ın imzaladığı ikili anlaşmalarda değil, diğer tabii olduğu uluslararası metinlerde de yükümlendiği taahhütlerine aykırılık teşkil etmektedir. Bununla ilgili olarak Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk azınlık tarafından kurulan sivil toplum kuruluşları, azınlığın sorunlarını hem AGİT, BM ve Avrupa Konseyi gibi kuruluşların çatısı altında, hem de insan hakları ve azınlık haklarını izleyen bağımsız sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen toplantılarda etkin bir şekilde dile getirilmektedir.²⁵⁶ Yunan mahkemelerinin Türk azınlık dernekleri hakkında kapatma kararları vererek faaliyetlerini kısıtlanmasının altında yatan nedenin Batı Trakya'daki Türklük bilincini bastırmak ve bu bilincin merkezi olan derneklerin faaliyetlerini bu bağlamda kısıtlamak olduğu anlaşılmaktadır.²⁵⁷

²⁵⁴ AGİK 1990 Kopenhag Belgesi için bkz.,(Çevrimiçi), <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>, 5 Mart 2015

²⁵⁵ Çin, **Yunanistan'daki Müslüman...**, s.122

²⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz., Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 7/3878 Sayılı Yazılı Soyu Önergesine verdiği cevap, s.3-4, 26.03.2012

²⁵⁷ Oran, **Yunanistan'ın Lozan...**, s.55

3.2. Kimlik Sorunu ve Demografik Baskı

Batı Trakya’da yaşayan azınlığın “Türk” kimliğinin varlığını ortaya koyacak birçok belge ve uygulama mevcuttur. Milletler Cemiyeti’nin 5 Mart 1925 tarihli LN/C.130.1925 (VII) Sayılı belgesinde bu azınlığı “Batı Trakya’daki Türk soyundan gelen azınlık”(Minorite de race Turque en Thrace Occidental/Minority of Turkish race in Western Thrace) olarak tanımlamaktadır. Lozan anlaşma metnindeki Müslüman tabirinin yerine ‘race’ yani, ‘soy, ırk’ kelimesi kullanılmıştır. Üstelik bu rapor bizzat Yunanlılar tarafından hazırlanmıştır.²⁵⁸

Batı Trakya’daki Müslüman ve Türk olan bu azınlığın aidiyeti konusunda dinsel mi yoksa ırksal bir tanımlama mı yapılacağı Yunan hükümetinin hem hukuki düzenlemelerinde hem de idari uygulamalarında kafa karışıklığına neden olmuş, dönem dönem çelişkili tanımlamalar yapılmıştır. Yunanistan tarafından 1920’de çıkarılan 2345 Sayılı Yasada “Müslüman”, yine 1954’te Yunan Meclisinde kabul olunan 3065 Sayılı Yasada ise de “Türk Azınlığı” olarak ifade edilmiştir. Basılı yayınlara bakıldığında ise “Osmanlı” olarak nitelendirilmiştir. 1929 yılında gerçekleştirilen Rum ve Türk ahalinin Türkiye’den Yunanistan’a ve Yunanistan’dan Türkiye’ye mübadelesini içeren belgede ve aynı zamanda İstanbul’daki azınlıkla Batı Trakya’daki azınlığa verilen mübadele dışı bırakıldıklarına dair “etabli” belgelerindeki Karma Komisyon’un mühründe “Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesi Komisyonu” ibaresi yer almaktadır.²⁵⁹

Ancak iktidara gelen Yunan Yönetimleri, "Türk Azınlık" ifadesinin Lozan Antlaşması’nda yer almadığından yola çıkarak, azınlığın etnik kimliğini reddetmektedir. Açık bir şekilde görüldüğü üzere, Lozan Antlaşması’nın “Azınlıkların Korunması” başlıklı maddelerinde “Müslüman” tabiri kullanılsa da, Lozan sisteminin devamı olan anlaşmaların hükümlerinde geçen “Türk” ifadesi ve Konferans tutanaklarında yer alan beyanlarda, mübadele dışı bırakılan Batı Trakya’daki Azınlık mensupları Türk olarak tanımlanmıştır.²⁶⁰ Aşağıdaki belge alıntısından da görüldüğü gibi 1954–1955 yıllarında Trakya Genel Valiliği’nden azınlık okullarına gönderilen

²⁵⁸ Eren, *Batı Trakya...*, s.106

²⁵⁹ Salahaddin Galip, *Batı Trakya’da Yazabildiklerimden*, Kastast Yayınevi, İstanbul, 1998, s.46

²⁶⁰ TC Dışışleri Bakanlığı, “Yunanistan’da Türk Varlığı”...

direktiflerde “Müslüman-Müslümanca” ifadeleri yerine “Türk-Türkçe” sözcüklerinin kullanılması istenmiştir.²⁶¹

*KINGDOM OF GREECE GENERAL ADMINISTRATION OF THRACE INTERNAL
AFFAIRS MINISTRY
Komotini, 28/1/1954*

URGENT TO: The Mayors and Presidents of the Communes of the Prefecture of Rodope

Following the order of the President of the Government we ask you that from now on and all occasions the terms “Turk-Turkish” are used instead of the terms “Muslim-of Muslim”

*The General Administrator of Thrace
G. Fessopoulos*

Yunanistan’da Türk kimliğine karşı açık tavır 1970’lerden itibaren başlamıştır. Yunanistan yönetimi, 21 Ocak 1972’de çıkarılan 1109 sayılı kanun hükmünde kararname ile “Türk Okulu” isimleri “Azınlık Okulu” olarak değiştirildi. Daha sonra çıkarılan 1260 Sayılı Yasa ile de Türkçe yer isimlerinin; haberleşme, yazışma, basın ve örgütlerde kullanılmasını yasaklamıştır.²⁶²

Batı Trakya’daki Türk azınlığın demografik yapısı ise, 1920’lerden bu yana günden güne azınlık aleyhine azalmıştır. Yunan hükûmetine göre 1922 yılında yapılan nüfus değişiminden önce Müslüman azınlığın sayısı yaklaşık 86.000 olup, 1991 yılı nüfus sayımında bu sayı 98.000 civarında olduğu belirtilmektedir. Etnik olarak da azınlığın %50’si Türk, %35’i Pomak geri kalanı ise Çingene olarak nitelendirilmiştir.²⁶³ Oysa, 1920’lerde Batı Trakya’da demografik olarak ezici bir çoğunluğa sahip olan Türk azınlık çeşitli baskılarla göçe zorlanmış ve nüfus olarak da azınlık durumuna düşerek, günümüzde 150.000’lerde kalmıştır.

Bölgede yaşayan Türk azınlık Türk-Yunan ilişkilerindeki dalgalanmalardan etkilenmiştir. Lozan sonrası yapılan mübadele ile Türk azınlık, bölgelerinin 1920’li yıllarda gelen Rum göçmenler tarafından işgal edilmesi, toprakların tazminatsız kamulaştırılarak Hristiyan köylerinin kurulması, mallarının ve hayvanlarının

²⁶¹ Helsinki Watch Report, **Destroying Ethnic...**

²⁶² Necmettin Hüseyin, **Tarihe Bir Not**, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayını, 2004, s.26

²⁶³ Hellenic Ministry of Foreign Affairs, “The Muslim Minority of Grek Thrace”, (Çevrimiçi), <http://www.hri.org/MFA/foreign/musminen.htm>, 11 Ocak 2015

yağmalanması, mal edinme hakkı tanınmaması durumuyla karşı karşıya kalmışlar ve kendi durmalarını rahatsız eden bu göçmen grubuyla beraber yaşamak zorunda bırakılmışlardır.²⁶⁴ Bununla ilgili “Anadolu’dan gelen Rum”ların yerleştirilmesi için ilk olarak, Batı Trakya’da kamulaştırılan araziler üzerine 572 Rum köyü kurulmuştur. Sadece Anadolu’dan değil Sovyetler Birliği’nden Yunanistan’a göç etmiş ‘Pontuslular’ da Türk azınlığın elinden alınan topraklar üzerine yerleştirilmiştir. Yasal çerçeve olarak da 1952/2185 sayılı Yasa’da sözde topraksız köylüye verilmek üzere Türkler’e ait topraklara el koyulmuş, fakat bu topraklar Rumlar’a verilmiştir. Bu şekilde Türk azınlığın sahip olduğu topraklar asimetrik bir şekilde azalmıştır.²⁶⁵

3.3. Müftülük Sorunu

Batı Trakya’daki Müftülük kurumu klasik anlamda dini konularda görüş bildiren, fetva makamı olmalarının yanında Müslümanlar arasında özel hukuku ilgilendiren evlenme, boşanma, velâyet, vesayet ve miras konularında çıkabilecek uyuşmazlıklarda “Kadı” sıfatıyla özel yargılama yetkisine sahip olan birer yargılama makamı özelliği taşımaktadır. Yunanistan’daki Müslümanlar aile ve miras hukuku açısından Yunan iç hukukunda ayrıksı bir konuma sahiptir.²⁶⁶ Müftülük kurumu, cemaat idaresinin yanında Türk azınlığının da temsilcisidir.

Batı Trakya Türkleri Müftülerini Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan anlaşmalar ve 2345 sayılı ve 1920 tarihli Yasaya göre Müslüman Türk azınlıkların serbest seçimle belirlediği adaylar arasından Yunan makamlarının onaylamasıyla seçmektedir. Bu anlamda, 1913 Atina Anlaşması’ndan sonra Yunanistan’ın iç hukukunda önemli bir yasal boşluğu dolduran 2345 sayılı İslam Cemaatleri Kanunu, İslam cemaatlerinin hukuksal ve ekonomik durumlarını belirlemiştir.²⁶⁷ 1923 Lozan Antlaşması’nın 40. maddesi de Yunanistan’daki Müslüman azınlığa, masraflarını kendisi karşılamak suretiyle her türlü hayır kurumları, dini ve içtimai kurumlar, okullar kurarak bunları yönetmek ve denetlemek yetkisi tanımaktaydı. Yunan makamları 1951

²⁶⁴ Alexis Alexandris, The Greek Minority in Istanbul and Greek-Turkish Relations, **American Historical Review**, Cilt 99, Sayı 2, 1994, s. 606-607

²⁶⁵ Bedrettin Keleştemur, “Batı Trakya Türklüğü ve Yunan Mezalimi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 1998, s.26

²⁶⁶ Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.156-157

²⁶⁷ Adıyeke, **a.g.e.**, s.38

yılında azınlığın cemaat temsilini yok etmek için çıkarılan kararıyla cemaat idaresinin adının “ İslam Cemaatine Ait Servetlerin İdare Komisyonu” olarak değiştirmiştir.²⁶⁸ 1990 yılına gelindiğinde, Yunan yönetimi Batı Trakya Türk azınlığının kendi müftüsünü seçme hakkını elinden alacak bir uygulama başlatmıştır. Seçilen müftüler ölünceye kadar o görevde bulunuyordu. Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’yle Müftülerin Yunan yönetimince tayinle işbaşına gelmeleri sağlanmıştır. Esasen ilk olarak, 2 Haziran 1985 tarihinde Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa ölmesiyle Batı Trakya’da müftülük sorunu baş gösterdi.²⁶⁹ Bunun üzerine Yunan makamları, Mısır’da eğitim görmüş İmam Rüştü hocayı müftü vekili tayin etmiş, ancak Türk azınlık bu konuda kendilerine danışılmadığı gerekçesiyle tepki göstererek Türkiye’de eğitim görmüş ve uzun yıllar Müftülük Başkatipliği olarak görev yapan Hacı Halil Efendi’nin göreve gelmesini istemişlerdir. Oluşan tepkiler neticesinde İmam Rüştü 5 Haziran 1985 tarihinde valiye istifasını sunmuştur.²⁷⁰ Daha sonra 16 Aralık 1985 tarihinde Yunan makamları, Suudi Arabistan’da eğitim görmüş din adamı Hafız Meço Cemali’yi Gümülcine Müftü Naibi olarak atadı. Fakat bu karara karşı azınlık çok tepki göstermiş ve Cemali Meço’nun istifasını istemiştir. Meço’nun istifa etmemesi üzerine halk toplanıp bir seçim yaparak İbrahim Şerif’i müftü olarak seçmişlerdir. Daha sonra 1990 yılında Müftü Naibi olarak görevde bulunan Meço Cemali göreve asaleten atandı. İskeçe Müftüsü ise, 12 Şubat 1990 tarihinde vefat etti ve Yunan makamları vefat eden müftünün oğlu ve aynı zamanda Müftülük Başkatipliği görevini yürüten Mehmet Emin Aga’yı İskeçe Müftü Naibi olarak atadı. Ancak Mehmet Emin Aga, Yunan makamlarının Meço Cemali’yi 1990 yılında Gümülcine Müftülüğüne asaleten atamasının ardından görevinden istifa etti.²⁷¹

Bu müdahalenin sonucunda bugün Gümülcine (Komotini) ve İskeçe’de (Xanthi) hem Azınlık tarafından “seçilmiş Müftü” hem de Yunan yönetimi tarafından “atanmış Müftüler” olarak iki başlı sistem başlamıştır. Bundan sonraki süreçte Batı Trakya Türkleri kendi dini liderlerini seçmek için harekete geçti. Tüm baskılara rağmen 17 Ağustos 1995 tarihinde İskeçe’de Cuma namazından sonra 52 camide el

²⁶⁸ Eren, **Batı Trakya...**,s.160

²⁶⁹ Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.255

²⁷⁰ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde...**,1986, s.100

²⁷¹ Halit Eren, **Müftülük Davası**, Batı Trakya’nın Sesi, 1993, s.10-11; Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.258-259

kaldırmak suretiyle müftü seçiminden sonra oyların %80'ini alan Mehmet Emin Aga, İskeçe Müftüsü seçildi. Bundan sonra Gümülcine'de aynı yöntemle 28 Aralık 1990 tarihinde oyların %90'ını alan İbrahim Şerif Gümülcine Müftüsü seçildi. Yapılan seçimler Yunanistan makamlarına bildirildi. Ancak Yunanistan Yönetimi kendi belirlediği müftülerle buradaki azınlığı baskı altına almaya devam etti ve 24 Aralık 1990 tarihinde bir kararname çıkartarak müftülerin atamalarını yerel valilerin yetkisine bıraktı. Bu kararnamenin 9. maddesi ile 2345 sayılı ve 1920 tarihli Yasayı yürürlükten kaldırılarak 182 Sayılı Yasa uygulamaya koyulmuştur. Bu süreçte Müslüman Türk azınlığı tepkisini daha organize hale getirmek amacıyla, aynı zamanda milletvekili olan Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu, Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği, Azınlık Yüksek Kurulu, Vaaz ve İrşat Heyeti, Din Adamları ve Nahiye Müdürleri tarafından imzalanan kararları Yunanistan meclisine sundu.²⁷²

Yunanistan makamlarınca Gümülcine Müftülüğüne atanan Meço Cemali ve İskeçe Müftülüğüne atanan Mehmet Emin Şinikoğlu'nu Batı Trakya Türk azınlığı kabul etmedi ve Sadık Ahmet 31 Mart 1991 tarihinde Gümülcine atanmış müftüsü Meço Cemali'nin atama kararının iptali için Yunan Danıştay'ına dava açtı. Ancak dava ertelemeler ve sürüncemeler sonunda uzatıldı. İskeçe'de durum biraz daha tartışmalı geçti. İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga, *"Müslüman Türk azınlığının oylarıyla kendisine ve namusuna emanet edilen Müftülük makamını bir üçüncü kişiye verme hakkı olmadığını"* ifade ederek bu makamı terk etmeyeceğini ve direneceğini bildirdi. Bunun zerine Yunan polisi seçilmiş müftüyü tartaklayarak Müftülükten dışarı arttı. İskeçeli Müslümanlar bu olay duyulur duyulmaz Müftülüğün sokağında barışçıl oturma eylemi yaptılar. Bu protestolar esnasında Yunan polisiyle ve bazı Yunanlılarla tartışma ve arbede yaşanması neticesinde Müslüman toplumunda yaralanmalar oldu.²⁷³ Sonuçta Yunan makamları seçilmiş müftülere karşı atanmış müftüleri öne sürerek Müslüman Türk azınlığı bölmeye çalışmış, her iki Müftülük kurumuna ilişkin açılmış davalar bir türlü sonuçlandırılmayarak sürüncemede bırakılmıştır.

Azınlığın dini lideri olan Müftülerini seçme hakkına, Müftülük sorununun baş gösterdiği 1990 yılında Yunanistan'ın çıkarmış olduğu 182 sayılı kararname ile

²⁷² Selahattin Yıldız, "Müftülük Sorunu", **Batı Trakya Dergisi**, 1990, s.6-7; Cin, **Yunanistan'daki Müslüman...**, s.262-263

²⁷³ A.e., s.264-266

yapılan bu müdahale başta 1913 Antlaşması'nın 3 Numaralı Protokolü hükümleri ile Lozan olmak üzere, Yunanistan'ın AGİT çerçevesinde üstlendiği yükümlülüklerle de aykırılık teşkil etmektedir. Azınlıkların, kendi hiyerarşik ve kurumsal yapılarına göre örgütlenmeleri, görevlilerini icap ve standartlarına göre seçme, atama ve değiştirmeleri yapabilmelerini içeren 1989 Viyana Kapanış Belgesi ve azınlıkların kimliklerinin korunması ve gerekli şartları oluşturmamasından bahseden 1990 Paris Yasası bu açıdan önemlidir. Bu haliyle azınlığın dinsel özgürlüğünün temeli olan kendi kendini yönetme ve denetleme hakkı engellenmektedir.²⁷⁴

İskeçe ve Gümülcine'nin seçilmiş müftüleri, dini bayramlar ve diğer kutsal günler dolayısıyla yayınlamış oldukları mesajlardan yola çıkarak "Müftülük sıfatını gasp ettikleri" gerekçesiyle Yunan makamları tarafından haklarında sayısız davalar açılmıştır. Bu davalara karşı iç hukuk yolları tüketildikten sonra AİHM'e başvurulması neticesinde; Yunanistan'ın 5 kez AİHS'nin 9. maddesinin ihlal ettiğine hükmedilmiştir. AK delegeler Komitesi'nin, 13 Temmuz 2006 yılında anılan davalara ilişkin kararında, AİHM'in kararlarının uygulanması için Yunanistan tarafından alınan önlemlerin, benzer nitelikteki ihlallerin yaşanmasını engelleyecek nitelikte olmadığı vurgulanarak Yunan yargısının özellikle dini özgürlükler alanında AİHM içtihatlarına uygun hareket edecek önlemlerin alınması istenilmiştir.²⁷⁵ Yunanistan'ın müftülük meselesinde bu kararların neticesinde Atina Anlaşması ile Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülükleri ve AGİT'teki düzenlemeler doğrultusunda BTTA'nın kendi dini liderlerini seçme hakkına uygun ortamı sağlayacak uygulamaları ortaya koyması gerekmektedir.

Yunan Yönetimi, bırakın AİHM'deki kararlar ve mevcut geçerli yasalar çerçevesinde düzenleme yapmayı, Yunan Parlamentosunda 2007 yılında çıkarılan "240 imamın, din dersi öğretmeni adı altında Müftülüklere kadrolu olarak atanmasını" öngören 3536 Sayılı Yasa ile atanmış Müftülükleri güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla, atanmış Müftülüklerin kullanımına 90 imam kadrosu tahsis edilmiştir.²⁷⁶

²⁷⁴ Oran, **Yunanistan'ın Lozan...**, s.61-62

²⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz., "Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 7/3878 Sayılı Yazılı Soyu Önergesine verdiği cevap", (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b079m.htm>, 26.03.2015,

²⁷⁶ TC Dışışleri Bakanlığı, "Yunanistan'da Türk Varlığı"...

Müftülük meselesi statüsü gereği sadece Batı Trakya’da geçerli olan bir konudur. Yunanistan’da Müslüman Türk nüfusun Batı Trakya dışında yoğun olduğu Menteşe Adaları’ndaki –Rodos, İstanköy- Müslüman Türklerin Müftüleri vefat ettikten sonra Yunanistan makamları tarafından yeni bir Müftü seçilmesine izin verilmediği gibi herhangi bir Müftü atanması da yapılmamıştır.²⁷⁷

3.4. Vakıflar Sorunu

Batı Trakya’daki Müslüman Türk vakıfları, 2345 sayılı ve 1920 tarihli Yasa’nın 12. maddesinden hareketle cemaat yöneticilerinin azınlık mensuplarınca seçilerek işbaşına gelmelerine imkân veren uygulama 1965 yılındaki Albaylar Cuntasına kadar devam etmiştir. Ancak 1967 yılında Yunanistan’daki Albaylar Cuntası Yunanistan’ın bağlı olduğu tüm anlaşmaları ihlal ederek 65/1967 sayılı Yasa’yı yürürlüğe koydu. Bu yasa ile Yunanistan’daki bütün kurum ve kuruluşların yönetimine seçimle gelmiş olan kurullar dağıtıldı ve üyeler Yunan makamları tarafından belirlendi.²⁷⁸ Cunta yönetimi, seçimle işbaşına gelmiş olan Gümölcine ve İskeçe Türk Cemaati Vakıfları İdare Heyetlerini azletmiş ve bu heyetlere kendi belirlediği kişileri tayin ederek Lozan Antlaşması’nın, 40. maddesinde “*Batı Trakya Türk azınlığının giderlerini kendileri karşılamak üzere, her türlü hayır kurumları, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek, denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olması*” hükmünü açıkça ihlal etmiştir.²⁷⁹

Cunta Yönetimine kadar vakıflar Cemaat İdare Heyetlerince yönetilmekteydi ve 2345/1920 Sayılı Yasa dışında iç hukukta başka bir düzenleme yoktu. 1967 Cuntasından sonra ise eğitim vakıflarını idare heyetleri, dinsel vakıfları ise müftü başkanlığındaki bir mütevelli heyeti yönetmiştir. Bu dönemdeki diğer değişiklik ise o zamana kadar mütevelliler tarafından seçilen vakıf müdürlerini Cunta yönetiminin atamasıdır.²⁸⁰

²⁷⁷ Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.156-158

²⁷⁸ **A.e.**, s.199

²⁷⁹ TC Dışişleri Bakanlığı, “Yunanistan’da Türk Varlığı”...

²⁸⁰ Oran, **Yunanistan’ın Lozan...**, s.62-63

Bu dönemde ortaya çıkan bazı hukuksuzluklar cunta döneminin sona ermesi ile bitmemiş, hatta daha da kötüye giderek 1091 sayılı 20 Kasım 1980 tarih Yasa ile vakıflar “azınlık özel hukuku tüzel kişisi” olarak tanımlanmış²⁸¹ ve Batı Trakya’daki Müslüman Türk Vakıflarının denetimi Müftülüklerden alınarak Valilere bırakılmıştır. “Batı Trakya’daki Müslüman Azınlığa Ait Vakıfların ve Bunların Servetlerinin İdaresi ve Kullanılmasına İlişkin” bu yasa ile birlikte, hem yönetimi istediği gibi oluşturamaması hem de Yunanistan’ın Türk Cemaat ve Yönetimini sadece basit bir “Vakıf Yönetimi” olarak görmek istemesi burada yaşayan azınlığı baskılara maruz bırakmış ve malvarlıklarında azalmaya sebep olmuştur. Ayrıca bu vakıfların isimleri, Yunanistan tarafından Müslüman Türk azınlığın hiçbir görüşü alınmadan değiştirilmiştir.²⁸² Üstelik idaresinde söz hakkına sahip bulunmadığı vakıfları, Yunan makamları tarafından tahakkuk ettirilen yüksek gelir ve emlak vergileri nedeniyle vergi borcu altına girmiş ve ipotek altına alınmıştır.²⁸³

Bu yasaya tepki ve protestolarla karşılık veren Türk toplumu, Yunan yönetiminin diğer haksız uygulamalarına karşı mücadelede bulunmak için zamanın Gümölcine Müftüsü Hafız Hüseyin Mustafa’nın başkanlığında günümüzde de toplanıp kararlar alabilen “Batı Trakya Türkleri Yüksek Kurulu”nu kurdular.²⁸⁴ Bu kanunun uygulamasına yönelik azınlığın tepkisi sonucu söz konusu kanun on yılı aşkın süredir uygulanmamış, ancak Ocak 1991 yılında çıkarılan 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararname, yasaya işlerlik kazandıracak şekilde kısıtlayıcı hükümleri tekrar etmiş ve Valinin yetkilerini daha da artırmıştır.²⁸⁵

Bu ihlal uluslararası raporlarda da yerini almış, ECRI (European Commission against Racism and Tolerance)’nin 1999 yılında yayımladığı raporda²⁸⁶ Batı Trakya Türk azınlığın sahip olduğu vakıfların kullanımında ortaya çıkan ihlallere dikkat çekilmiş, özellikle vakıfların kurulması, yönetiminde yer alınması ve denetlenmesi

²⁸¹ A.e.

²⁸² Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.198-207

²⁸³ TC Dışişleri Bakanlığı, “Yunanistan’da Türk Varlığı”...

²⁸⁴ Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.206

²⁸⁵ Oran, **Yunanistan’ın Lozan...**, s.64

²⁸⁶ ECRI, **Second Report on Greece**, 10 December 1999, s. 18, (Çevrimiçi), http://hudoc.ecri.coe.int/XML/ECri/ENGLISH/Cycle_02/02_CbC_eng/02-cbc-greece-eng.pdf, 16 Temmuz 2015

açısından bu azınlığa karşı Yunan makamlarının saygı göstermediğini vurgulanarak Yunanistan'ın Lozan'da taahhüt ettiği yükümlülükleri yerine getirilmesi istenilmiştir.

2008 yılında Batı Trakya Türk azınlığına ait vakıflarla ilgili 06–07 Şubat 2008 tarihlerinde yeni yasanın kabul edilmesiyle yeni tartışmalar yaşanmıştır. Önceki yasalarda olduğu gibi yasa hazırlığı aşamasında azınlık kurum ve temsilcilerinin görüşü alınmadan yasalaşmıştır. Bu duruma, Batı Trakya Türk azınlığı Danışma Kurulu Başkanı ve İskeçe PASOK Milletvekili Çetin Mandacı çeşitli eleştiriler getirmiştir. Özellikle 10. maddenin 2. fıkrasında “*Eğer Genel Sekreter belli bir amaç saptarsa belli vakıf gurupları için bu durumda özel idare heyetleri atayabilir*” düzenlemesi, heyetlerin seçimle iş başına gelmelerine rağmen Yunan makamlarının İskeçe, Gümülcine ve Dimetoka'da birer cemaat vakıf idare heyeti oluşturabilmesinin büyük bir çelişki oluşturduğu belirtilmiş, okul ve vakıf malları ile ilgili olan 19. maddenin ise büyük şehirlerde oluşan vakıf heyetlerini bölmeye yönelik bir adım olduğu ifade edilmiştir.²⁸⁷

Günümüzde Vakıflar, yine Lozan Antlaşması gereğince vergiye tabi tutulmaktadır. Batı Trakya'daki Türk Cemaat ve Vakıf Yönetimleri genel olarak baskılara maruz kalmalarına ve malvarlıklarında azalmalara rağmen Türklerin resmi cemaat temsilcisi olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Yunan yönetimi azınlığın bu oluşumunu basit bir “Vakıf Yönetimi” çerçevesine indirgemek istemektedir.²⁸⁸

Yunanistan Lozan Antlaşması'nı imzalamış ve kendi iç hukukunu da buna uyarlayarak Müslüman azınlığın elinde 1923 tarihinden önce de mevcut olan kurum ve kuruluşlarına karışmayacağını ve tasfiye etmeyeceğini hüküm altına almıştır. Vakıf mallarının işleyişi, korunması ve yönetimine ilişkin yapılan değişiklikler 1913 Atina Antlaşması'nın 12. maddesi, 10 Ağustos 1920 tarihli Yunan Sevr'inin 10. maddesine aykırılık teşkil etmekte, ayrıca Lozan Antlaşması'nın 37., 40. ve 45. maddeleri gereği Yunanistan yönetimi Müslüman azınlığın menfaatleri aleyhine düzenleme yapmasını engellemektedir.²⁸⁹ Tüm bu düzenlemelere rağmen vakıf mallarının çok az bir kısmı Müslüman Türk azınlığının elinde kalmıştır.

²⁸⁷ “Vakıf Yasasına Hayır”, **Öğretmenin Sesi**, (Çevrimiçi), <http://www.ogretmenin sesi.org/dergi/117/guncel.asp>, 15 Temmuz 2015

²⁸⁸ Cin, **Yunanistan'daki Müslüman...**, s.207

²⁸⁹ **A.e.**, s.127

3.5. Eğitim Sorunu

Azınlıkların eğitimi konusunda, 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile birlikte Türkiye ile Yunanistan arasında 20 Nisan 1951 tarihinde imzalanan Kültür Protokolü, 1952 yılında gerçekleştirilen azınlık okullarında görevlendirilecek Kontenjan Öğretmenlerine dair Nota Teatisi ve 1968 tarihli Türkiye - Yunanistan Kültür Komisyonu Ankara ve Atina toplantıları Protokolü bulunmaktadır.

Batı Trakya Türk azınlığının Lozan Antlaşması gereğince kendi okullarında, kendi dillerinde eğitim ve öğretim yapmak ve dinlerini öğrenme hakları bulunmaktadır.²⁹⁰ Eğitim konusunda sonradan yapılan her yasa ve imzalanan her kararname mevcut durumu daha da geriye götürmüştür. Azınlık eğitiminin statüsü ve yönetim ilkeleri, bölgede hakim olan siyasi, sosyal ve ekonomik şartların ve sorunların devamında müdahaleler getirmesi sonucu önemli değişikliklere uğramasına neden olmuş, bunun neticesinde kendi içinde tutarsız ve anlaşmalar neticesinde kurulan hassas dengeleri ortadan kaldıran karmaşık bir mevzuat sistemi ortaya çıkmıştır.²⁹¹

Lozan Antlaşması'nın ilgili hükümleri Müslüman Türk azınlığa kendi okullarını açabileceği, idare etme ve denetleme haklarına sahip olacağı belirtilmiştir. Antlaşmanın 41. maddesinde Yunanistan'a azınlığın kendi dilleriyle eğitim yapmalarını sağlama konusunda görev yüklemiştir. 1951 tarihli protokol; karşılıklı burs verilmesini, okul kitaplarındaki yanlışların ortadan kaldırılmasını düzenlemekte ve bu dönemde hem İstanbul'daki hem Batı Trakya'daki azınlıkların eğitimi konusunda karşılıklı olarak kontenjan öğretmen tahsisi öngörülmüştür. Ayrıca, aynı dönemde iki ülke arasında gelişen iyi ilişkilerin neticesinde 1952 yılında Gümülcine'de dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar adı ile bir ortaokul – lise açılmıştır. Sonrasında imzalanan 1951 tarihli Kültür Anlaşması ile iki ülke arasındaki ilişkiler daha da ileriye götürülmüştür. 1954 yılında eğitimle ilgili çıkarılan 3065 – 54 sayı Yasa ile okullarda okutulacak programlardan öğretmen atamalarına kadar birçok

²⁹⁰ A.e., s.116

²⁹¹ Cahit Aliosman ve Mehmet Bağdatlı, : “Trakya’da Azınlık Eğitimi (2002 Yılında Çözüm Arayışları İçin Yeni Bir Perspektif)”, Gümülcine, **Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği Yayınları**, 2002, s.32

şey ayrıntılı olarak açıklanmış ve azınlığa ait okullar için “Türk okulları” ifadesi kullanılmıştır.²⁹²

Ancak, 1977’de çıkarılan “Batı Trakya Müslüman Azınlığının Azınlık Okullarına İlişkin 694/77 Sayılı Yasa” ile azınlığın eğitim alanındaki yetkileri büyük oranda elinden alınmıştır. İki temel üzerine oturan yasada ilk olarak “İdari takdir” kavramı ile azınlık okullarından alınacak diplomaların geçerliliğinden tutun da bütün yetkileri Valiye bırakılması, ikincisi de kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler “devletlerarası karşılıklılık ilkeleri”nin esas alınarak yapılmasıdır. Bu haliyle, Millî Eğitim ve Mezhepler Bakanlığı öğretmen atanmasından Türkçe derslerin kaç saat okutulacağına ve alfabenin hangi alfabe olacağına varıncaya kadar bütün yetkileri elinde bulunduracaktır.²⁹³

Yunan Anayasasının 16. maddesinin 3. fıkrasına göre, Yunanistan’da zorunlu eğitim süresi 9 yıldır. İlkokul ise 6 yıldır. Mevcut durumda, Müslüman azınlığın biri Gümölcine’de Celal Bayar Lisesi ve diğeri İskeçe’de bulunan İskeçe Türk Azınlık Lisesi olmak üzere iki lisesi ve iki de ortaokulu vardır. 6 yıllık azınlık ilkokullarından her yıl 1000 civarında öğrenci mezun olmakta, bunlardan 200’ü biraz aşan bölümü azınlık ortaokul ve liselerine devam etmekte, okul sayısının yetersizliği ve eğitim düzeyinin düşüklüğü nedeniyle zorunlu olarak 9 yılı tamamlaması gereken azınlık çocukları, ilkokulda 6 yıl okuduktan sonra 3 yıl daha okumaları gerektiği için mecburen Yunan ortaokullarına gitmek zorunda kalmaktadır. Önceleri azınlık mensubu öğrencileri Türk azınlığı liselerine gitmek için sınava alınırken, Yunan Hükümetinin 1996 yılında çıkardığı Bakanlar Kurulu Kararı ile kura sistemi getirilmiştir. Kura sonunda bu liselerde okuma hakkı elde edemeyenler Yunan okullarına gitmek zorunda kalmaktadır. Lozan Antlaşması ile bu anlaşmaya bağlı ahdi ve hukuki düzenlemeler kapsamında bölgede 2002 yılı itibarıyla Türkçe ve Yunanca iki dilde müfredatla eğitim veren azınlık ilkokullarının sayısı 231 olmuştur. İskeçe ve Gümölcine’deki iki azınlık ortaokul ve lisesine devam eden öğrenciler de katıldığında bu okullara devam eden azınlık mensubu öğrencilerin sayısının 9000’i bulduğu tahmin

²⁹² İlknur Halil, “Batı Trakya Türk Okullarında 1923’ten Günümüze Eğitim ve Öğretim”, **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 2000

²⁹³ Oran, **Yunanistan’ın Lozan İhlalleri...**,s.66

edilmektedir.²⁹⁴ Ancak her geçen gün azınlık ilkokulları öğrenci azlığı sebebiyle kapatılmaktadır. 2013 yılında Rodop ve İskeçe illerinde 13 azınlık okulunun kapatılmasından sonra 2015 yılı eğitim öğretim yılının başlamasından önce toplam 7 azınlık okulunun kapatılmasına karar vermiştir.²⁹⁵

3.5.1. Ders Kitapları ve Öğretmen Sorunu

Batı Trakya'daki azınlık okullarında üç çeşit öğretmen görev yapmaktadır. Birincisi 1951 Kültür Anlaşması uyarınca Türkiye'ye gidip öğretmen okullarından mezun olmuş öğretmenler, ikincisi Selânik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)'nden mezun olanlar ve sonuncusu da çeşitli medreselerden mezunlardan oluşan öğretmenlerle birlikte azınlığın hâlihazırda öğretmen ihtiyacını karşılamaktadır.²⁹⁶

Azınlık okullarında öğretmen, kitap, bina ve ders gereçleri problemleri ileri boyutlara varmıştır. Azınlıkların eğitime dair uluslararası antlaşma ve sözleşme hükümleri ile Yunanistan'da çıkarılan bazı temel hukuki uygulamalara aykırı olmasına rağmen 1964 yılından sonra birçok kanun ve yönetmelik yürürlüğe konulmuştur. Demokratik esaslara dayalı bir rejime geçildiği halde Cunta yönetiminin devrilmesinden sonra da azınlık eğitimiyle ilgili olumsuzluklar devam etmiştir. Azınlık ortaokul ve liselerinde mevcut okutulan ders kitapları yetersiz ve çağdışı kalmış son zamanlarda Yunanistan – Türkiye ilişkilerinde kaydedilen olumlu gelişmeler bu alanda belli iyileştirmelere vesile olmuştur. İki ülke makamları arasında sürdürülen görüşmeler sonucunda kabul edilen yeni Türkçe ilkokul kitapları 2000 yılında bölgedeki okullara gönderilmiştir. Ancak bu uygulamanın devamı gelmemiştir.²⁹⁷

Lozan Antlaşması'na göre Batı Trakya Türkleri çocuklarının eğitim aldığı azınlık okullarının yönetimi tamamen kendi ellerinde olması gerekirken, öğretmenlerin görevlendirmesi, ders kitaplarını dağıtılması ve okul binalarını tamir edilmesi gibi birçok alanda Yunanistan Eğitim ve Dini İşler Bakanlığı karar

²⁹⁴ Cin, **Yunanistan'daki Müslüman...**, s.218; Aliosman ve Bağdatlı, **a.g.e.**, s.32

²⁹⁵ “Okullarımıza Yine Kilit Vuruldu”, **Öğretmenin Sesi**, Eylül 2015, Sayı:207, s.3

²⁹⁶ Halil, “Batı Trakya...”

²⁹⁷ Aliosman ve Bağdatlı, **a.g.e.**, s.32

vermektedir.²⁹⁸ Lozan mevzuatı kapsamında azınlık okullarında Türkçe müfredatı uygulayacak öğretmenler bilfiil azınlık tarafından okul encümenleri ve öğrenci velilerinin tercih ve onayları doğrultusunda görev alırken, Yunanca müfredatı uygulayacak öğretmenler ise Yunanistan Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı tarafından atanmaktadır. Ancak Lozan sonrasında çıkarılan kanun ve yönetmelikler, azınlığın kendi öğretmenlerini seçme ve görevlendirme hakkına kısıtlamalar getirmiştir. Bu hakkın kullanımı ile ilgili “takdir ve tercih hakkı” yönetmeliklerle bertaraf edilerek önce Valiler, son dönemde de Bölge Genel Sekreterliği yetkilendirilerek encümenlerin yetkileri çerçevesinde ataması yapılmak istenen azınlık öğretmenlerinin başvuruları reddedilmiştir.²⁹⁹

Batı Trakya Türk azınlığının lise sonrası gidebilecekleri kendilerine ait bir yüksekokulu bulunmamaktadır. Selanik’te Yunan yönetimince azınlığın eğitim ve öğretimi için 1968 yılında Selanik Özel Pedagoji Akademisi açılmıştır.³⁰⁰ Batı Trakya Türk okullarına öğretmen yetiştirme ihtiyacına binaen kurulan bu Pedagoji Akademisinde üç yıl eğitim verilip Türk ilkokullarına tayin edilmektedir.³⁰¹ Bu okula lise mezunları ve Pomak kökenli olup azınlık medreselerinden mezunlar alınmaktadır.³⁰²

1951 tarihli Türk-Yunan Kültür Anlaşmasına göre azınlık ortaokul ve liselerinde eğitim vermesi için her yıl karşılıklı olarak gönderilen 35 kontenjan öğretmenin sayısı, İstanbul’daki Rum Azınlığın sayısının azlığı ve mütekabiliyet ilkesi ileri süren Yunanistan tarafından tek taraflı olarak, 1991 yılından itibaren 16 kontenjan öğretmenin görevlendirilmesine müsaade etmiştir.³⁰³ Diğer taraftan, Batı Trakya Türk azınlığına mensup Türkiye’de üniversitesini tamamlayan mezun gençler diplomalarının tanınmasında problemler yaşamaktadır. Yurtdışındaki üniversitelerden alınmış diplomaları onaylayan DİKATSA (Üniversitelerarası Yabancı Öğrenim Diplomalarını Tanıma Merkezi) Türkiye’den alınmış diplomaları onaylamamaktadır.

²⁹⁸ Şerafettin Hurşit, **Lozan Antlaşması’ndan Günümüze: Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, yy., Gümülcine, 2006, s.37

²⁹⁹ Aliosman ve Bağdatlı, **a.g.e.**, s.32

³⁰⁰ Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.222

³⁰¹ Hurşit, **a.g.e.**, s.37

³⁰² Eren, **Batı Trakya...**, s.134; Oran, **Yunanistan’ın Lozan...**, s.66

³⁰³ TC Dışişleri Bakanlığı, “Yunanistan’da Türk Varlığı”...

Buna yönelik ihlaller, 1990’larda Batı Trakya’da uygulanan politikaların etkisiyle birçok iş kolunda kaldırılmıştır.³⁰⁴

Uzun süre boyunca SÖPA mezunlarının eğitim sisteminde alternatifsiz hale getirilmiş, tahsillerini Türkiye’de tamamlayarak Yunanistan’a dönmüş bulunan azınlık mensubu Türkiye formasyonlu öğretmenlerin bir bölümünün ataması yapılmamış ve “60 yaş” hizmet tavanı uygulaması getirilmek suretiyle görev almalarına kısıtlamalar getirilmiştir. Diğer taraftan, dışarıda eğitimini tamamlayan öğretmen adaylarının diploma denkliği probleminin çözülerek DİKATSA sürecinin hızlandırılması büyük önem taşımaktadır. Son dönemde azalan Yunanistan’da görev yapacak Türkiye vatandaşı kontenjan öğretmenlerinin sayısı 1952 tarihli mutabakatta olduğu gibi yeniden 36’ya yükseltilmelidir.³⁰⁵

SÖPA’ların ihtiyaca cevap vermedeki yetersizliği yeni arayışları beraberinde getirmiş ve bu kurum kapatılarak yerine daha bilimsel ve nitelikli bir kurum olma vasfı bulunan Selanik Aristo Üniversitesi Pedagoji Fakültesi bünyesinde seçmeli ders uygulaması suretiyle azınlığın ihtiyacı öğretmenler yetiştirilmektedir. Diğer iyi gelişme de Türkiye’den artık ders kitaplarının gelmesi engellenmeyecek olmasıdır. Ancak bu olumlu adımlara rağmen eğitimin esasına ilişkin olan özerkliği, anaokulları, öğretmen sorunu, azınlık liselerinin az sayıda ve kalitesizliği, eğitim araç gereçlerinin donanımsızlığı, bazı azınlık okullarının mülkiyeti meselesi gibi konular çözülmesi gereken alanlar olarak beklemektedir.³⁰⁶

3.5.2. Azınlık Kimliğine Uygun Eğitim İmkanlarının Yetersizliği ve Okul Öncesi Eğitim Sorunu

Azınlık eğitiminin bugünkü çarpık yapısı, hem Yunanistan’ın hem de Avrupa Birliği’nin vatandaşı olan azınlık çocuklarının yetersiz ve uyumsuz ikinci sınıf vatandaş olmasına yol açmaktadır.³⁰⁷ Azınlık eğitiminin özerk yapısı Yunanistan idaresi tarafından zaman içerisinde çıkartılan mevzuat ve uygulamalarla büyük tahribata uğramıştır. Yunanistan yönetimi, Batı Trakya Türk azınlığının yeteri kadar

³⁰⁴ Oran, **Yunanistan’ın Lozan...**, s.42

³⁰⁵ Aliosman ve Bağdatlı, **a.g.e.**, s.34

³⁰⁶ MAZLUMDER, **a.g.e.**, s.21

³⁰⁷ Aliosman ve Bağdatlı, **a.g.e.**, s.34

okul binası yapımına müsaade etmemektedir. Ayrıca azınlık mensupları izin alınamadığı için çocuklarını gönderebilecekleri kendilerine ait yuva ve anaokulu açamamakta ve Yunan okullarına göndermek zorunda kalmaktadır.³⁰⁸

Yunanistan'da 2006'da kabul edilen yasadın sonra artık azınlık mensupları çocuklarını 2007-2008 eğitim döneminden itibaren bir yıllık anaokuluna vermesi zorunlu hale gelmiştir. Bu düzenlemeye hazırlıksız yakalanan Türk azınlığın bir azınlık anaokulu bulunmadığı gibi çocuklarını Yunanca ders yapılan azınlık anaokullarına göndermek zorunda kalmışlardır.³⁰⁹ Yunanistan idaresi azınlık okullarında öğretmenlerin açıklamaları ve duyurularında her iki çift dilin kullanılmadığı gerekçesiyle önlem almıştır. Nisan 2016 tarihinde azınlık okullarına Doğu Makedonya Trakya Eğitim Müdürü Penayotis Keramaris tarafından gönderilen genelgede öğretmenlerin bundan sonra duyurularını sadece Yunanca yapılabileceği belirtilmiştir. Bu duruma azınlık temsilcilerinin büyük tepki göstermesi üzerine geri adım atılmış, gönderilen yeni genelgede iki devlet arasında yapılan Lozan Antlaşması ve ikili kültür protokollerine atıf yapılarak her iki dilin kullanımının bakanlıklarının ve devletin politikası olduğu vurgulanmıştır.³¹⁰

Sonuç olarak Yunanistan makamlarının Türk azınlığa karşı yürüttüğü eğitim politikalarına bakıldığında temeli, kültür ve eğitim seviyesi düşük bir azınlık yetiştirme amaçlı olduğu görülmektedir. Bu durum azınlığın sosyal ve kültürel konumu açısından yaşadığı topluma göre çok düşük düzeyde olmasına yol açmaktadır.

3.6. Kamu Hizmetlerinde Ayrımcılık Sorunu

Yunanistan'da Batı Trakya nüfusunun yarısını teşkil eden Batı Trakyalı Müslüman Türkler doğup büyüdüğü bölgelerinde ve Yunanistan genelinde devlet dairelerinde memur olarak istihdam edilmemektedir. Azınlık, Yunanistan vatandaşı olmalarına rağmen savcı, yargıç, polis gibi mesleklerde çalıştırılmamakta, gerekçe olarak da "dil sorunu" gösterilmektedir.³¹¹ Genel istihdam oranı ise azınlığın nüfusuyla ters orantılıdır. Sorunun azınlıktan kaynaklı problemlerinin en önemli sebebi Türk

³⁰⁸ Cin, Yunanistan'daki Müslüman...,s.117

³⁰⁹ MAZLUMDER, **a.g.e.**, s.25

³¹⁰, "Azınlık Okullarında Türkçe Kullanıma Kısıtlama", **Öğretmenin Sesi**, Nisan 2016, Sayı:114, s.4

³¹¹ Batı Trakya Haber Ajansı, "Batı Trakya Türklerinin Sorunları", (Çevrimiçi) <http://www.batitrakya.org/yazar/turgay-cin/bati-trakya-turklerinin-sorunlari.html>, 20 Mart 2015

azınlık okullarındaki kalitesiz ve yetersiz eğitimden mezun olanların iş bulmadaki dezavantajlı durumudur. Başta, din ve kimlik ayrımı gözetilerek kamu kurum ve kuruluşlarında Müslüman Türk azınlığı, örneğin memur, yargıç, savcı, polis olamadığı gibi, askerde hak etmiş olsalar dahi rütbe almaları zorlaştırılmıştır.³¹²

Uluslararası bağımsız İnsan hakları kuruluşlarından olan Helsinki Watch tarafından 1990 yılında ortaya konulan raporda azınlığın istihdam edilmeme sorununa dikkat çekilmiştir. Bu konuda Trakya Genel Sekreteri Kambellis, kendisi ile yapılan görüşmede ayrımcılık olduğunu kabul etmiş ama bu konuda bazı olumlu adımlar atıldığını belirtmiştir. Hâlbuki bahsi geçen raporda ve bazı raporlarda bu durum pek değişmemiştir. Örneğin İskeçe Valiliği'nde azınlıktan sadece bir kişi veteriner hizmetleri görevinde, Gümülüne Valiliği'nde ise sadece dört kişi çalışmaktadır. Belediyeler ise azınlık Türklerini sadece mevsimlik işlerde çalıştığı raporlara yansımıştır.³¹³ Üstelik Yunan ordusunda askerlik hizmetlerini yapan Türklere de aynı ayrımcılığın benzeri uygulanmaktadır. Yunan kökenli askerler ailelerinin bulunduğu bölgelerde askerliklerini yapabilmekte iken azınlığa mensup askerler genellikle geri hizmetlerde ve askerler ailelerinden uzakta sınır bölgelerinde görev verilmektedir.³¹⁴

3.7. Yunanistan Uyuşundan Çıkarılan Uyruksuz Kalanlar Sorunu ve Pasaport Uygulaması

Yunanistan tarafından uygulanan tedbirler genellikle idari tedbirlerdi. Bunun iki istisnasından biri Vatandaşlık Yasasının vatandaşlıktan çıkarılmayla ilgili 19. maddesinin uygulaması diğeri yasak bölge uygulamasıdır.³¹⁵ Yunan Vatandaşlık Yasasının 19. maddesinde “Yunan-olmayan (Non-Greek) etnik kökenden bir kişi, geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrılırsa, bu kişinin Yunan vatandaşlığını yitirdiğine hükmedilebilir. Bu hüküm, yurtdışında doğmuş ve oturmakta olan Yunan-olmayan etnik kökenli kişilere de uygulanır. Ana-babasından ikisi birden veya hayatta olanı vatandaşlığını yitirmiş olan reşit olmayan çocuklardan yurtdışında yaşayanlar da vatandaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir. Vatandaşlık Konseyi'nin aynı yönde

³¹² Cin, **a.g.e.**, s.122-152

³¹³ Helsinki Watch Report, **Destroying Ethnic...**

³¹⁴ BTDD, “Kamu Görevine Girerken Ayrımcılık”, (Çevrimiçi), <http://www.btdd.org.tr/sorunlarimiz/kamu-gorevine-girerken-ayrimcilik.html>, 3 Mayıs 2015

³¹⁵ Heraclides, **a.g.e.**, s.302

alacağı karara dayanarak bu konularda İçişleri Bakanı hüküm verir” denilmektedir. Bu hükümle birlikte Yunan vatandaşları ikiye ayrılmaktadır. Açıkça Grek olmayan etnik kökeni ayırarak ırkçı bir yaklaşım sergilenmiştir.³¹⁶

Vatandaşlık yasasının söz konusu maddesi 1998 yılında yürürlükten kaldırıldı, fakat bu maddeye dayanarak o yıla kadar 60.000 Batı Trakya Türk azınlığı vatandaşlıktan çıkartılmıştır. Üstelik Yunan Anayasası’nın 4/3. maddesinde “Yunan vatandaşlığı sıfatının geri alınması, (kişinin vatandaşlıktan çıkartılması) ancak, başka bir vatandaşlığın isteyerek kabul edilmesi veya yabancı bir ülkede milli çıkarlara aykırı faaliyette bulunulması durumlarında mümkün olabilir” hükmü bulunmasına rağmen anayasaya aykırı bir yasa düzenlemesiyle ayrımcı adımlar atılmıştır. Uygulanan yasanın 19. maddesi yürürlükten kaldırıldı ancak geriye yürütülmediğinden “1955-1998 yılları arasındaki bu ayrımcı/dışlayıcı uygulama sonucunda, Yunan resmi rakamlarına göre yaklaşık 60.000 Batı Trakya Türkü, Yunan vatandaşlığını yitirerek “Heimatlos” durumuna düşmüştür.³¹⁷ Yunan hükümetinin Batı Trakya’daki etnik kompozisyonu Yunanlılar lehine değiştirmek için başlattığı bu uygulamanın sonucunda mağdur durumda olan ve “vatansız” statüsüyle yaşayan 60 soydaşa 2007 yılında Yunan vatandaşlığı verilmesi dışında idari makamlarca herhangi bir şey yapılmamıştır. Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığını göçe zorlamak veya asimile etmek şeklinde özetlenebilecek politikaları neticesinde azınlığın 1920’li yıllarda Batı Trakya içindeki nüfusun %65’ini bulan oranı günümüzde %30'lara düşmüştür.³¹⁸

19. madde kapsamında vatandaşlıktan çıkartılarak “vatansızlık” statüsünde bulunan Batı Trakya Türk azınlığı vatandaşlıktan çıkarma işlemine karşı 60 günlük idari dava açma süresi geçtikten sonra kendilerine bildirimde bulunulmuş veya 60 günlük idari dava açma süresinin geçmesinin ardından vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bu nedenle, 60 günlük idari dava süresini geçiren mağdurlar konuyu mahkemeye taşıyamamaktadır. İç hukuk yolları da tüketilmediğinden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin ön koşulu sağlanamamaktadır.³¹⁹

³¹⁶ Eren, **Batı Trakya...**, s.88

³¹⁷ Murat Hatipoğlu, “Yunanistan’da Etnik Gruplar ve Azınlıklar”, Ankara, **SAEMK Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi**, 1999, s.34-35; Thomas Hammarberg, **Report by Thomas Hammarberg Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his Visit to Greece on 8-10 December 2008**, Council of Europe, CommDH(2009)9, s.7

³¹⁸ TC Dışişleri Bakanlığı, “Yunanistan’da Türk Varlığı”...,

³¹⁹ Duran, **a.g.e.**, s.144

Bir diğerk ihlal olan “Dönüşü Olmayan Pasaport” uygulaması da 1985’te ortaya çıkmıştır. Yunan yönetimi “dönüş dahil” ibaresini karalayarak yurtdışına çıkan azınlığın ülkeye dönüşünü engellemiş ve pasaportlarına el koymuştur. Bu uygulama, AİHM Sözleşmesinin 4 Numaralı Protokolünün 3/2. maddesinde “Kimse, yurttaşı olduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz” ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Neyse ki Yunanistan bu uygulamadan 1986 yılında vazgeçmiştir.³²⁰

3.8. Siyasi Yaşama Katılım Sorunu

1980’lerin sonuna kadar Batı Trakya Türk azınlığı, sorunlarını siyasi düzlemde dile getirmek için Yunan siyasi partilerinin listelerinden aday olan Türkleri seçerek parlamentoda temsil edilmekteydi. Azınlığın 1989 seçimlerinde ilk kez bağımsız milletvekili çıkarması Yunan yönetimini yeni önlemler almaya itmıştır. Siyasi katılım hakkının engellenmesine yönelik ortaya koyulan uygulamaları Helsinki İzleme Komitesi’nin 1990 yılında hazırlamış olduğu raporda dile getirmiştir;

- “Türkiye’den gelen seçmenlerin oy kullanmasını engellemek üzere Türk-Yunan sınır kapısının kapatılması,
- Hava bağlantılarının seçim haftasında bloke edilmesi,
- Seçimlerden bir gün önce Batı Trakya’ya otobüs seferlerinin durdurulması,
- Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif’in adaylıklarının seçimlerden çok kısa bir süre önce reddedilmesi ,
- Türk oylarının ağırlığını azaltmak amacıyla Yunan makamlarınca binlerce askerin oy kullanmak üzere otobüslerle Batı Trakya’ya getirilmesi,
- 1989 Temmuz seçimlerinde Türk bölgelerinde 231 olan seçim sandığının 190’a indirilerek, oy kullanmak isteyen kırsal bölgede yaşayan birinin bir iki saatlik bir mesafe kat etmeye zorlanması,
- Gümölcine ve İskeçe’de 44 seçim sandığının 5–6 Kasım gecesi 23.00–02.00 saatleri arasında açılarak, nihai oylama sonucunun hiçbir şekilde duyurulmaması,
- Müslüman/Türk azınlığa ikindi saatlerinden önce oy kullandırılmayarak, hükûmet memurları ve yerel görevlilerin oylarını kullandıktan sonra seçme hakkının verilmesi,
- Bir Türk kökenlinin oy kullanma esnasında dövülmesi,

³²⁰ Oran, Yunanistan’ın Lozan..., s.32-33

- *Türk bölgelerindeki 50 seçim noktasının, uzun kuyruğa rağmen, kanuni süreden erken kapatılması ve ancak muhalefet partilerinin protestosuyla tekrar açılması,*
- *Türklerin seçim kalelerinden biri olan Sofular Köyü'nde Türk adaylar için bir tek oyun dahi çıkmaması.*”³²¹

1990 yılında iki bağımsız Türk adayın parlamentoya girmesi üzerine, Yunan Parlamentosu Seçim Yasası'nda 24 Ekim 1990 tarihinde yaptığı değişiklikle azınlığın bağımsız olarak parlamentoya girmesini fiili olarak imkânsız hale getirmiştir. Bağımsız seçilebilmek için, ülke genelinde oyların en az % 3'ünü almak gerekmektedir. Bu oran Yunanistan genelinde Türk nüfusun 150 bin civarında olduğu kabul edilirse, 200 bin oyun elde edilmesi imkânsız olduğu rahatça anlaşılabılır.³²² 1990 tarihli ve 163 sayılı bu yeni seçim yasasında; “ *Bütün ülkede partilerin, koalisyonların, bağımsız listelerin ve münferit adayların almış olduğu geçerli oyların toplamının en az % 3'üne eşit sayıda oy almamış olan parti ve partiler koalisyonu veya bağımsız listeler veya münferit aday herhangi bir tasnifte ve hiçbir seçim bölgesinde milletvekili sandalyesinde hak kazanamaz*” denilmektedir.³²³

1989 yılında yapılan genel seçimlerde bağımsız ilk Türk milletvekili olarak Yunan Meclisi'ne girmeyi başaran Dr. Sadık Ahmet 10 Nisan 1991'de GTGB lokalinde düzenlenen bir toplantıda, yeni bir partiye ihtiyaç olduğunu açıklamıştır. Dr. Sadık Ahmet'in liderliğinde “Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi”nin kurulmasına kararlaştırılmıştır. Böylelikle Batı Trakya'da ilk siyasi örgütlenmenin yolu açılmıştır. Ancak, Türk azınlığın kendi milletvekilini seçilebilmeleri için %3'lük ülke barajından dolayı diğer siyasi partiler tarafından aday gösterilmeleri gerekmektedir.³²⁴

Yunanistan genelinde 1996 yılında yapılan parlamento seçimlerinde farklı Yunan partilerden aday olan üç Türk milletvekili seçilmeyi başarmıştır. Yunan Parlamentosuna giren milletvekilleri Rodop milletvekili Galip Galip PASOK'tan, İskeçe milletvekilleri Birol Akifoğlu YDP'den ve Rodop milletvekili Mustafa Mustafa ise Sol Koalisyonu Partisi'nden seçilmiştir. 9 Nisan 2000'de yapılan bir sonraki seçimlerde ise Türk azınlık meclise sadece bir milletvekili gönderebilmiştir.³²⁵ 10 Türk

³²¹ Helsinki Watch Report, **Destroying Ethnic...**,

³²² Oran, **Yunanistan'ın Lozan...**, s.40

³²³ Öksüz, **Batı Trakya...**, s.10

³²⁴ MAZLUMDER, **a.g.e.**, s.43-45

³²⁵ **A.e.**

adayın katıldığı 2004 seçimlerinde azınlık, parlamentoya yalnızca bir milletvekili ile girmeyi başaran Yeni Demokrasi Partisi (YDP)'nin Rodop adayı İlhan Ahmet'le temsil edilirken, 14 adayın katıldığı 2007 seçimlerinde ise Gümülcine'de PASOK'tan Ahmet Hacıosman, İskeçe'de ise yine PASOK'tan Çetin Mandacı seçilmiş, ancak YDP'den aday olan İlhan Ahmet iki parti arasındaki 125 oyluk aleyhine olan farkla meclise girememiştir.³²⁶ Bu dönemden sonra her seçimde ortalama 2-3 milletvekili ile temsil edilen Batı Trakya Türk azınlığı, sadece merkez partilerin içinde siyaset yapma imkanı bulmuş, kendi azınlık kimliği temelinde siyasal temsil düzeyine ulaşamamıştır.

3.9. Taşınmaz Mülk Edinmede İzin Sistemi ve Yasak Bölge Uygulaması Sorunu

Batı Trakya topraklarının Yunanistan idaresinde kaldığı 1920'lerden günümüze Türk azınlığın sahip olduğu topraklar ve mülkler günden güne azalmıştır. İlk başlarda toprağın % 84'ü gibi büyük bir bölümüne sahip olan Türk azınlığının, zamanla idari makamlarca yapılan kamulaştırmalar, toprak birleştirmeleri ve Yunan çiftçilerin azınlık mallarını almaya teşvik etmesi neticesinde topraklarının büyük kısmı elinden çıkmıştır.³²⁷ 30 Ocak 1923 tarihli Mübadele Sözleşmesi'nin 16. maddesinde “mübadele dışı bırakılacak bölgelerde oturanların mülkiyet haklarından serbestçe yararlanmalarına hiçbir engel çıkarılmayacaktır” hükmü yer almasına rağmen, 1938 tarihli 1366 sayılı “Sınır ve Kıyı Bölgelerinde Alım Satım Hakkının Kullanılmasının Yasaklanması Hakkında İhtiyaca İlişkin Yasa” ile Batı Trakya Türklerinin taşınmaz mülk edinmeleri yasaklanmıştı. Mülk edinmeyi izne bağlayan bu ayırıcı yasa, Türkiye ile aynı sınırdaki Batı Trakya Türklerine karşı uygulanmış, bu sayede yeni mülk edinmenin önüne geçilmiştir. 1991 yılında yeni bir düzenleme yapan Yunanistan, Batı Trakya Türklerinin sınırlı da olsa gayri menkul satın almasına izin vermiştir. Bu izin sistemi illerdeki Valiliklerde oluşturulan komisyonlar vasıtasıyla yerine getirilmeye başlanmıştır.³²⁸ 1993'ten sonra Yunanistan'ın yeni uygulamaları

³²⁶ ABTTF, “Batı Trakya Türk Azınlığı'ndan 2 Türk Milletvekili Seçildi”, 17 Eylül 2007, (Çevrimiçi), <https://www.abtff.org/html/index.php?link=detay&id=1299&grup=4&arsiv=0>, 2 Mart 2015

³²⁷ Human Rights Watch Report, “Greece: Improvements for Turkish Minority; Problems Remain”, Vol:4, Issue: 6, 20 April 1992, (Çevrimiçi) <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece924.pdf>, 3 Nisan 2015, Issue: 6, 20 April 1992, (Çevrimiçi) <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece924.pdf>, 3 Nisan 2015

³²⁸ Cin, **Batı Trakya...**, s.168

kapsamında bu ihlaller durdurulmuş gözükmekle birlikte 1366 Sayılı Yasa halen yürürlüktedir.³²⁹ Nihai hedefi etnik kimliği yok etmek olan Yunanistan yönetimi, esas geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan bu topluluğun topraksız kalmasını sağlamak ve ekonomik zorluklarla baş başa bırakarak göç etmesini sağlamaya çalışmaktadır.³³⁰

Ülke içerisinde azınlığın serbest dolaşımını engelleyen “Yasak Bölge Uygulaması” da 1955’te başlamıştır. Bu bölge, Batı Trakya’nın güneyinden kuzeyine doğru 8 km’lik Bulgaristan sınırından Türkiye’ye yakın olan bölgeyi kapsamaktadır. Yasak 1990’ların ortasında önce hafifletilmiş daha sonra kaldırılmıştır.³³¹

3.10. Ekonomik Sorunlar

Ekonomik faaliyet olarak Batı Trakya Türklerinin çoğu çiftçilik ile hayatını geçindirmektedir. Azınlığın ekonomik olarak ayakta kalabilmesinin en önemli aracı olan toprağın 1920’lerden günümüze -Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinin iyi olduğu dönemlerde bile- elinden yavaşça çıktığı görülmektedir. Başta kamulaştırmalar olmak üzere birçok idari tedbirlerle ve ayrımcı uygulamalarla azınlığın sahip olduğu araziler el değiştirmektedir. Kamulaştırma, arazi birleştirmeleri, tapu ve zilyetliği tanımama ve yeni taşınmaz edinmede getirilen kısıtlamalar gibi yollarla azınlığın sahip olduğu toprakları ellerinden alınmıştır.³³² Yunanistan yönetimi, azınlık mallarını satın alan Hristiyan yurttaşlara bankalarca özel kredi verilmesini temin etmiştir. Bir diğer toprak kaybına sebep olan uygulama kamulaştırmalardır. Bunun için kullanılan birinci hukuki dayanak, topraksız çiftçi ve hayvan yetiştiricisinin yerleştirilmesi için yapılan kamulaştırmaya ilişkin 2185/1952 Sayılı Yasadır. Kamulaştırmaya ilişkin ikinci dayanak ise, “kamusal gereksinme” ileri sürülerek, daha çok orta ve küçük ölçekli mülkiyet sahibi azınlık köylülerinin azınlık toprakları üzerinde askerî tesis, sanayi sitesi ve üniversite yapma amacıyla yapılan kamulaştırmalardır.³³³

Türk azınlığın topraklarını kaybetmesine sebep olan diğer bir uygulama da Yunanca “anadazmos” denilen uygulamadır. 821/1948 sayılı kanunla yapılan bu özel uygulamada, devlet mülk sahiplerinin yarıdan fazlasının dilekçesi ile toprak

³²⁹ Oran, *Yunanistan’ın Lozan...*, s.54

³³⁰ Cin, *Batı Trakya...*, s.168

³³¹ Oran, *Yunanistan’ın Lozan...*, s.33-34

³³² Hüseyin, *a.g.e.*, s.15

³³³ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde...*, 1999, s.236-241

sahiplerinin zamanla ekonomik olmaktan çıkan arazilerini birleştirip yeniden dağıtımını yapmaktadır. Ancak azınlığa verilen topraklar eskisine göre daha düşük değerde ve miktarda olmaktadır.³³⁴ Böylelikle, Batı Trakya Türk azınlığının kendi mülklerinde istedikleri gibi tasarruf etmelerinde engeller çıkartılarak, bu azınlığı topraksız bırakmak suretiyle “Anavatan” saydıkları yere göç etmesi amaçlanmaktadır.³³⁵

Batı Trakya Bölgesinde yoğun olarak tarımsal faaliyet üstlenen Türk azınlık daha çok emek yoğun üretim teknikleri gerektiren tütün üretimi ile geçimini sağlamaktadır. Ancak, mülkiyetin el değiştirmesi sonucu bölgenin en eski sahibi Türk azınlık fakirleşmiş, yaşam standartları ve refah açısından bölgedeki Gayrimüslim sakinlere göre geriye düşmüştür.³³⁶ Ülke ekonomisini önemli ölçüde tarım ve hizmet sektörünün sırtladığı Yunanistan’da Türk azınlık hem ülke içerisinde hem de AB bağlamında geliştirilen politikalardan oldukça fazla etkilenmektedir. Bir tarım ülkesi olan Yunanistan’ın GSMH’si içerisinde AB üyeliği boyunca tarım sektörünün payı gittikçe azaldığı görülmektedir. Üyeliğin ilk yılı 1981 yılında GSMH’den tarım sektörünün aldığı pay %17 iken, bu oran 2004 yılında %6,6’ya gerilemiştir. Batı Trakya Bölgesi ise ülke içerisinde daha fazla tarımsal özellik gösteren bir bölge ve tarımın Türk azınlığın ana geçim kaynağı olduğu düşünülürse ekonomik gelirin ne kadar düştüğü daha iyi anlaşılmaktadır.³³⁷

Avrupa Bölgesel Politika uygulamaları AB’ye 1981 yılında tam üye olan Yunanistan’ın çehresini her yönüyle değiştirmiştir. Yunanistan bu değişimin ve gelişiminde yapısal fon uygulamalarının ulaşımdan çevreye, altyapı hizmetlerinden eğitime kadar etkisi şüphesiz çok büyüktür.³³⁸ AB üyeliğinin Batı Trakya Türkleri açısından da önemli katkılar sağladığı aşîkârdır. Ancak azınlık üyeleri AB’nin sağlamış olduğu imkânlardan çoğunluk yerleşikler kadar yararlanamamıştır. Bu durum, toprak mülkiyetinin azınlık aleyhine azalmasından sonra bölge halkının

³³⁴ Eren, **Batı Trakya...**, s.104

³³⁵ Cin, **Yunanistan’daki Müslüman...**, s.122-152

³³⁶ Ahmet Serdar, “Tarihsel Süreç İçerisinde Batı Trakya Türklerinin Ekonomik ve Demografik Gelişimi”, **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, Cilt/Volume 3, Sayı/Number 2, Aralık/December 2014, s.100

³³⁷ Ahmet Serdar, **AB Üyeliğinin Yunanistan Ekonomisine Etkileri ve Türkiye’nin Üyeliği Bakımından Bir Değerlendirme**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Şahin, Bursa 2008, s. 89

³³⁸ Serdar, **AB Üyeliğinin Yunanistan...**, s.156

ekonomik eşitsizliğinin ikinci ana nedeni olarak görülmektedir. Diğer taraftan, Para Birliği ülke genelini olduğu gibi Batı Trakya bölgesini de olumsuz etkilemiş, yapılan fiyat ayarlamaları dar ve sabit gelirli Türk azınlığın gelirini düşürmüştür.³³⁹

Bununla birlikte, AB'nin bölgesel yakınlaştırma politikaları tüm Yunanistan'da olduğu gibi Batı Trakya bölgesinde de önemli gelişmelere yol açmıştır. Özellikle tarım sektörüne başta ATYGF'dan (Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu) sağlanan prim desteğiyle 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren Türk halkının yaşantısında refah artışı sağlamıştır. Ancak bölgenin gelişmesine önemli katkılar sağlayan AB bölgesel fon uygulamalarından azınlığın yeterince faydalanmayan Türk azınlığın ekonomik refahındaki iyileşme kalıcı olmamış ve yapısal bir dönüşüme yol açmamıştır.³⁴⁰

Özellikle, 2008 yılında ABD'den Avrupa'ya yayılan ekonomik krizin Yunanistan'da bıraktığı tahribat çok fazladır. Yunanistan hükümetinin krize çare olarak uyguladığı maliye politikaları krizden en çok etkilenen Batı Trakya'da yaşayan bölge halkını zor duruma düşürmüştür. Bu durum, dar gelirli yapısı nedeniyle bölgedeki en kırılgan grup olan Türk toplumunu şüphesiz daha çok etkilemiştir.³⁴¹

³³⁹ Serdar, **Tarihsel Süreç...**, s.101

³⁴⁰ **Ae.**, s.124

³⁴¹ **Ae.**, s.101

SONUÇ

Uluslararası ve bölgesel anlaşmalar incelendiğinde uluslararası hukukta azınlığın resmi bir tanımının bulunmadığı görülmektedir. Devletlerin azınlıklara uluslararası kişilik vermek istememeleri nedeniyle uluslararası sözleşmelerde genel olarak azınlığa mensup bireylerden bahsetmektedir. Ancak azınlık hakları konusu bireysel olduğu kadar, grubun hayatta kalmasını sağlayacak etnik, dilsel ya da dinsel özelliklerini kapsayan kolektif çerçeveye oturur. Uluslararası sistemin oluşturduğu azınlık rejimi, azınlığın bulunduğu devletin azınlıklara karşı bir takım yükümlülükler yüklenmesini sağlarken, bunun karşısında azınlıklara da yaşadıkları devletin toprak bütünlüğüne saygı göstermesi ve bu hakkını kötüye kullanmaması ödevini yükler. Aslında bu devletlerin azınlık hakları konusundaki çıkarlarının uyuştugu reelpolitiğin bir sonucudur.³⁴² Tarihsel seyir, ulus-devletlerin farklılıkları baskıcı ve asimilasyonist yöntemlerle ortadan kaldıramadığını, azınlıkların ayrılıkçı hareketlerle sonuç elde edemediğini ve uluslararası toplumun da azınlıkları yok sayarak uluslararası barış ve istikrarı sağlayamadığını göstermiştir.³⁴³

Esasen tarihsel süreçle birlikte azınlıklar ve azınlık hakları BM, Avrupa Konseyi, AGİT ve Avrupa Birliği gibi yapılar tarafından çeşitli sözleşmelerde kendine yer bulmuştur. Soğuk Savaşın bitimine kadar insan hakları ve azınlık hakları ayrımı söz konusu değildir. İnsan hak ve özgürlüklerinin tanınması ve geliştirilmesine ilişkin tüm uluslararası metinlerde devletlerin ülkesel bütünlüğü ve politik bağımsızlığı vurgusu ön plana çıkmaktadır. Bu ilke, BM, AK, AGİT vb. uluslararası kuruluşların hemen hemen bütün belgelerinde yer alır. 1990'lara kadar her zaman insan haklarının bir parçası olarak algılanan azınlık haklarının günümüzde salt insan hakları kategorisinde değerlendirilemeyeceği ortaya çıkmıştır. Ancak azınlık konusunun barındırdığı çatışmacı potansiyel azınlığın taleplerinin ulus-aşırı bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Azınlığın kendi kimliğini koruma talepleri yaşamış olduğu devletle çatışma durumunu ister istemez ortaya çıkarmaktadır. Azınlıkların

³⁴² Kurubaş, a.g.e., s.97

³⁴³ A.e., s.311

“kendi kaderini tayin hakkı” bağlamında ayrılıkçı talepleri nedeniyle uluslararası belgelerde de azınlık hakları “bireysel haklar” olarak ifade edilmiştir.

BM, Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin genel koruma mekanizması içinde azınlık mensubu kişilere kişisel başvuru imkanı vermekle birlikte yargısal niteliği eksik kalmıştır. Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi’nde ise kişiler değil tamamen devletler başvuru imkanından yararlanmaktadır. 1 Şubat 1995’te kabul edilen ve 1 Şubat 1998’de yürürlüğe giren Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi sadece ulusal azınlıklara mahsus düzenlenmiş ilk çok taraflı ve bağlayıcı uluslararası belge niteliğinde olması nedeniyle önemlidir. Avrupa Konseyi üyesi olmayan diğer devletlerin de imzasına açılan sözleşmenin zayıf tarafı ise imzacı devletlere sözleşmenin hükümlerini ülkesinde yaşayan hangi azınlık grubuna uygulanacağını belirleme yetkisi tanınmasıdır. AGİT’in azınlıklar konusundaki çalışmaları BM ve AK’dan daha fazladır. Ancak AGİT’in hazırlamış olduğu belgelerin, uluslararası ilişkilerde yargı organları ve benzer organlar önünde ve devletlerin iç işlerinde hukuki bir bağlayıcılığı bulunmadığından hak arama anlamında etkili değildir.

Genel olarak AB içerisindeki azınlıklar politikasına baktığımızda ise, henüz tüm ülkelerde uygulanan genel bir azınlık politikası standardının oluşmadığı ve her ülkenin kendi toplumsal dinamiklerine göre konuya yaklaştığı görülmektedir. AB açısından azınlıklarla ilgili resmi bir politika aracı bulunmamakla birlikte AK ve AGİT’in aksine azınlıkların korunmasına yönelik yasal bir çerçeveye de sahip değildir. AB’nin yetki alanı “sıralanmış yetkiler ilkesi”ne dayanmasından kaynaklanmaktadır. AB kurumsal olarak, sadece kurucu antlaşmalarda kendisine tanınmış olan alanlarda ve tespit edilen amaçlar doğrultusunda hareket edebilme yetkisine sahiptir. Ayrıca, AB organlarının elinde azınlıkların korunması ile ilgili AB anlaşmalarıyla belirlenen herhangi bir yetki yoktur. Bu nedenle, bu alana ilişkin tüzük, yönerge gibi hukuken bağlayıcı düzenlemeler çıkarılmamıştır. Azınlıkların korunması ile ilgili AB, Avrupa Konseyi tarafından belirlenen azınlık rejimini esas almıştır. Diğer taraftan, Avrupa Birliği’nin iç politikası ile dış politikasında azınlıklara yaklaşım farklılığı bulunmaktadır. Aday ülkeler için Avrupa Birliği’nin genişlemesi çerçevesinde 1993 Kopenhag Kriterleri’nin “azınlıklara saygı göstermek ve koruma” ilkesi koşul olarak sunulurken, üye ülkeler için zorlayıcı bir metin söz konusu değildir. Yani, AB’nin

azınlıkların korunması konusundaki beklentileri ve yaptırımları üyelerden ziyade, yeni üye olacak ülkelere karşıdır ve ihlal durumunda mevcut üyelere yönelik herhangi bir itiraz mekanizması yoktur. Bu durum-AB'nin bu tutarsızlığı- kendi politik kararlılığı konusunda inandırıcılığını kaybetmesine neden olmaktadır.

AB'nin ana organları, Birlik içerisinde azınlık haklarının korunması hususunda önemli katkılar yapmaktadır. AB Komisyonu AB'nin azınlıklar politikasına geliştirmeye yönelik raporlar yayınlamakta ve bölgesel veya azınlık dil veya kültürlerinin korunması ve teşvik edilmesi yönünde yoğunlaşmaktadır. Bu şekilde, sınır ötesi azınlıkların korunmasıyla farklı ülkelere dağılmış olan dil gruplarının aralarında ilişkilerin geliştirilerek bölgeler düzeyinde ortak bir çıkar sağlanabilecek ve bunun AB bütünleşmesine önemli katkıları olacaktır. AB'nin bir diğer organı olan Avrupa Parlamentosu ise Birlik içinde ve dışında azınlıklarla ilgili gelişmeleri takip ederek, azınlık haklarının ihlal edildiği durumlarda kınama, ekonomik yaptırım uygulama gibi çeşitli kararlar almaktadır.

Sonuç olarak, uluslararası insan hakları hukuku içinde sayılan azınlık haklarına uluslararası güvence açısından henüz etkin koruma sağlandığı söylenemez. Genel olarak ortaya konulan uluslararası belgelerde azınlık rejiminin Avrupa merkezli normlarla oluşturulduğundan bölgesel nitelikli, bağlam olarak bireysel, insan haklarını esas alan ve devletçi ilkeleri öne çıkaran özelliklerde olduğunu görüyoruz.

1920 yılından beri Türk milliyetçiliği ile Yunan milliyetçiliği arasında anlaşmazlık konusu olan ve Yunanistan'daki tek azınlık olan Batı Trakya Türkleri'nin hukuki statüsü Lozan Sistemi ile belirlenmiştir. Yunan hükümeti tarafından Türk azınlığı olarak tanınmamasına rağmen, azınlık statüsü uluslararası güvence altına alınmış tek topluluk olma özelliği taşıyan bu azınlık grubunun Türkiye açısından diğer belirgin özelliği de Türkiye'nin uluslararası ve ikili anlaşmalar yaparak yurtdışında bıraktığı tek azınlık olmasıdır. Azınlık rejiminin tanınmasını iki ayrı döneme bölmek mümkündür. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1830 Londra Protokolü ile başlayan süreç Balkan Savaşları sonrası imzalanan 1913 Atina Anlaşması ve 3 Numaralı Protokolü ile devam etmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrası oluşan Milletler Cemiyeti sisteminde Yunanistan'a azınlıklar konusunda yüklenmiş olduğu anlaşmalardan Yunan Sevr'inin de dahil olduğu anlaşmalara birinci dönem; Lozan sistemi içerisinde imzalanan Ocak 1923 Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine

İlişkin Sözleşme ve Protokol ile Lozan Antlaşması ve devamında imzalanan 1926 tarihli Atina, 1930 tarihli Ankara ve son olarak 1933 tarihli Ankara Anlaşmalarını kapsayan dönem de ikinci dönem olarak adlandırılabilir. Yunanistan ile Türkiye arasında 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması, hem Batı Trakya Türk azınlığı için hem de azınlık haklarının özü ve korunması bakımından ortaya çıkan sistemler arasında, ileri düzeyde koruma sağlayan ender anlaşmalar arasındadır. Anlaşmanın “Azınlıkların Korunması” başlığını taşıyan 37-44'üncü maddeleri Türkiye'deki “Müslüman olmayan” azınlıkların statüsünü saptamış, bu maddelerden sonra gelen 45. madde hükmüne göre Lozan'daki azınlık koruma hükümleri Batı Trakya Müslümanları için tanınmış ve “karşılıklılık” olma durumuna göre de her ülkenin azınlık haklarına rıza göstermesi şart koşulmuştur. Lozan Antlaşması metinlerinde geçen Müslüman kimliği Türklüğe atfen yapıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü Osmanlı ‘millet sistemi’nde din, ırksal aidiyetten daha uygun bir kıstas olarak kullanılmıştır.

Yunanistan-Türkiye ilişkilerini ve Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığına karşı tutumunu dönemsel olarak üçe ayırmak mümkündür. 1920'lerin başından 1967 yılındaki Cunta Rejimine kadarki dönem; özellikle Cunta Rejiminin devrilmesinden 1991 ilkbaharına kadarki Mitçotakis hükümeti dönemine kadar Türk azınlığı hakkında bir takım idari kararlar uygulandığı dönem; ve 1990'lardan sonra Yunanistan'ın azınlıklara karşı tutumunda büyük değişikliklerin olduğu dönem olarak ayrılabilir. AB içinde yer almanın verdiği güven duygusu ve genel demokratikleşme çabalarıyla birlikte Yunanistan azınlıkların üstündeki baskısını azaltmış, asimilasyon ve inkar politikasından tanıma ve koruma politikasına doğru yavaş da olsa ilerlemeler sağlanmıştır. 1990-1995 arası dönemde azınlıkların korunmasına yönelik Avrupa'da standartlar oluşturulmaya çalışıldığı dönemde Yunanistan'ın Türk azınlığa karşı tutumunda büyük değişimin başladığını görüyoruz. Yunanistan'ın azınlıklara karşı uyguladığı politika değişikliğinde bir taraftan AK, AGİT ve Helsinki İzleme Komitesi gibi sivil toplum örgütlerinin aracılığıyla daha da gelişen uluslararası insan hakları ve azınlık koruma rejimi, diğer taraftan aynı dönemde eski Doğu Bloku ülkelerinde yaşanan etnik çatışmalar etki etmiştir. Yunanistan bugün Batı Trakya Türk azınlığına karşı yapmış olduğu uygulamalarda yanlış yaptığını, Lozan Antlaşması'nda verilen azınlık hakkını “isteksizce ve azınlığı kontrol etmek” amacıyla verildiğini resmi olarak

kabul etmektedir.³⁴⁴ 2000’li yıllarla birlikte Türk azınlığın problemleri azalmış olsa da, durumun düzeltilmesi yönündeki siyasi isteğe rağmen düzenleme yapılması gereken alanlar oldukça çoktur. Yunanistan’ın bu azınlık grubuna karşı son zamanlardaki görece iyileşen uygulamaları “vatandaşlık hakları” bağlamında hakların kullanılmasından ibaret olduğundan, “azınlık hakları” çerçevesinde herhangi bir tanıma ve iyileşmeden bahsedilememektedir.

Yunanistan’da ortaya çıkan azınlık sorunu Trakya’nın jeopolitik konumunun bir fonksiyonudur. Türkler ve Yunanlılar, birbirlerini karşılıklı olarak, “öteki” olarak konumlandıran ve algılayan iki millettir. Yunanistan tarafından Yunan ulusal kimliğinin oluşumunda Türk karşıtlığı önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Yunanistan bu azınlığı etnik kimliklerini inkar ederek “ Müslüman Helenler” olarak görmektedir. Bu durum Türk azınlığın sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki alanlarda vatandaşı olduğu ülkenin baskısıyla Türkiye’ye veya başka yerlere göç etmesine sebep olmuştur. Bu konuda Yunanistan’ın bu olumsuz tutumunun altında yatan en önemli neden, Batı Trakya Türk azınlığının Yunanistan’la sorunları olan bir akraba-devlet olan Türkiye ile sınırdaş olmasıdır. Bundan dolayı Yunanistan bu azınlık grubunu ciddi bir güvenlik sorunu olarak algılamakta, ülkenin toprak bütünlüğü ve ulusal kimliği açısından tehdit unsuru olarak görmektedir.

Batı Trakya’daki Türk azınlık ile Yunan halkı arasında cereyan eden yerel düzeydeki ilişkilerde eşitsizlikler sadece etnik/kültürel düzeyde değil aynı zamanda sınıfsal farklılıklarda da görülmektedir. Azınlığın sosyal ve kültürel konumu içinde yaşadığı topluma göre çok düşük düzeydedir. Ayrıca, azınlıkların korunması bakımından Türkiye ve Yunanistan arasında tam bir “asimetri” bulunmaktadır. Bu olumsuz karşılıklılığın maliyetine diğer ülkede yaşayan azınlık katlanmaktadır. Bu maliyetten en çok payı alan da Batı Trakya Türk azınlığıdır.³⁴⁵ Belirli alanlarda ve belirli dönemlerde iyileşmeler yaşansa da, günümüzde Batı Trakya’da yaşayan Türk azınlığına yönelik azınlık hakları bağlamında örgütlenme özgürlüğü, etnik kimlik, din

³⁴⁴Christos L. Rozakis, “The International Protection of Minorities in Greece”, **Greece in a Changing Europe: Between European Integration and Balkan Disintegration?**, Der. Kevin Featherstone ve Kostas Ifantis, Manchester, **Manchester University Press**, 1996’dan aktaran Heraclides, **a.g.e.**, s.302

³⁴⁵Oran, **Yunanistan’ın Lozan...**, s.76-77

ve vicdan özgürlüğü, vakıflar, siyasal yaşama katılım, kamuda istihdam, vatandaşlık ve eğitim gibi alanlarda azınlık ihlalleri devam etmektedir.

Batı Trakya Türk azınlığının en belirgin özelliği, azınlık hakları bağlamında sahip olduğu statünün milletlerarası hukuk tarafından onaylanmış olmasıdır. Yunanistan'ın imzalamış olduğu milletlerarası anlaşmalar ve bu anlaşmaları kanun üstünde tanıyan anayasası çerçevesinde Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığa karşı yükümlülükleri olmasına rağmen, bu yükümlülükler yerine getirilmemektedir. Üstelik Batı Trakya Türklerinin azınlık hakları ihlallerine maruz kalması üyesi bulunduğu AB'nin sahip olduğu değerler ile çelişmektedir. 35 yıldan beri AB üyesi olan ve temel insan haklarının korunmasını amaçlayan uluslararası metinlerin çoğunu imzalayan Yunanistan'da Türk azınlığın sorunları devam etmekle birlikte, Yunanistan azınlıklarla ilgili yaşanan ihlalleri gözden geçirmek zorunda kalmış ve uygulamaya koyduğu yeni politikasıyla ters düşen uygulamaların bir kısmını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ancak geline nokta hem ikili hem de uluslararası anlaşmalarca Türk azınlığına idari, siyasi ve hukuki birçok hak tanınmış iken, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu Yunanistan tarafından bu haklardan yararlanması hususunda bir çok zorluk çıkartıldığı görülmektedir. Yunanistan bu grubun hukuki anlamda azınlık olmasını sağlayan tüm enstrümanları yok sayarak hukuki özerkliğini elinden almada önemli mesafeler kat etmiştir. En önemlisi Yunanistan'ın Türk azınlığına karşı uluslararası anlaşmalarla yükümlülük altına girdiği haklar azınlığın kolektif haklarıdır, bu nedenle bu haklar bireysel haklar veya insan hakları çerçevesinde değerlendirilmemelidir.

Özellikle çalışmada ele alınan dernekleşme özgürlüğü ekseninde yaşanan sorunlar güncelliğini korumaktadır. Batı Trakya Türk azınlığının etnik anlamda varlığını ortaya koyacak ve azınlığın haklarını kolektif biçimde savunacak örgütlenme biçimleri hayati öneme sahiptir. Batı Trakya Türklerinin tarihinde önemli yeri olan ve adında "Türk" ifadesi geçen İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği gibi başlıca dernekler Yunanistan idari ve yargı makamlarınca alınmış kararlarla karşı karşıyadır. Bunlara karşı azınlık, iç hukuki yollara başvurmuş ve haklarını uluslararası platformlarda aramıştır. Bu üç dernek haricinde yeni kurulan derneklere de etnik veya azınlık adı taşımasına müsaade edilmemektedir. Yunanistan bu dernekleri isimleri dolayısıyla devletin bütünlüğüne karşı bir risk olarak görmüştür. AB üyesi Yunanistan'da istenmeyen ve yasak olan

asında “Türk” kavramı ve kimliği ile ilgilidir. Bu engellemelerin temel gerekçesi Türk kimliğinin vurgulanmasını önlemektir.

Yunanistan’ın da taraf olduğu birçok uluslararası hukuk düzenlemesi, temel insan haklarının bir parçası olan ifade özgürlüğü alanında devletlere kişilerin kimliklerini ifade etmeleri ve geliştirmelerini sağlamak görevi vermekte, bu alana yapılan müdahale temel hak ve özgürlüklerin ihlali saymaktadır. AİHM’in azınlığın kurduğu üç dernekle ilgili verdiği ihlal kararlarına rağmen Yunan yetkilileri sorunların çözümü doğrultusunda çaba göstermemiş ve bir tür oyalama taktiği sergilemiştir. Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığının en temel haklarından olan dernekleşme özgürlüğü alanında ortaya koyduğu kısıtlamalar bir bakıma bu azınlık grubunun “kendi kaderini tayin hakkı” vasıtasıyla taleplerinin ayrılıkçılığa varacağı endişesinden kaynaklanmaktadır. Esasen, Batı Trakya Türk azınlığı kendisini “Türk” olarak tanımlamaktadır ve bu tanımlama kendilerini “subjektif kimlik”³⁴⁶ olarak ifade etmesinden başka bir şey değildir. Yunanistan’dan beklenen ülkesi içinde barındırdığı Türk azınlığa karşı ayrımcı olmayan, hukuk devleti ve azınlıkların korunması ilkelerine saygılı bir politika gütmesidir.

Lozan’dan başka azınlık haklarını düzenleyen herhangi bir anlaşmayı tanımadığını belirten Yunanistan’a karşı Batı Trakya Türk azınlığı, özellikle 1913 Atina Antlaşması’nı ve bu Antlaşmaya eklenen 3 numaralı Protokolü ile Lozan Barış Antlaşması’na ekli XVI.Nolu Protokol’de tanıdığı Yunan Sevr’indeki azınlık hükümlerinin uluslararası hukuk açısından geçerli olduğunu tüm uluslararası platformlarda ısrarla dile getirmeye çalışmalıdır. Azınlığın içinde yaşadığı toplumda eğitim seviyesi yüksek bir grup haline gelebilmesi için Lozan Antlaşması esas alınarak iki ülke arasında önceki yıllarda yapılmış olan 1951 tarihli Kültür Anlaşması tadil edilip günümüz koşullarında azınlığın ihtiyaçlarına göre yeni düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

Azınlığın hayat standardını artıracak imkanların geliştirilmesi gerekir. Bu amaçla azınlık, ekonomik faaliyetlerde tarımsal alana bağımlılıktan kurtularak değişik sektörlerde hem işveren hem de işçi olarak yer almalıdır. Vatandaşlık hakkının yeniden elde edilmesi anlamında, yargı yolu kapalı olduğundan 19. Madde mağdurlarının sorunlarının çözülmesi

³⁴⁶ Subjektif Kimlik bireyin özgür iradesi ile belirlediği kimliktir. Bkz. Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar...**, s.76

için Yunanistan hkmetine başvurularak hakların iadesi istenilmelidir. Yine azınlık tarafından, AB nezdinde Avrupa Parlamentosu'na şikayet mekanizmalarını harekete geçirerek kınama kararlarının alınması sağlanmalı ve Avrupa Komisyonu vasıtasıyla da bilgilendirme, rapor sunma gibi yöntemler denenmelidir.

Yunanistan'ın siyasi ve idari makamlarının uygulama ve söylemleriyle, özellikle geç nesiller arasında yayılan yabancı düşmanlığına karşı mücadele politikaları geliştirmesi gerekmektedir. Yunanistan devlet olarak Batı Trakya Türk azınlığını yaşadığı toplumla ve devletiyle barışık hale getirmenin imkanlarını ortaya koymalıdır. Bu ancak, azınlığa karşı tarihsel histeriden kaynaklı uygulamaların gözden geçirilerek onların farklı kimliğine ve kültürel çeşitliliğine sahip çıkılmasıyla mümkün olacaktır. Buna karşın Türk azınlığı kendini yaşadığı toplumdan soyutlamadan hem kendi kültürünü, tarihsel mirasını ve kazanımlarını korumanın hem de asimile olmadan eklemlenen bir toplum yapısına dönüşmenin yollarını aramalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAP, DERGİ, TEZ, RAPOR

- Adıyeke, Ayşe Nükhet: “Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: Cemaat-ı İslamiyeler 1913-1938”, Ankara, **SAEMK Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi 1**, 2001,s.1-7
- Akbulut, Olgun: **Barış İçinde Birlikte Yaşamının Hukuk Zemini**, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2008
- Aliosman, Cahit ve Bağdatlı, Mehmet: “Trakya’da Azınlık Eğitimi (2002 Yılında Çözüm Arayışları İçin Yeni Bir Perspektif)”, Gümölcine, **Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği Yayınları**, 2002, s.32-35
- Alpkaya, Gökçen: “Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Azınlıklara İlişkin Bazı Gelişmeler”, **TODAI İnsan Hakları Yıllığı**, 1992, s.148-171
- Alexandris, Alexis: “The Greek Minority in Istanbul and Greek-Turkish Relations, 1918-1974”, **American Historical Review**, Cilt 99, Sayı 2, 1994, s. 606-607.
- Aktoprak, Elçin: “Avrupa Birliği ve Ulusal Azınlıklar”, **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği**, Der. Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2008
- Arsava, Ayşe Füsun: **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara, AÜSBF Yayını, 1993
- Aydın, Suavi: “Azınlık Kavramına İçeriden Bakmak”, **Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, Der. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı, İstanbul, Tesev Yayınları, 2005

- Aykoç, Emre: **Türkiye ve Yunanistan'ın Azınlık Politikaları: İkili İlişkiler, Ulusçuluklar ve Azınlık Hakları Ekseninde Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009
- Bostancı, Aydın: “Dernekleşme özgürlüğü ve yargının tutumu”, **Azınlıkça Dergisi**, Sayı: 47, Mayıs 2009
- Bulmer, Martin: ‘Race and Ethnicity’, **Key Variables in Social Investigation**, Der. R. G. Burgess, London, Routledge, 1986
- Canatan, Kadir: **Avrupa'da ulusal Azınlıklar Hollanda Friesland Örneği**, İstanbul, Yarı Yayınları, 2013
- Cin, Turgay: **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu)**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003
- Cin, Turgay: “Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı:1, 2009, s. 155-176
- Contestabile, Domenico ve Solonari, Vladimir: “Situation of the Muslim Minority in Thrace”, **Council of Europe Committee on Legal Affairs and Human Rights Report**, Par.17, March 7, 2000, s.1-13
- Çavuşoğlu, Naz: **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, İstanbul, Su Yayınları, 2001
- Duran, İsmail: **Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**, Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008
- Duvan, Ayşe Özkan: “Avrupa Birliği ve Azınlık Hakları”, **Avrasya Dosyası**, 2004, s.197-201
- Eren, Halit: “Müftülük Davası”, **Batı Trakya'nın Sesi**, 1993, s.10-11
- Fein, Bruce: “Greek Human Rights Violations Against Its Turkish Minority in Western Thrace”, **Global Politician**, March 23, 2008, s.1-2

- Galip, Salahaddin: **Batı Trakya’da Yazabildiklerimden**, İstanbul, Kastas Yayınevi, 1998
- Gemalmaz, Mehmet S.: **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, İstanbul, Beta Basım, 2001, s.253-254
- Gemalmaz, Mehmet S.: **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri, I. Cilt: Bölgesel Sistemler**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2010
- Genç, Mehmet: **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı, 1. Cilt**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1999
- Görüm, Yasemin: **Avrupa Konseyi, AGİT ve AB’de Azınlık Hakları ve Batı Trakya Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006
- Halil, İlknur: “Batı Trakya Türk Okullarında 1923’ten Günümüze Eğitim ve Öğretim”, **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 2000
- Hammarberg, Thomas: **Report by Thomas Hammarberg Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his Visit to Greece on 8-10 December 2008**, Council of Europe, CommDH(2009)9
- Hartney, Michael: “Some Confusions Concerning Collective Rights” **The Rights of Minority Cultures**, Der. Will Kymlicka, Oxford University Press, 1995
- Hatipoğlu, Murat: **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923–1954**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1997
- Hatipoğlu, Murat: “Yunanistan’da Etnik Gruplar ve Azınlıklar”, Ankara, **SAEMK Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi**, 1999, s.34-35
- Heraclides, Alexis: **Yunanistan ve “Doğu’dan Gelen Tehlike” Türkiye Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, Çev. Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002
- Hurşit, Şerafettin: **Lozan Antlaşması’ndan Günümüze: Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, Gümölcine, yy., 2006

- Hüseyin, Necmettin: **Tarihe Bir Not**, İstanbul, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayını, 2004
- İnanç, Zeri: **Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları**, Der., Ankara, Ütopya Yayınları, 2004
- Keleştimur, Bedrettin: “Batı Trakya Türklüğü ve Yunan Mezalimi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 1998, s.26-27
- Kurban, Dilek: “Avrupa Birliği’nin Anayasal Düzeninde Azınlık Hakları: Açılımlar, Fırsatlar ve Olasılıklar”, **Türkiye’de Çoğunluk ve Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, Der. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı, İstanbul, TESEV Yayınları, 2005, s.200-223
- Kurubaş, Erol: **Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, Ankara, Asil Yayınları, 2006
- Kymlicka, Will: **Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi**, Çev. Abdullah Yılmaz, Oxford University Press, 1998, s.30
- Mavrommatis, Giorgos: **Kalkanca’nın Çocukları Yunanistan’da Bir Müslüman Azınlık Toplumunda Yoksulluk, Sosyal İzolasyon ve Eğitim**, Çev. Berin Mysli, İstanbul, Kitap Yayınevi, Aralık, 2007
- MAZLUMDER: **Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu**, İstanbul, 2012
- Nas, Çiğdem: “Avrupa Parlamentosu’nun Etnik Azınlıklara Bakışı ve Türkiye”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar**, Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s.390-393
- Oran, Baskın: **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2009
- Oran, Baskın: **‘Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İhtihat, Uygulama’**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004
- Oran, Baskın: **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986
- Oran, Baskın: **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1991

- Oran, Baskın: “Yunanistan’ın Lozan İhlalleri”, Ankara, **SAEMK**, 1999, s.37-44
- Öğretmenin Sesi: “Azınlık Okullarında Türkçe Kullanıma Kısıtlama”, y.y., Nisan 2016, Sayı:114, s.4
- Öğretmenin Sesi: “Okullarımıza Yine Kilit Vuruldu”, y.y., Eylül 2015, Sayı:207, s.3
- Öksüz, Hikmet: **Batı Trakya Türkleri**, Çorum, Karam Yayınları, 2006
- Öksüz, Hükmət: **Lozan’da Azınlıklar Meselesi**, Türk Yurdu, 1997
- Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Ankara, Turhan Kitabevi, 1999
- PEKEM: **A Report On Western Thrace Turkish Minority**, Gümülcine, 2014
- Pentassuglia, Gaetano: **Minorities In International Law**, Strasbourg, Council Of Europe Publishing, 2002
- Preece, Jennifer J.: **Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi**, Çev. Ayşegül Demir, İstanbul, Don Kişot Yayınları, 2001
- Preece, Jennifer J.: “Minority Rights in Europe: From Westphalia to Helsinki”, **Review of International Studies**, 1997, s.75-92
- Preece, Jennifer J.: **Minority Rights: Between Diversity and Community**, Cambridge, Polity Press, 2005
- Preece, Jennifer J.: “National Minority Rights Enforcement in Europe: a Difficult Balancing Act”, **The International Journal of Peace Studies**, 1998, Cilt 3, Sayı 2, s.35-54
- Rozakis, Christos L.: “The International Protection of Minorities in Greece”, **Greece in a Changing Europe: Between European Integration and Balkan Disintegration?**, Der. Kevin Featherstone ve Kostas Ifantis, Manchester, **Manchester University Press**, 1996, s.35-36
- Sasse, Gwendolyn ve Thielemann, Eiko: “A Research Agenda for the Study of Migrants and Minorities in Europe’”, London, **Journal of Common Market Studies**, 2005, Cilt 43, Sayı 4, s. 655-671

- Serdar, Ahmet: “Tarihsel Süreç İçerisinde Batı Trakya Türklerinin Ekonomik ve Demografik Gelişimi”, **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, Aralık 2014, s.97-126
- Serdar, Ahmet: **AB Üyeliğinin Yunanistan Ekonomisine Etkileri ve Türkiye’nin Üyeliği Bakımından Bir Değerlendirme**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bursa, 2008
- Şentürk, Cem: **Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006
- Şenol, Cem: “AİHS Hükümleri ve AİHM Kararlarının Devletlerin Egemenlikleri Üzerindeki Etkisi”, **Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2012, s. 260-284
- Taşdemir, Hakan ve Saraçlı, Murat: “Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2007, Cilt.2, No.8, s.25-35
- Toluner, Sevin: **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000
- Türkmen, Füsun: “Avrupa Birliği ve İnsan Hakları”, **Adım Adım Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Kitapları, Ekim, 2003, s.139
- Ürer, Levent: **Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003
- Yaşar, Fatma Tunç: **Batı Trakya: Meriç’in Öbür Yakası**, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2005
- Yerasimos, Stefanos: **Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu**, Çev. Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2010
- Yıldız, Selahattin: “Müftülük Sorunu”, **Batı Trakya Dergisi**, 1990, s.62-63

İNTERNET KAYNAKLARI

“AB’de Önemli Bir Adım: Lizbon Antlaşması”, (Çevrimiçi)
<https://www.mess.org.tr/ti.asp?eid=3516&icid=0>, 19 Mart 2015

ABTTF, “Batı Trakya Türk Azınlığı’ndan 2 Türk Milletvekili Seçildi”, 17 Eylül 2007, (Çevrimiçi),
<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=1299&grup=4&arsiv=0>, 2 Mart 2015

AGİK 1989 Viyana Kapanış Belgesi, (Çevrimiçi),
<http://www.osce.org/mc/40881?download=true>, 5 Mart 2015

AGİK 1990 Kopenhag Belgesi, (Çevrimiçi),
<http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>, 5 Mart 2015

“Avrupa Birliği’nde Lizbon Anlaşması dönemi başladı” (Çevrimiçi)
http://aktueldergi.de/index.php?option=com_content&view=article&id=564:avrupa-birliinde-lizbon-antlamas-doenemi-balad&catid=17:avrupa&Itemid=35, 13 Mart 2015

Batı Trakya Haber Ajansı, “Batı Trakya Türklerinin Sorunları”, (Çevrimiçi)
<http://www.batitrakya.org/yazar/turgay-cin/bati-trakya-turklerinin-sorunlari.html>, 20 Mart 2015

BTDD, “Kamu Görevine Girerken Ayrımcılık”, (Çevrimiçi),
<http://www.btdd.org.tr/sorunlarimiz/kamu-gorevine-girerken-ayrimcilik.html>, 3 Mayıs 2015

“Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun 7/3878 Sayılı Yazılı Soyu Önergesine verdiği cevap”, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b079m.htm>, 26.03.2015,

“Dernek kurma özgürlüğü alanındaki sorunlar AGİT’in gündeminde” **Millet Gazetesi**, (Çevrimiçi), <http://www.milletgazetesi.gr/view.php?nid=3344>, 3 Ağustos 2015

ECRI, **Second Report on Greece**, 10 December 1999, s. 18, (Çevrimiçi),
http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_02/02_CbC_eng/02-cbc-greece-eng.pdf, 16 Temmuz 2015

İskeçe Türk Birliği Resmi Sitesi, “Hukuki Süreç”, (Çevrimiçi),
http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=hukuki_surec, 12 Aralık 2014

Hellenic Ministry of Foreign Affairs, “The Muslim Minority of Grek Thrace”, (Çevrimiçi), <http://www.hri.org/MFA/foreign/musminen.htm>, 11 Ocak 2015

Helsinki Watch Report, **Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece**, 1990, (Çevrimiçi), <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece908.pdf>, 1 Mart 2015

Human Rights Council, 3,A/HRC/10/11/Add.3 18 February 2009, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/49b7b2e52.html>, 5 Mayıs 2015

Human Rights Watch, **Greece: Improvements for Turkish Minority; Problems Remain**, Vol:4, Issue: 6, 20 April 1992, (Çevrimiçi), <http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece924.pdf>, 3 Nisan 2015

İHEB, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, 25 Mayıs 2015

KSH, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>, 25 Mayıs 2015

“Vakıf Yasasına Hayır”, **Öğretmenin Sesi**, (Çevrimiçi), <http://www.ogretmeninsesi.org/dergi/117/guncel.asp>, 15 Temmuz 2015

TC Dışişleri Bakanlığı, “Yunanistan’da Türk Varlığı”, (Çevrimiçi), <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, 4 Nisan 2015

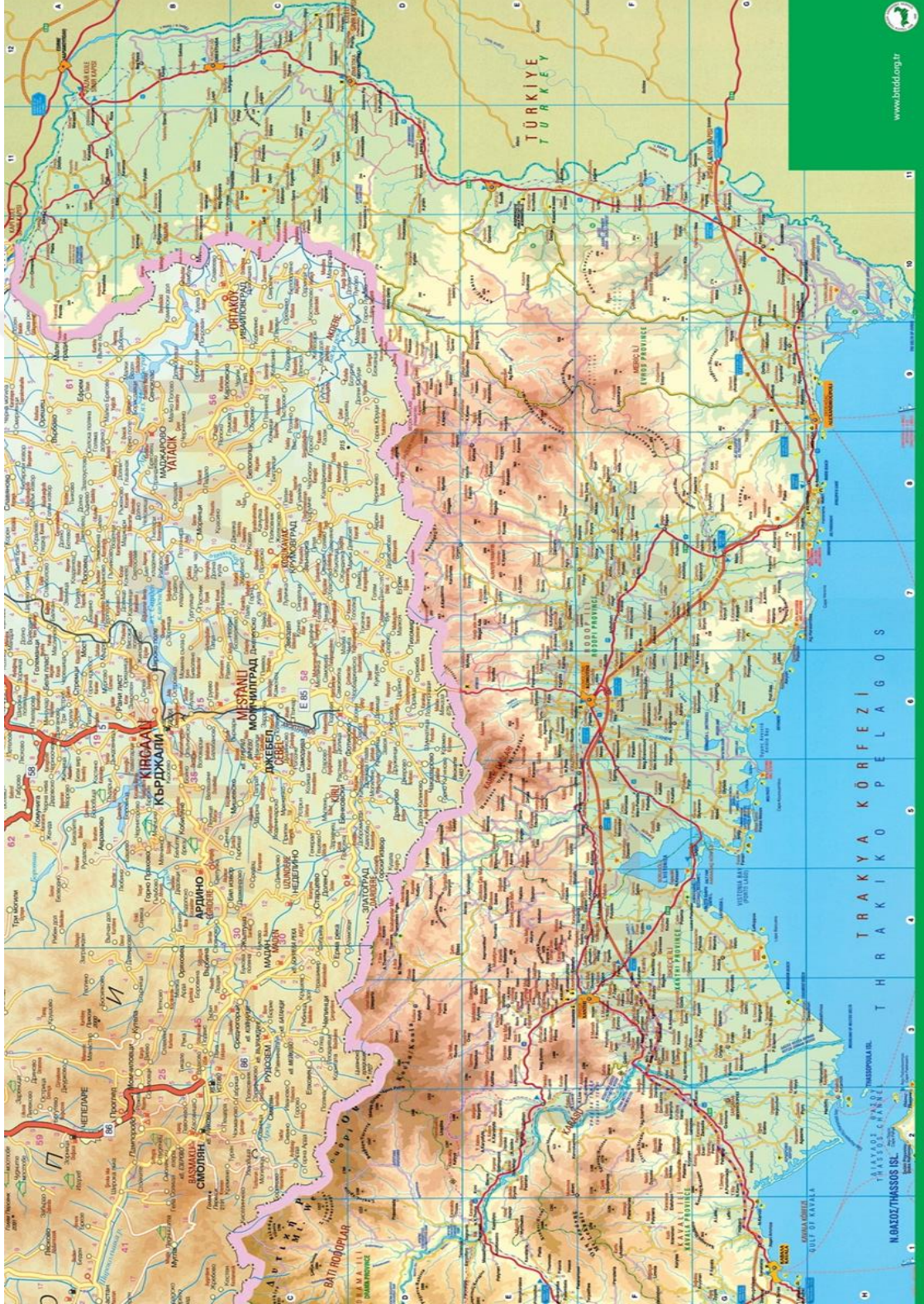
“Toplanma ve dernekleşme özgürlüğü AGİT İnsani Boyut Ek Toplantısı’nda ele alındı”, **Gündem Gazetesi**, (Çevrimiçi), http://www.gundemgazetesi.com/news/detay_manset.php?id=1705, 3 Mart 2015

(Çevrimiçi), <http://www.abhaber.com/ab-komisyonu-baskani-barrosodan-fuene-cevapulusal-azinliklara-uye-kisilerin-haklarina-saygi-abnin-temel-prensiplerinden-biridir/>, 3 Ocak 2015

Yunanistan Anayasası 27 Haziran 2008 A 120 Resmi Gazete, (ΦΕΚ 120/A/27.6.2008) (Çevrimiçi), <http://www.et.gr/index.php/2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13>, 9 Eylül 2015

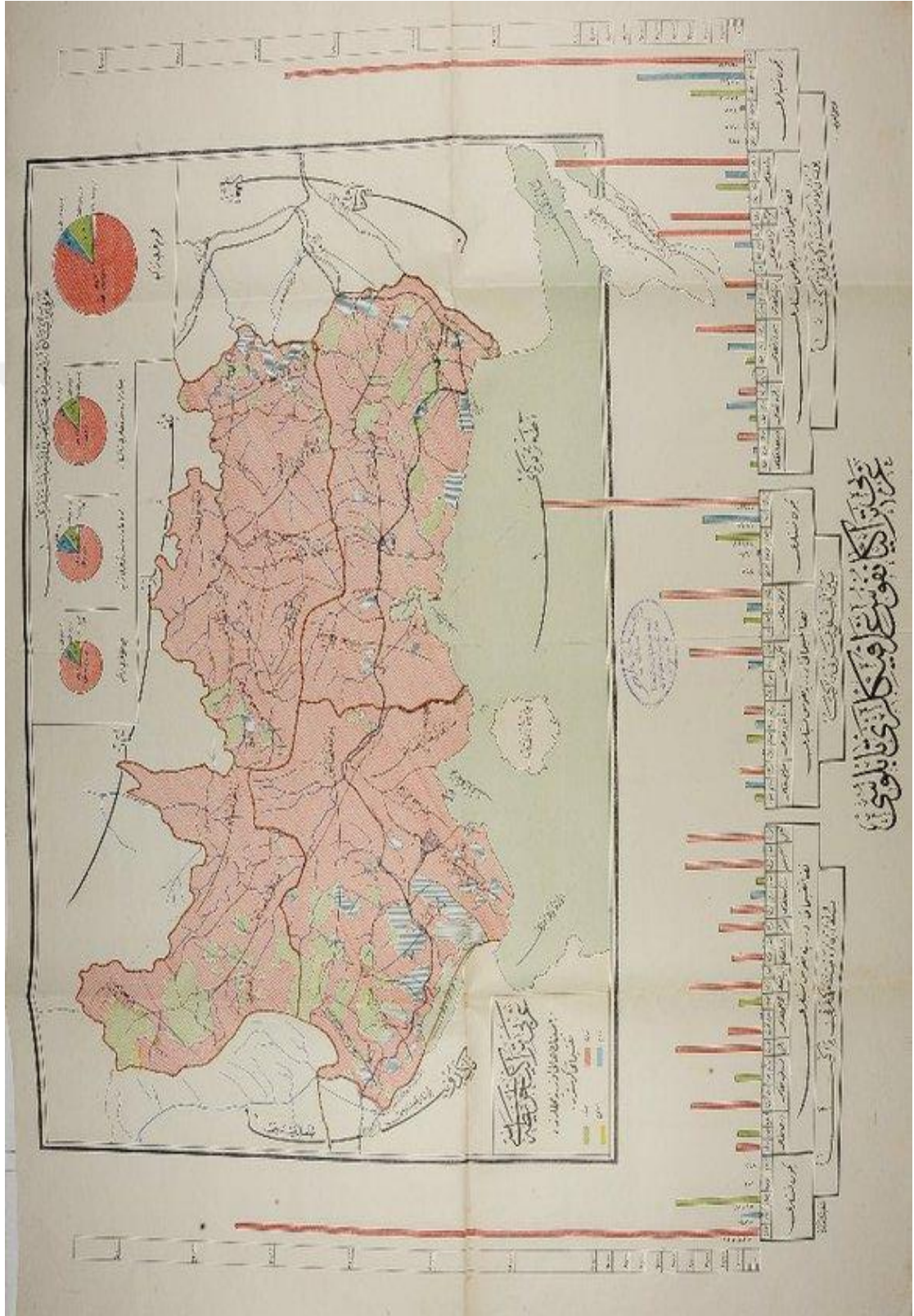
EKLER

EK 1: BATI TRAKYA HARİTASI



Kaynak: <http://188.124.20.82/~btddd1/images/gallery/Bati-Trakya-Harita.jpg>

EK 2: 1913 TARİHLİ GARB-İ TRAKYA NÜFUS GRAFİKLERİ HARİTASI



Kaynak: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Başkanlığı, Hariciye Nezareti Siyasi Kısım, Dosya No: 2469, Gömlek Sıra No:52, Orijinal Kayıt No:181/7

EK 3: AİHM Kararı İskeçe Türk Birliği



COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

PREMIÈRE SECTION

AFFAIRE TOURKIKI ENOSI XANTHIS ET AUTRES c. GRÈCE

(Requête n° 26698/05)

ARRÊT

STRASBOURG

27 mars 2008

DÉFINITIF

29/09/2008

*Cet arrêt deviendra définitif dans les conditions définies à l'article 44 § 2 de la Convention.
Il peut subir des retouches de forme.*

Kaynak : Ayrıntılı karar metni için bkz., (Çevrimiçi),
[http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"fulltext":\["26698"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-85590"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/tur#{), 3 Mayıs 2016

EK 4: AİHM Kararı Emin ve Diğerleri



COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

PREMIÈRE SECTION

AFFAIRE EMIN ET AUTRES c. GRÈCE

(Requête n° 34144/05)

ARRÊT

STRASBOURG

27 mars 2008

DÉFINITIF

01/12/2008

Cet arrêt deviendra définitif dans les conditions définies à l'article 44 § 2 de la Convention. Il peut subir des retouches de forme.

Kaynak : Ayrıntılı Karar metni için bkz., (Çevrimiçi),
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"display\":\"0\",\"languageisocode\":\"FRE\",\"appno\":\"34144/05\",\"26698/05\"},\"documentcollectionid2\":\"CHAMBER\",\"itemid\":\"001-85591\"}}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\), 5 Haziran 2016

EK 5: AİHM Kararı Bekir Usta ve Diğerleri



COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

PREMIÈRE SECTION

AFFAIRE BEKIR-OSTA ET AUTRES c. GRÈCE

(Requête n° 35151/05)

ARRÊT

STRASBOURG

11 octobre 2007

DÉFINITIF

11/01/2008

Cet arrêt deviendra définitif dans les conditions définies à l'article 44 § 2 de la Convention. Il peut subir des retouches de forme.

Kaynak : Ayrıntılı Karar metni için bkz., (Çevrimiçi),
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"languageisocode\":\"FRE\"},\"appno\":\"35151/05\"},\"documentcollectio\nid2\":\"CHAMBER\"}}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\), 3 Mayıs 2016

EK 6: 24 TEMMUZ 1923 TARİHLİ LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI'NIN
AZINLIKLARLA İLGİLİ MADDELERİ (37.-45.)

AZINLIKLARIN KORUNMASI

Madde 37 - Türkiye, 38'inci Maddeden 44'üncü Maddeye kadar olan Maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiç bir kanunun, hiç bir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiç bir resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiç bir kanun, hiç bir yönetmelik (tüzük) ve hiç bir resmi işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38 - Türk Hükümeti, Türkiye'de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olma [milliyet, nationalité], dil, soy ya da din ayırımı yapmaksızın, hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı, yükümlenir.:

Türkiye'de oturan herkes her inancın, dinin ya da mezhebin, kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmayan gereklerini, ister açıkta isterse özel olarak, serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacaktır. Müslüman-olmayan azınlıklar, bütün Türk uyruklarına uygulanan ve Türk Hükümetince, ulusal savunma amacıyla ya da kamu düzeninin korunması için, ülkenin tümü ya da bir parçası üzerinde alınabilecek tedbirler saklı kalmak şartıyla, dolaşım ve göç etme özgürlüklerinden tam olarak yararlanacaklardır.

Madde 39 - Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık [medenî] haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye'de oturan herkes din ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiç bir Türk uyruğunun, yurttaşlık haklarıyla [medenî haklarıyla] siyasal haklarından yararlanmasına, özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edilme, yükseltilme, onurlanma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından, bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiç bir kısıtlama konulmayacaktır.

Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçe'den başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

Madde 40 - Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden [garantilerden] yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41 - Genel [kamusal] eğitim konusunda, Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilkokullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukların önemli bir oranda bulundukları il ve ilçelerde, söz konusu azınlıklar, Devlet bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır.

Bu paralar, ilgili kurumların (établissements et institutions) yetkili temsilcilerine teslim edilecektir.

Madde 42 - Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan azınlıkların aile durumlarıyla [statüleriyle, aile hukukuyla] kişisel durumları [statüleri, kişi halleri] konusunda, bu sorunların, söz konusu azınlıkların gelenek ve görenekleri uyarınca çözümlenmesine elverecek bütün tedbirleri almağı kabul eder.

Bu tedbirler, Türk Hükümetiyle ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden kurulu özel Komisyonlarca düzenlenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa, Türk Hükümetiyle Milletler Cemiyeti Meclisi, Avrupalı hukukçular arasından birlikte seçecekleri bir üst-hakem atayacaklardır.

Türk Hükümeti, söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Bu azınlıkların Türkiye'deki vakıflarına, din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiç birini esirgemeyecektir.

Madde 43 - Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı herhangi bir davranışta bulunmaya zorlanamayacakları gibi, hafta tatili günlerinde mahkemelerde hazır bulunmamaları ya da kanunun öngördüğü herhangi bir işlemi yerine getirmemeleri yüzünden haklarını yitirmeyeceklerdir.

Bununla birlikte bu hüküm, söz konusu Türk uyruklarını, kamu düzeninin korunması için, öteki Türk uyruklarına yükletilen yükümler dışında tutar anlamına gelmeyecektir.

Madde 44 - Türkiye, bu Kesimin bundan önceki Maddelerindeki hükümlerin, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarıyla ilgili olduğu ölçüde, uluslararası nitelikte yükümler meydana getirmelerini ve Milletler Cemiyetinin güvencesi [garantisi] altına konulmalarını kabul eder. Bu hükümler, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunca uygun bulunmadıkça, değiştirilemeyecektir. İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japon Hükümetleri, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunca razı olunacak herhangi bir değişikliği reddetmemeyi, işbu Antlaşma uyarınca kabul ederler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin, bu yükümlerden herhangi birine aykırı herhangi bir davranış ya da böyle bir davranışta bulunama tehlikesini Meclise sunmağa yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkili sayacağı yolda davranabileceğini ve gerekli göreceği yönergeleri [talimatı] verebileceğini kabul eder.

Türkiye, bundan başka, bu maddelere ilişkin olarak, hukuk bakımından ya da uygulamada, Türk Hükümetiyle imzacı öteki Devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisine üye herhangi bir başka Devlet arasında görüş ayrılığı çıkarsa, bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Misakının 14'üncü Maddesi uyarınca uluslararası nitelikte sayılmasını kabul eder. Türk Hükümeti, böyle bir anlaşmazlığın, öteki taraf isterse, Milletlerarası Daimi Adalet Divanına götürülmesini kabul eder. Divanın kararı kesin ve Milletler Cemiyeti Misakının 13'üncü maddesi uyarınca verilmiş bir karar gücünde ve değerinde olacaktır.

Madde 45 - Bu Kesimdeki hükümlerle, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarına tanımış olan haklar, Yunanistan'ca da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır.³⁴⁷

³⁴⁷ (Çevrimiçi), http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/49/3/25_baskin_oran.pdf, 6 Eylül 2015